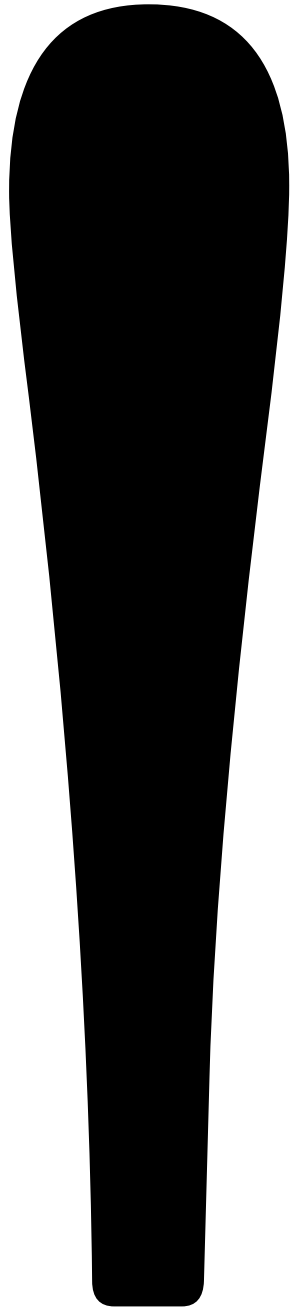

Paukenslag

2022/2023
23

Blad van de Vakgroep neerlandistiek,
Universiteit Belgrado
List Grupe za nederlandistiku,
Univerzitet u Beogradu

Kingdom of the Netherlands

Paukenstag! 2023

Inhoud

Sadržaj

I Actueel / Aktuelno

- 5 Ko još čita poeziju? (piše: Aleksandra Dodić)
- 8 Poëziecentrum (door: Luka Tramošljanin)
- 9 Instagram poezija / Instagram poëzie (piše/door: Jana Ćirović)
- 12 Odgovor / Het antwoord (piše/door: Nevena Kedžić)

II Poezija i prevođenje / Poëzie en vertalen

- 15 Zabranjeno kupanje u zoni pograničnog prelaza – oda Dunavu, detinjstvu i odrastanju / Zwemmen is verboden in de zone van de grensovergang – een ode aan Donau, de kindertijd, en het opgroeien (piše/door: Uroš Martinović)
- 18 Kako stvaram / Over mijn werkproces (piše/door: Danica Stanković, preveo/vertaald door: Uroš Martinović)
- 20 Veštačka inteligencija i prevođenje poezije (piše: Danica Stanković)

III Umetnost / Kunst

- 23 De Nachtwacht als inspiratie (door: Ana Stefanović)
- 27 Het “Rubenesque” in het werk van hedendaagse kunstenaars Cristina BanBan en Fernando Botero (door: Nevena Dinić)
- 33 De evolutie van het idee van vrouwelijkheid – De drie Gratiën van Peter Paul Rubens (door: Olga Crnoseljanski)
- 36 Marie de Medici, koningin van Frankrijk, meert aan in Marseille nagebootst door AI en digitale kunst (door: Lena Nuaj)
- 40 Meisje met de parel in media, cinematografie en memes (door: Jelena Cvetković)
- 42 De Terugkeer van de Verloren Zoon als meme-template (door: Relja Radonjić)
- 44 De commodificatie van “Het melkmeisje” in alledaagse voorwerpen en mode (door: Uroš Martinović)
- 48 George Hendrik Breitner – schilder die ging fotograferen (door: Jana Ćirović)
- 53 De invloed van Piet Mondriaan op de haute couture (door: Jana Ćirović)

IV Onderzoek

- 59 Representatie van trans personen in de Nederlandse en Servische tabloidkranten in het jaar 2022 (door: Luka Tramošljanin)

V Tip van de redactie / Preporuke redakcije

- 68 Poseta Narodnom muzeju u Beogradu / Bezoek aan het Nationaal museum in Belgrado (pišu/door: Uroš Martinović & Nevena Dinić)
- 70 Muzeji u Holandiji – spoj starih majstora i savremenih umetnika / Musea in Nederland – een mix van oude meesters en hedendaagse kunstenaars (piše/door: Nevena Kedžić)
- 72 Festival autorskog filma: Blisko / Auteur Film Festival: Close (piše/door: Luka Tramošljanin)
- 74 Jana Sibelink – Klečanje na krevetu od ljubičica (piše: Lazar Randelović)
- 75 Nina Polak – Nedostajanje je teška reč (piše: Luka Tramošljanin)
- 76 Majke Mejers – Samo se naviknite (piše: Marija Stefanović)

VI Intervjui / Intervjui

- 77 dr Tijana Žakula – Na studijama sam bila najveći štreber (intervju vodili/door: Nevena Dinić i Uroš Martinović)
- 80 Jana Đokić – lči ću biciklom, ne pada kiša mnogo jako / Jana Đokić – Ik ga met de fiets, het regent niet zo hard (intervju vodila/door: Ivana Zubac)

VII Događaji / Evenementen

- 83 Goran Đorđević - ORIGINAL I KOPIJA (fotografije: Jana Ćirović)
- 86 CONNECTING THE FUTURE (piše/door: Luka Tramošljanin)
- 87 Dvadeset godina Grupe za nederlandistiku / Twintig jaar Vakgroep neerlandistiek (piše/door: Nevena Kedžić, poster: Luka Tramošljanin)
- 89 Sinterklaas (piše/door: Danica Stanković, prevela/vertaald door: Nevena Kedžić)
- 90 Zelena ekonomija / Groene economie (piše/door: Ivana Zubac)

Identiteitskaart

Lična karta časopisa

stichter / osnivač	Morries Leeraert
jaar / godina	2007
nummers / broj izdanja	22
frequentie / periodičnost izlaženja	3/2/1
uitgever / izdavač	Arius
redactie / urednici	studenten / studenti
taal / jezik	Nederlands en Servisch / nizozemski i srpski
fases / faze	I (2007-2010) <ul style="list-style-type: none">- 9 nummers / brojeva- 2-3 keer per jaar / puta godišnje- studentenmagazine / časopis kolažnog tipa II (2011-2020) <ul style="list-style-type: none">- het speciale nummer / specijalni broj- collectief afstudeerscriptie / kolektivni 'diplomski rad'- een keer per jaar / izlazi jednom godišnje III (vanaf/od 2021) <ul style="list-style-type: none">- studentenpapers / radovi studenata- onderzoek / istraživanja- vertalingen / prevodi- website: paukenslag.com

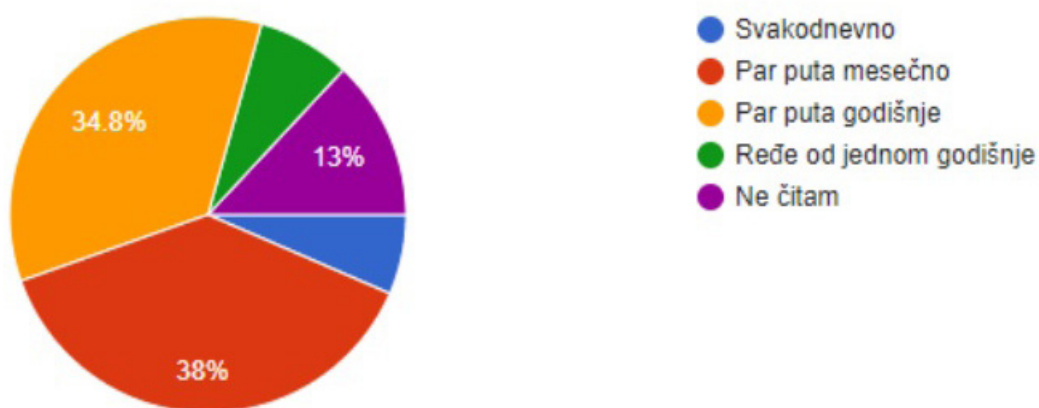
Ko još čita poeziju?

piše: Aleksandra Dodić

Inspirisani nekim od najdivnijih pesama napisanih na nizozemskom jeziku i načinom na koji su se, kako sama poezija tako i njen status, menjali kroz vekove, studenti Grupe za nederlandistiku došli su na ideju da sprovedu anketu koja bi pokazala kakav stav njihove kolege imaju prema poeziji danas.

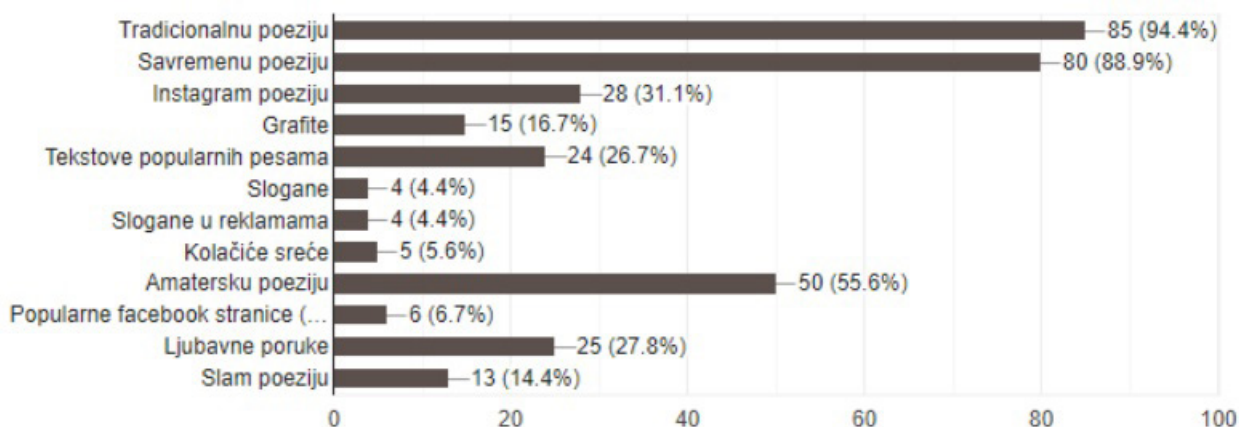
Za potrebe ovog kratkog istraživanja u fejsbuk grupi *Studenti Filološkog fakulteta Univerziteta u Beogradu* podelili smo anketu koju su studenti popunjavali u periodu od 4. januara do 4. februara 2023. godine, odgovarajući na pitanja vezana za njihova interesovanja, tj. da li čitaju, prevode i pišu poeziju, šta misle o njoj i kakvu vrstu poezije vole, kao i šta podrazumevaju pod dobrom poezijom ili talentom. Dobili smo 92 odgovora, a rezultate možete pročitati u nastavku teksta.

Anketa je pokazala da velika većina ispitanika (76%) čita poeziju, i to u tradicionalnom obliku – iz štampanih knjiga. Iako samo 6.5% ispitanika poeziju čita svakodnevno, najveći procenat (38%) čita poeziju nekoliko puta mesečno.

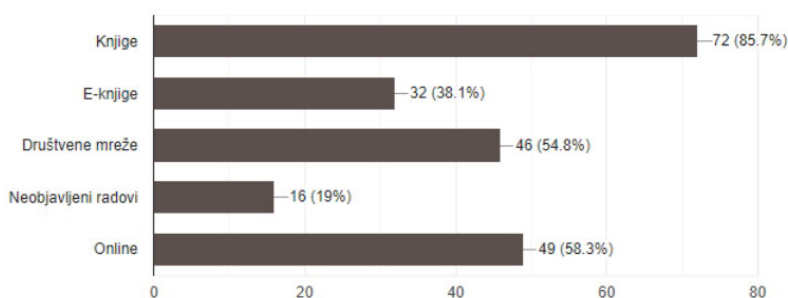

Oni koji ne čitaju poeziju imaju različite razloge za to. Najčešće je u pitanju nedostatak vremena (42%), zatim interesovanja (35%), ali i činjenica da ne znaju odakle da počnu (33%), dok samo jedan ispitanik smatra da mu poezija nije dostupna.

Bez obzira na to da li je čitaju ili ne, svi ispitanici imaju stav o tome šta je poezija. Kao što je bilo i očekivano, tradicionalna poezija je dobila najviše glasova (85), dok je savremena poezija odmah iza nje (80 glasova), pa ne čudi podatak da čak 67% ispitanika najviše voli da čita klasičnu poeziju. Zanimljivo je da je instagram poezija zauzela četvrto mesto, pre, na primer, tekstova popularnih pesama, slem poezije i ljubavnih poruka.

Iako bismo očekivali da se poezija danas pre svega čita onlajn, najpopularniji izvor ostaje knjiga. Društvene mreže i ostali onlajn izvori ipak ne zaostaju sa 54.8, odnosno 58.3 procenta.

S obzirom na to da je anketa podeljena u fejsbuk grupi *Studenti Filološkog fakulteta*, pretpostavljamo da gotovo svi ispitanici govore barem jedan strani jezik. Zato ne čudi da podjednako rado čitaju poeziju i na maternjem i na stranom jeziku. Ali kada smo pitali studente da li se bave prevodjenjem poezije, dobili smo prilično iznenađujući odgovor – gotovo 83% ispitanika je odgovorilo negativno. Isto važi i za pitanje da li je poezija prevodiva – više od 55 procenata smatra da nije. Neki od odgovora bili su:

„Svaki prevodilac poezije mora da je pomalo pesnik, da ima osećaj za metar, tražeći odgovarajući prevod mora da se pazi na rimu, održavanje metra, tako da ubaci nešto svoje, delić svoje duše.”

„Jezik poezije je neuhvatljiv, stoga je nemoguće adekvatno prevesti lelujave misli poete.”

„Može se reći da je književnost uopšteno neprevodiva, a to posebno važi za poeziju. Smatram da je nemoguće u potpunosti preneti u prevod ono što se nalazi u originalu: slojevi značenja, melodičnost, stilske figure.”

Drugi deo ankete sadržao je, po svemu sudeći, najteža pitanja. Iako je ukupno 92 ispitanika popunilo anketu, samo njih 49, odnosno 50, je odgovorilo na pitanje o tome šta su dobra poezija i talenat. Talenat smatraju nečim što svaki čovek poseduje, ali što zanemarivanjem gubi svoj značaj, a neki ga prosto nikad ni ne pronađu.

„Talenat postoji, to je urođeni dar koji treba razvijati prateći svoj osećaj.”

„Postoji samo gubi vrednost ukoliko se na njemu ne radi. Mislim da je to nešto što nam je predodređeno, nešto što nam je umesto nas samih prokrčilo put. Na nama je da li ćemo izgraditi novi ili ne.”

Iako većina kaže da je talenat nešto što svako poseduje, čak 72% ispitanika smatra da nema svako talenat za pisanje poezije.

„U današnje vreme svako misli da “zna” da piše. Ali teško da bi se većina “instagram pesnika” mogla smatrati zaista talentovanim i dobrim pesnicima. Pesma nisu samo rečenice napisane jedna ispod druge (kako to mnogi smatraju).”

„Verujem da je svako može pisati. Poezija ne treba da zavisi od onoga ko piše. Ona zavisi od onoga ko je čita.”

Pisali i čitali poeziju ili ne, studenti smatraju da ipak nije dovoljno čitana niti pisana. Iznenadilo nas je da neki ispitanici to pripisuju brzom načinu života ili smatraju da je rezervisana za žene. Samo 5 ispitanika smatra da je poezija dovoljno čitana i pisana, i to u ograničenom krugu ljudi.

Kao što ćete u sledećim tekstovima ovog broja moći da pročitate, stavovi o tome šta je dobra, a šta loša poezija mogu biti poprilično subjektivni. Osim kritičara, i čitaoci i izdavačke kuće su ti koji utiču na popularnost određene pesnikinje ili pesnika, kao i na to šta se percipira kao dobra ili loša poezija. Ovo su neki od subjektivnih kriterijuma koje ispitanici navode:

„Dobra poezija je ona koja izaziva bilo kakvu emotivnu reakciju u nama - ona koja pojedincu nešto znači. Ne mislim da postoji ‘objektivno’ dobra poezija. Važne su samo subjektivni, individualni doživljaji.”

„Dobra poezija je ona od koje krenu suze na oči.”

„Od koje se naježih, zapitaš, ne možeš da je izbaciš iz glave čitav dan.”

Zbog nepostojanja univerzalnog pravila koje određuje razliku između dobre i loše pesme, pitali smo da li pesnik mora da poštuje određena pravila da bi se njegovo delo uopšte smatralo poezijom. Većina ispitanika (59) smatra da se pravila ne moraju poštovati i da je najveći kriterijum emocija. Čak 25 ispitanika misli suprotno, a preostalih 8 nije opredeljeno.

Na osnovu rezultata ankete možemo da zaključimo da u današnje vreme uticaj poezije među studentima možda nije dalekosežan, ali da postoje ljubitelji koji je čitaju i cene. Većina ispitanika čita poeziju, bilo to svakodnevno ili tek par puta godišnje. Preovlađuje mišljenje da poeziju ponajviše odlikuju individualnost, subjektivizam, emocije. Očekivano, tradicionalna poezija ima najveći broj poštovalaca, koji pak smatraju da pesnici ne moraju poštovati pravila ali moraju imati talenat da prenesu osećaj u reči. Dobra vest je da dobra poezija i talenat postoje, iako su kriterijumi krajnje subjektivni.

Poëziecentrum

piše/door: Luka Tramošljanin

In de zomer van 2022 had ik geluk om deel te nemen aan het Taalunie Zomercursus Nederlands in Gent. Als groepsproject voor het traject Cultuur en Literatuur heb ik samen met Alessio Savio, een collega uit Italië, een blogtekst over de verschillende manieren waarop poëzie aan iedereen toegankelijk wordt gemaakt geschreven.

Tijdens het Taalunie Zomercursus Nederlands hebben we een onderzoek gedaan naar verschillende initiatieven en projecten die in België en Nederland ondernomen worden om poëzie toegankelijker en aantrekkelijker te maken. Voor ons groepswerk hebben we onder meer een interview met Sieglinde Vanhaezebrouck in het Poëziecentrum in Gent uitgevoerd. We hebben met haar gesproken over wat ze eigenlijk in het Poëziecentrum doen, en van een aantal initiatieven hebben we voor de eerste keer tijdens dit gesprek gehoord.

Hoe kan een groter bereik voor poëzie gecreëerd worden? De bekendste initiatieven zijn natuurlijk de [Poëzieweek](#), de Nacht van de Poëzie in Utrecht en de verkiezing van de [Dichter des Vaderlands](#). De Poëzieroute in Gent is ook een speciaal initiatief dat in het dagelijks leven mensen met poëzie in aanraking brengt.

Maar wat wij bijzonder interessant vonden, zijn de initiatieven die gericht zijn op groepen mensen die moeilijker te bereiken zijn. Denk maar aan:

- [Wablief](#) is een krant speciaal bedoeld voor mensen die niet goed Nederlands kunnen spreken. Daar kunnen ze eenvoudige gedichten vinden die makkelijk te verstaan zijn.
- [Lezers Collectief](#) organiseert leesbijeenkomsten voor mensen die moeilijk toegang tot poëzie hebben, bijvoorbeeld mensen in de gevangenis, mensen met psychische problemen, mensen die verslaafd zijn, mensen in armoede.
- Ook de grote initiatieven zorgen ervoor dat iedereen toegang tot poëzie krijgt. Bij de Poëzieweek bestaan er een Daisy-versie, een brailleversie en een luisterversie van alle gedichten.
- [De Kinderpoëzieroute](#) is een gratis boekje, een uitstekend idee om voor de eerste keer een ontmoeting tussen kinderen en poëzie te creëren.
- [Beeldspraak](#) is een podcast van het Poëziecentrum waarmee ze tijdens coronapandemie zijn begonnen, die elke maand een dichter als gast heeft die over eigen werk spreekt.
- Het Poëziecentrum is ook heel actief op sociale media, met zijn eigen Instagram- en Facebook-pagina's waarin elke dag een nieuwe post verschijnt.

In onze landen, Italië en Servië, is het wat moeilijker om dit soort initiatieven te vinden. Vaak gaat het meer om het verkopen van bundels of tijdschriften, en niet om poëzie toegankelijker te maken. Specifieke groepen krijgen helemaal geen aandacht en blijven moeilijk om te bereiken. Volgens ons is het ontzettend belangrijk dat poëzie voor iedereen toegankelijk wordt. En om die reden hebben we deze initiatieven overal nodig.

Instagram poezija / Instagram poëzie

piše/door: Jana Ćirović

Danas gotovo da ne možemo otvoriti Instagram, a da ne vidimo da je neko podelio delo *Instagram pesnika*. Svi znate na šta mislim – parče teksta na beloj pozadini uz jednostavnu ilustraciju. Šta je uopšte Instagram poezija? U pitanju je žanr poezije kratke forme, nastao s namerom da se deli preko društvenih mreža. Ceo stil je minimalistički, pesme su jako kratke i uglavnom su praćene crtežom.

Kada sam kao mala odlazila s majkom u prodavnicu, uvek sam se pitala ko kupuje određene stvari, a ona mi je stalno pričala: „Svaka roba nađe svog kupca“. Mislim da je to slučaj i sa ovom temom. Istina je da su ljudi različiti i svakome prijaju drugačije stvari. Na kraju, svako delo će naći svog čitaoca. Međutim, da li će to mene sprečiti da kritikujem tog čitaoca? Naravno da neće. Ovde želim da napomenem da postoji značajan broj pesnika koji ovu platformu koriste da bi podelili kvalitetan sadržaj – u ovom tekstu se ne radi o njima. Ipak, većina pesama koje se objavljuju na Instagramu je loša i zaista mi nije jasna ta čitalačka publika.

Nisam mogla da se ne zapitam – da li danas sa rastom popularnosti društvenih mreža svako može postati pesnik? I ako danas svako može postati pesnik, šta to tačno znači za budućnost poezije?

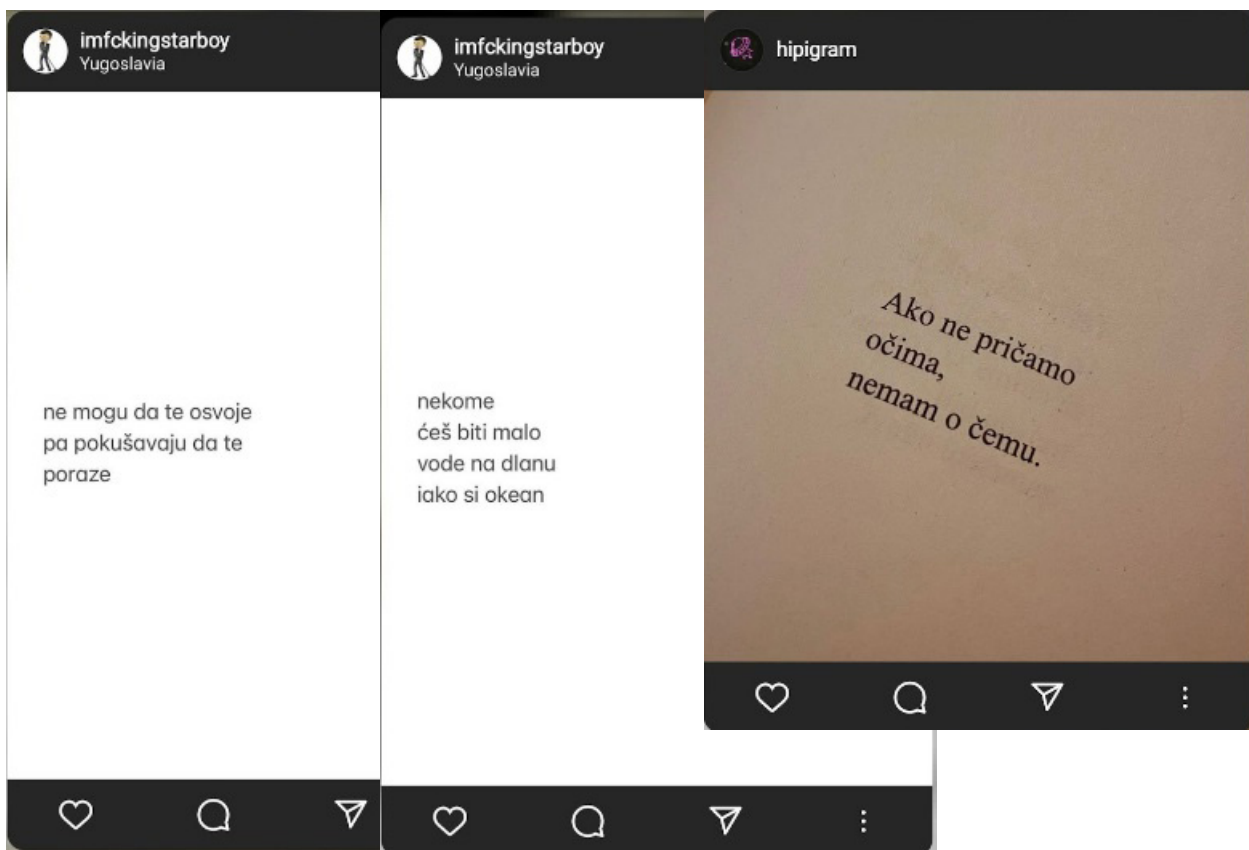
Za početak, želela bih da pišem o samom sadržaju ovih pesama. Smatram da je ova vrsta poezije *fake deep*, odnosno pretenciozna – teži da deluje pametno i smisleno, ali čim malo pažljivije pogledamo shvatamo da je to sasvim neopravdano. Moje lično mišljenje je da je tom čitaocu potrebno nešto o čemu neće morati previše da razmišlja. U redu, leži u krevetu i lista Instagram. Pročitaće pesmu i podeliće je sa svojim pratiocima. To je to. Ima iluziju da čita nešto pametno, iako to uopšte nije slučaj.

Tegenwoordig is het bijna onmogelijk om Instagram te openen en geen bericht van een instagramdichter te zien. Je weet het al - een stukje tekst op witte achtergrond met een eenvoudige illustratie. Wat is überhaupt Instagram poëzie? Het is een poëziegenre van korte vorm, ontstaan met de bedoeling om via sociale media gedeeld te worden. De hele stijl is minimalistisch, gedichten zijn heel kort en ze worden meestal gevolgd door een tekening.

Toen ik klein was en met mijn moeder in de kledingwinkels ging rondkijken, vroeg ik me altijd af wie bepaalde dingen kocht. Zij zou altijd zeggen “Op ieder potje past een deksel”, oftewel op ieder gedicht past een lezer. In feite zijn alle mensen verschillend en iedereen vindt verschillende dingen gezellig. Zou dat mij moeten tegenhouden om die lezer te bekritisieren? Natuurlijk niet. Ik moet zeggen dat er een groot aantal dichters bestaat die dit platform gebruiken om kwaliteitscontent te maken – deze tekst gaat niet over ze. Maar de meeste gedichten die op Instagram worden gepost zijn slecht en ik begrijp het lezerspubliek echt niet.

Ik vroeg me één ding af: kan iedereen, met de hedendaagse groeiende populariteit van sociale media, dichter worden? En als iedereen vandaag dichter kan worden, wat betekent dat precies voor de toekomst van poëzie?

Ten eerste wil ik het hebben over de inhoud van deze gedichten. Ik denk dat dit soort poëzie *fake deep* is, het is pretentius – het wil slim en zinvol klinken, maar zodra we het wat beter bekijken, beseffen we dat dat onterecht is. Mijn persoonlijke mening is dat *die* lezer iets nodig heeft waar hij niet te veel over hoeft na te denken. Oké, je ligt in je bed en scrollt door Instagram. Je leest een gedicht en deelt het met je volgers. Dat is het. Je hebt de illusie dat je

Drugi veliki problem kod ove vrste poezije jeste hiperprodukcija. Ne samo da svako može da piše poeziju, nego su i kanali distribucije danas dostupniji nego ikad, pa svako može svoju poeziju da objavljuje na društvenim mrežama i tako dopre do velikog broja ljudi. Jasno je da je cilj privući što više pratilaca i zaraditi što više novca. Pesme se masovno proizvode, a da se uopšte ne obraća pažnja na njihov kvalitet. Ni poezija, dakle, nije ostala imuna na kapitalizam. Vidimo da to postaje problem kada kvalitetna poezija ne može da dođe do izražaja od mora kratkih pesmica sklepanih samo zbog popularnosti na Instagramu i zarade.

Za primer ćemo uzeti [Rupi Kaur](#), kanadsku Instagram pesnikinju (4,5 miliona pratilaca) koja je jedna od najpopularnijih u ovom žanru. Ovako izgleda njena poezija:

Očigledno je da Rupie Kaur pokušava da se dopadne što raznovrsnijoj publici tako što piše pesme o najjednostavnijim temama na najjednostavniji način, ali upakovano tako da zvuči pametno. Pesma je napisana sa ciljem da je neko podeli na stori.

Verovatno bi mnogi rekli da je demokratizacija umetnosti pozitivna stvar i da je dobro da poezija bude dostupna širokim masama, ali postavlja se pitanje kakav je kvalitet

iets slims leest, maar dat is eigenlijk niet het geval.

Het tweede grote probleem met dit soort poëzie is de hyperproductie. Niet alleen dat iedereen poëzie kan schrijven, maar de distributiekkanalen zijn tegenwoordig toegankelijker dan ooit geworden, zodat iedereen zijn poëzie op sociale media kan plaatsen en op die manier een groot aantal mensen bereiken. Het is duidelijk dat het doel is om zoveel mogelijk volgers aan te trekken en geld te verdienen. Gedichten worden massaal geproduceerd zonder aandacht voor kwaliteit. Poëzie is dus ook niet immuun gebleven voor het kapitalisme. We zien dit een probleem worden wanneer goede poëzie zich niet kan onderscheiden in de zee van korte gedichten die alleen voor Instagram-populariteit en -geld in elkaar worden gemaakt.

Als voorbeeld nemen we Rupie Kaur, een Canadese Instagram-dichteres (4,5 miljoen volgers) die één van de populairste is in dit genre. Zo ziet haar poëzie eruit:

Het is duidelijk dat Rupie Kaur een zo divers mogelijk publiek probeert aan te spreken door gedichten te schrijven over de meest eenvoudige onderwerpen op de meest eenvoudige manieren, maar verpakt om slim te klinken. Het gedicht is geschreven met het doel dat iemand het zou

takve poezije. Da li ćemo, izloženi ovolikoj hiperprodukciji *fake deep* poezije, sasvim otupeti i izgubiti sposobnost da prepoznamo talenat i dobru poeziju?

Naravno, pitaćete šta uopšte znači talenat i šta je to dobra poezija, zar to nije krajnje subjektivno? Jedni će reći da je sve oko nas poezija, dok drugi priznaju samo klasičnu poeziju u tradicionalnoj formi, onu koju pišu priznati pesnici i objavljuju renomirane izdavačke kuće. Međutim, šta se dešava kada renomirane izdavačke kuće proglašavaju poezijom sve oko nas i pokušaju da nam prodaju ove zbirke pune univerzalnih istina sa kojima se svi slažemo, jer žele da se domognu što šire demografije? Ne možemo da dozvolimo da takva poezija postane standard. Naravno, ne možemo da zabranimo nekome da piše, ali ono što možemo je da ne obraćamo pažnju na njih, i još bitnije, ne dajemo im novac. U suprotnom ćemo biti okruženi jako lošom poezijom, ali u tom slučaju ništa bolje nismo ni zaslužili.

Izgleda da danas svako može postati pesnik, ali i dalje ne može svako postati dobar pesnik. I mislim da je to ono što je zapravo važno. U današnjem vremenu kada nam je jednostavno toliko toga dostupno i toliko mogućnosti imamo počinjemo da zaboravljamo ono što je još davno primetio Vergilije – ne možemo svi sve.

i do not need the kind of love
that is draining
i want someone
who energizes me

- rupi kaur

delen als Instagram-verhaal.

Waarschijnlijk zullen velen zeggen dat de democratisering van de kunst een positieve zaak is en dat het goed is dat poëzie toegankelijk is voor de massa, maar de vraag is wat de kwaliteit is van zulke poëzie. Zullen we, blootgesteld aan zo'n hyperproductie van *fake deep* poëzie, volledig afgestompt raken en het vermogen verliezen om talent en goede poëzie te herkennen?

Je zou zeker vragen wat talent überhaupt betekent en wat goede poëzie is, is dat niet uiterst subjectief? Sommigen zullen zeggen dat alles om ons heen poëzie is, terwijl anderen alleen klassieke poëzie in haar traditionele vorm erkennen, dat wat geschreven is door erkende dichters en gepubliceerd wordt door gerenommeerde uitgeverijen. Maar wat gebeurt er als gerenommeerde uitgeverijen alles om ons heen tot poëzie verklaren en ons deze bundels vol universele waarheden (waar we het allemaal mee eens zijn) proberen te verkopen, omdat ze een zo breed mogelijke doelgroep willen bereiken? We kunnen niet toestaan dat deze poëzie de standaard wordt. Natuurlijk kunnen we niemand verbieden te schrijven, maar wat we wel kunnen doen is om dit verschijnsel te negeren, en nog belangrijker, geen geld daaraan besteden. Anders worden we omringd door zeer slechte poëzie, maar in dat geval verdienen we niet beter.

Het lijkt erop dat iedereen tegenwoordig dichter kan worden, maar nog steeds kan niet iedereen een goede dichter worden. En ik denk dat dat het belangrijkste is. Vandaag, wanneer zoveel voor ons beschikbaar is en we zoveel mogelijkheden hebben, beginnen we te vergeten wat Vergilius lang geleden al heeft opgemerkt – niet iedereen kan alles.

Odgovor/Het antwoord

piše/door: Nevena Kedžić

Porastom udela društvenih mreža u svakodnevnom životu današnjeg pojedinca, dobijamo priliku da se mnogo slobodnije kreativno izražavamo i učinimo svoje tvorevine dostupnima velikom broju ljudi. Verujem da je gotovo nemoguće otvoriti, na primer, Instagram, a ne videti barem jednu objavu nečijeg naleta kreativnosti. Na društvenim mrežama možemo videti kako se razni mladi talenti žustro bore za svoje mesto u svetu umetnosti. Među njima svakako ima i pesnika i pesnikinja. Ili, kako ih neki nazivaju, *instagram pesnika i pesnikinja*. Šta je uopšte instagram poezija? Ja lično mislim da je takozvana *instagram poezija* samo nova forma objavljivanja poezije koja je postala popularna poslednjih nekoliko godina. Pesnici i pesnikinje jednostavno imaju potrebu da svoje stvaralaštvo podele s publikom, a s obzirom na domet društvenih mreža, ne čudi ovakav pristup „reklamiranju“.

Baš kao što je Janina mama rekla, *svaka roba nađe svog kupca*. Tako je i mišljenje o tome šta čini „lošu“ poeziju subjektivno i zavisi od ličnih stavova. Treba imati na umu da ukus publike varira, i da ono što nekome deluje kao *fake deep* drugi smatraju kvalitetnom i inspirativnom poezijom. Osim toga i interpretacija poezije može biti krajnje individualna tako da je vrlo teško biti kategoričan u oceni toga šta je dobro, a šta loše. Ono što, na primer, jedna osoba smatra lošom poezijom, druga može smatrati kvalitetnom.

Postoji, ipak, mnoštvo kriterijuma koji se mogu primeniti kako bi se objektivno odredio kvalitet poezije, kao što su, na primer, jezička veština, smisao, ritam, originalnost, poruka i slično. Primenom ovih kriterijuma se može jasno zaključiti da neka pesma objavljena na Instagramu nije kvalitetna, ili pak jeste. Zbog toga mi se čini da bi, umesto da osuđujemo, trebalo da se fokusiramo na pronalaženje razloga zbog kojih je takva poezija privlačna određenoj grupi ljudi. Ako uzmemo u obzir činjenicu da je poezija u celini nedovoljno promovisana, nije ni čudo što će najveću pažnju privući nekoliko jednostavnih reči i lepa ilustracija koje nam iskoče svaki put kad otvorimo Instagram.

Na društvenim mrežama je svakako najviše poezije mladih, neafirmisanih pesnika i pesnikinja koji su i

Door het groeiende aandeel van sociale media in het dagelijks leven van het individu van vandaag, krijgen we een kans om ons vrijer creatief te uiten en onze creaties beschikbaar te maken voor een groot aantal mensen. Ik denk dat het bijna onmogelijk is om bijv. Instagram te openen zonder ten minste een bericht te zien van iemands uitbarsting van creativiteit. Op sociale media zien we verschillende jonge talenten die hevig vechten voor hun plek in de wereld van de kunst, onder andere dichters. Sommigen zeggen ook *instagram dichters*. Wat is instagram poëzie eigenlijk? Persoonlijk denk ik dat de zogenaamde instagram poëzie gewoon een nieuwe vorm van poëzie publiceren is die de laatste jaren populair is geworden. Dichters hebben gewoon de behoefte om hun creativiteit te delen met het publiek, en gezien het bereik van sociale netwerken is het niet verwonderlijk dat deze benadering van “advertentie”.

Net zoals Jana's moeder zei, *vindt elk product zijn koper*. Daarom is de mening over “slecht” poëzie subjectief en hangt van de persoonlijke opvattingen af. Men moet in gedachten houden dat de smaak van het publiek varieert, en dat wat voor iemand *fake deep* lijkt, door anderen wordt beschouwd als kwaliteitsvolle en inspirerende poëzie. Bovendien kan de interpretatie van poëzie heel individueel zijn, dus het is heel moeilijk om categorisch te zijn over wat goed en wat slecht is. Wat de één bijvoorbeeld slechte poëzie vindt, kan een ander als kwaliteit beschouwen.

Er zijn echter een aantal criteria die kunnen worden toegepast om de kwaliteit van poëzie objectief te bepalen, zoals bijvoorbeeld taalvaardigheid, betekenis, ritme, originaliteit, boodschap enz. Door deze criteria toe te passen, kan duidelijk worden geconcludeerd dat een liedje dat op Instagram is geplaatst niet van kwaliteit is, of wel. Daarom lijkt het mij dat we, in plaats van oordelen, ons moeten concentreren op het vinden van de redenen waarom dergelijke poëzie aantrekkelijk is voor een bepaalde groep mensen. Als we rekening houden met het feit dat de poëzie als geheel niet genoeg gepromoveerd is, is het geen wonder dat de meeste aandacht getrokken wordt door een paar eenvoudige woorden en prachtige illustraties die elke keer opduiken

sami odrasli s društvenim mrežama. Stoga možemo da zaključimo da broj mladih umetnika nije porastao preko noći, već da je rastao zajedno sa stasavanjem umetnika i ekspanzijom društvenih mreža koje su omogućile da se poezija deli i bude dostupna sve većem broju ljudi. Ranije je objavljivanje poezije bilo mnogo teže i skuplje i veliki broj talentovanih pesnika i pesnikinja nije imao priliku da objavljuje.

Iako je istina da je na društvenim mrežama prisutna hiperprodukcija pesama, to ne znači da kvalitetna poezija ne postoji, samo je možda potrebno više truda da se do nje dođe. Činjenica je da živimo u kapitalističkom društvu, i da će neki ljudi pokušati da na što lakši način zarade što više novca, ali, ne treba zaboraviti one kojima su društvene mreže jedini kanal putem kojeg će svoju poeziju predstaviti publici, a da ne očekuju da od toga zarade novac. Slažem se sa stavom da je problem što kvalitetna poezija zbog hiperprodukcije ne može da dođe do izražaja, ali na pesniku ili pesnikinji je da odaberu način na koji će promovisati svoje stvaralaštvo, a na nama kao publici da izaberemo čemu ćemo pokloniti svoju pažnju.

U slučaju Rupij Kaur, delim Janino mišljenje. Meni se njena poezija ne dopada, smatram je suviše jednostavnom i površnom, ali poštujem i mišljenje onih koji ovakvu poeziju smatraju inspirativnom zato što pretpostavljam da je interpretiraju i doživljavaju na načine koji meni možda nisu bliski, što ne znači da su manje vredni.

Kao što je Jana navela, definisanje talenta i dobre poezije je uglavnom krajnje subjektivno. Upravo iz tog razloga, ne možemo reći da je nešto objektivno loše ili dobro samo zato što se nama lično ne dopada ili dopada. Kritika zasnovana na pretpostavci da je neko napisao neku pesmu ili zbirku pesama samo da bi je prodao ili da bi se dopao publici može da izgleda površno i nepravedno. Svako ima pravo da izražava svoje emocije kroz poeziju. Ako mi nešto ne smatramo kvalitetnim, uvek se možemo okrenuti drugim pesnikinjama i pesnicima čiji nam stil i teme više odgovaraju. Takođe, ako ne možemo da ih ignorišemo, onima čija nam se poezija ne sviđa možemo da uputimo konstruktivnu kritiku.

Kad već govorimo o kvalitetu poezije koja se objavljuje na Instagramu, možemo uzeti za primer naloge koji objavljuju pesme raznih domaćih pesnika koji su uvršteni u klasike srpske književnosti, na primer @kontrast_

als we Instagram openen.

De meeste poëzie op sociale media wordt geschreven door jonge, niet bevestigde dichters die zelf met sociale media opgegroeid zijn. Daarom kunnen we concluderen dat het aantal jonge kunstenaars niet van de ene op de andere dag is gegroeid, maar dat het is meegegroeid met de groei van kunstenaars en de uitbreiding van sociale netwerken die poëzie voor steeds meer mensen beschikbaar maakten. Vroeger was het publiceren van de poëzie moeilijker en duurder, dus een groot aantal getalenteerde dichters hadden geen kans om gepubliceerd te worden.

Hoewel het waar is dat er een overproductie van gedichten op sociale media is, betekent dat niet dat er geen kwaliteitspoëzie is. Misschien is het alleen moeilijker om die te vinden. Het is een feit dat we in een kapitalistische maatschappij leven en dat geld voor sommige mensen het belangrijkste is, maar voor sommige mensen zijn de sociale media wel het enige kanaal waarlangs ze hun poëzie aan het publiek kunnen presenteren, zonder te verwachten dat ze op die manier geld verdienen. Ik ben het eens met de opvatting dat het probleem is dat kwaliteitspoëzie niet tot uiting kan komen door overproductie, maar het is aan de dichters om te kiezen hoe ze hun creativiteit willen promoten, en het is aan ons als publiek om te kiezen waar we onze aandacht aan besteden.

In het geval van Rupij Kaur ben ik het met Jana eens. Ik vind haar poëzie niet leuk, ik vind het te simpel en oppervlakkig, maar ik respecteer ook de mening van mensen die deze poëzie inspirerend vinden omdat ik veronderstel dat zij het interpreteren en ervaren op manieren die misschien niet dicht bij mij staan, wat niet betekent dat ze minder waardevol zijn.

Zoals Jana al zei, is het definiëren van talent en goede poëzie meestal extreem subjectief. Daarom kunnen we niet zeggen dat iets objectief slecht of goed is, alleen omdat we het persoonlijk niet mooi of goed vinden. Kritiek die gebaseerd is op de veronderstelling dat iemand een gedicht of gedichtenbundel enkel geschreven heeft om het te verkopen of om het publiek aan te spreken, kan oppervlakkig en oneerlijk overkomen. Iedereen heeft het recht om zijn emoties te uiten door middel van poëzie. Als we iets niet waardevol vinden, kunnen we

poezija. Na ovom nalogu ćete pronaći poeziju Stevana Raičkovića, Branka Miljkovića, Vladislava Petkovića Disa i drugih za čiju se poeziju možemo složiti da je kvalitetna. Nekome se možda neće dopasti, ali gotovo niko neće osporiti književni kvalitet.

Takođe, postoje mnogi zbornici i nalozi na Instagramu koji sakupljaju i objavljuju radove manje poznatih savremenih pesnika i pesnikinja. Jedan od njih je zbornik savremene poezije Bludni stih (@bludnistih), koji svakog 14. u mesecu objavljuje elektronsku verziju zbornika. Svaki broj je dostupan na njihovom sajtu. Pored zbornika, tu su i individualni nalozi pomenutih umetnika i umetnica koji svoju poeziju predstavljaju čitaocima. Neki od njih su Valentina Baktijarević (čiju pesmu „Htela sam da ti kažem da“ smo preveli na holandski i objavili u prethodnom broju časopisa), Ognjenka Lakićević, Suzana Džuver i drugi.

Istina je da ne možemo svi sve, ali ako bismo u potpunosti verovali u ovo, niko nikada ništa ne bi pokušao da postigne. Možda će neko ko piše „lošu“ poeziju trudom i radom razviti svoj talenat. Da li bismo ikada išta postigli kada bismo odustali nakon prvog neuspešnog pokušaja? Umesto da određujemo šta ko može ili ne može, trebalo bi da pružimo ljudima podršku i kritiku, kao i da im pomognemo da bolje razumeju i cene umetnost.

Na kraju krajeva, šta je uopšte umetnost? Nešto što izaziva estetsko zadovoljstvo ili nešto što pokreće emocije? Bez obzira na to kako je definišemo, važno je poštujemo svačije pravo da uživa u onome što smatra umetnošću. Putem poezije se iskazuju osećanja, unutrašnji svet osobe koja je stvar. Fober je rekao da ne postoji čestica života u kojoj nije poezija, pa je možda svako od nas pomalo pesnik bez obzira na to na koji način naša poezija dopire do drugih.

ons altijd wenden tot andere dichters en dichters wiens stijl en thema's meer bij ons passen. En als we ze niet kunnen negeren, kunnen we opbouwende kritiek geven aan degenen van wie we de poëzie niet mooi vinden.

Als we het hebben over de kwaliteit van poëzie die wordt gepubliceerd op Instagram, kunnen we bijvoorbeeld de accounts nemen die gedichten publiceren van lokale dichters die zijn opgenomen in de klassiekers van de Servische literatuur, bijvoorbeeld @kontrast_poezija. Op dit account vind je poëzie van Stevan Raičković, Branko Miljković, Vladislav Petković Dis en anderen van wie we kunnen zeggen dat hun poëzie van hoge kwaliteit is. Sommigen vinden het misschien niet mooi, maar bijna niemand zal de literaire kwaliteit betwisten.

Er zijn ook veel verzamelingen en Instagram-accounts die het werk van minder bekende hedendaagse dichters verzamelen en publiceren. Een daarvan is de verzameling van hedendaagse poëzie Bludni stih (@bludnistih), die elke maand een elektronische versie van het tijdschrift publiceert. Elk nummer is beschikbaar op hun website. Naast de verzameling zijn er individuele accounts van de genoemde kunstenaars die hun poëzie aan de lezers presenteren. Enkele van hen zijn Valentina Baktijarević (wiens gedicht “Ik wilde je vertellen dat” we in het Nederlands vertaalden en in het vorige nummer van het tijdschrift publiceerden), Ognjenka Lakićević, Suzana Džuver en anderen.

Het is waar dat we niet allemaal alles kunnen, maar als we daar volledig in zouden geloven, zou niemand ooit iets proberen te bereiken. Misschien zal iemand, die “slechte” poëzie schrijft, met inspanning en werk zijn talent ontwikkelen. Zouden we ooit iets bereiken als we na de eerste mislukte poging zouden opgeven? In plaats van oordelen, moeten we mensen ondersteunen om kunst beter te begrijpen en te waarderen.

Wat is eigenlijk kunst? Iets dat esthetisch plezier oproept of iets dat emoties opwekt? Hoe we het ook definiëren, iedereen heeft het recht om te genieten van wat hij of zij als kunst beschouwt. Door middel van poëzie worden gevoelens uitgedrukt, de innerlijke wereld van de persoon die het creëert. Flaubert zei dat er geen levensdeeltje is dat geen poëzie is, dus misschien is ieder van ons wel een beetje dichter, ongeacht hoe onze poëzie de anderen bereikt.

II Literatura en vetalen

Književnost i prevođenje

Zabranjeno kupanje u zoni pograničnog prelaza – oda Dunavu, detinjstvu i odrastanju

piše/door: Uroš Martinović

Milica Mitić je studirala holandski jezik, književnost i kulturu na Filološkom fakultetu u Beogradu. Na Univerzitetu umetnosti završila je master iz oblasti kulturne politike i menadžmenta u kulturi. Pored pisanja poezije i fotografije, bavi se i muzikom. Članica je dope (alternativnog) pop dua *Anja Štark*.

Zbirka poezije „Zabranjeno kupanje u zoni pograničnog prelaza“, u izdanju novosadske izdavačke kuće Prometej, prva je njena objavljena knjiga. Podeljena je u pet celina.

Nit koja povezuje celu zbirku je Dunav – njegovo plavetnilo, dubina, pa čak i otpad koji se u njemu može naći. Dunav je pesnikinjin život, na Dunavu se sve dešava. Dunav je centar njenog sveta, mesto na kom je odrasla i stvarala najlepše uspomene. Pamti dunavske dogodovštine, a Dunav pamti njene molekule. Kako i nagoveštava naslov druge celine, Dunav je njena kuća. A u kući je toplo, kuća je mesto gde smo sigurni i srećni, kuća je mesto kom celim svojim bićem i dušom pripadamo – u kući nastaju sećanja.

„Zabranjeno kupanje“ je oda Dunavu, detinjstvu i odrastanju. Uz veliku dozu sentimentalnosti, na momente i tuge, Milica nas izmešta iz fotelje i vodi na šetnju dunavskom obalom, toliko uverljivo da gotovo da možemo da opipamo atmosferu letnjeg dunavskog dana, osetimo sparinu u vazduhu i miris reke. U toj šetnji ćemo slušati o sezoni kupanja, blitvi koja se uvukla pod prste i o pacovu koji pluta rekom. Naročito je zanimljiv osećaj koji čitanje pesama stvara – čak i da nismo odrastali pored reke, neke od pesama se doživljavaju kao da delimo autorkino iskustvo, kao da nam je pred očima, u formi stiha, tipična deža vi scena.

Iako je veliki deo pesama posvećen Dunavu, to, ipak, nije tema svih pesama. Pored toga, najčešće obrađena tema su ljudski odnosi i očekivanja koja s njima dolaze. Ženskom peru nije strano davanje glasa zaboravljenim ženama. Milica piše o svojim pretkinjama, prababama o kojima se ne zna mnogo toga – nekima se znaju samo imena. Ako, pak, znamo nešto više, to za poziciju žena u prošlosti ne može biti išta lepo. Pored toga, Milica piše i o odnosima drugih ljudi prema njoj, o pogrešnim očekivanjima okruženja i familije zbog bavljenja poezijom i muzikom, ali i o svojim prijateljstvima, ljubavima i detetu.

„Zabranjeno kupanje u zoni pograničnog prelaza“ je snažna zbirka poezije iz koje će svako moći da izvuče nove omiljene stihove i uživa u atmosferičnosti Miličinog poetskog izraza. Kao što i reka može naići na neku prepreku, ali i zapljusnuti obalu, tako će i lagani tok setnih stihova prekinuti pokoja neprijatnost teške svakodnevice. A upravo to nas i čini ljudima i podseća nas zašto smo živi.

Zwemmen is verboden in de zone van de grensovergang – een ode aan Donau, de kindertijd, en het opgroeien

Milica Mitić studeerde Nederlandse taal, literatuur en cultuur aan de Filologische Faculteit in Belgrado. Aan de Universiteit voor de Kunsten rondde ze de master Cultuurbeleid en cultuurmanagement af. Naast het schrijven van poëzie en fotografie houdt zij zich ook bezig met muziek. Ze is lid van het dope (alternatieve) popduo *Anja Štark*.

De dichtbundel “Zwemmen is verboden in de zone van de grensovergang”, uitgegeven door de uitgeverij Prometheus uit Novi Sad, is haar eerste gepubliceerde boek. Het is verdeeld in vijf delen.

De draad die de hele bundel verbindt is Donau – zijn blauwheid, zijn diepte en zelfs het afval dat erin te vinden is. Donau is het leven van de dichter, alles gebeurt op Donau. Donau is het centrum van haar wereld, de plek waar ze opgroeide en de mooiste herinneringen creëerde. Ze onthoudt gebeurtenissen op Donau en de Donau onthoudt haar moleculen. Zoals de titel van het tweede deel van de dichtbundel suggereert, is Donau haar huis. En het huis is warm, het huis is de plek waar we veilig en gelukkig zijn, het huis is de plek waar we met heel ons wezen en ziel thuishoren – herinneringen worden gemaakt in het huis.

“Zwemmen is verboden” is een ode aan Donau, de kindertijd, en het opgroeien. Met een grote dosis sentimentaliteit, op momenten ook verdriet, haalt Milica ons uit de fauteuil en neemt ons mee op een wandeling langs de oever van de Donau, zo geloofwaardig dat we bijna de sfeer van een zomerse Donau-dag kunnen voelen, de stoom in de lucht en de geur van de rivier kunnen voelen. Tijdens die wandeling zullen we horen over het zwemseizoen, de snijbiet onder de vingers en de drijvende rat. Het gevoel dat het lezen van de gedichten oproept is interessant – zelfs als we niet naast de rivier zijn opgegroeid, delen we vaak de ervaring van de auteur, alsof een typische *déjà vu-scène* zich voor onze ogen afspeelt, in de vorm van een vers.

Hoewel een groot deel van de gedichten aan Donau is gewijd, is dat niet het thema van alle gedichten. Bovendien zijn de menselijke relaties en de verwachtingen die daarmee gepaard gaan het meest besproken. Het vrouwelijk schrijverschap geeft vaak de vergeten vrouwen de stem. Milica schrijft over haar voorouders, overgrootmoeders, over wie niet veel bekend is – van sommigen alleen de naam. Als we toch iets meer weten, dan zegt dat niets goeds over de positie van vrouwen in het verleden. Daarnaast schrijft Milica ook over de houding van anderen tegenover haar, over de verkeerde verwachtingen van de omgeving en familie omdat ze met poëzie en muziek bezig is, maar ook over haar vriendschappen, liefdes en haar kind.

“Zwemmen is verboden in de zone van de grensovergang” is een sterke dichtbundel waaruit iedereen nieuwe favoriete verzen kan halen en kan genieten van de atmosferische aard van Milica’s poëtische expressie. Net zoals een rivier een obstakel kan tegenkomen, maar ook over de oever kan spoelen, zo zal de zachte stroom van sentimentele verzen het incidentele ongemak van het moeilijke dagelijkse leven onderbreken. En dat is precies wat ons mens maakt en ons eraan herinnert waarom we leven.

MR

položili su me na leđa
rekli da se ne pomeram 45 minuta
i ugurali u belu kutiju

svaki zvuk bio je muzika
ritmična
različitih frekvencija
na trenutke čak i harmonična

magnetna rezonanca je kao rejev u kovčegu MRI is rave in een kist

MRI

ze legden me op m'n rug neer
ze vertelden 45 minuten lang niet te bewegen
en ze propten me een witte doos in

elk geluid was muziek
ritmisch
van verschillende frequenties
soms zelfs harmonieus

JUL

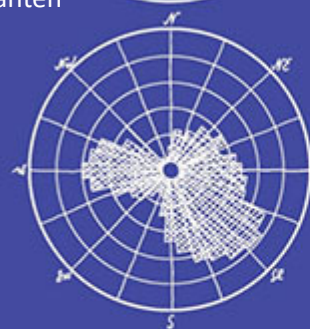
ako ikada budem umrla
umreću u julu
pored reke
među suncokretima

tamo gde budem ležala
zasadiće vrbu
kad budeš pecao
da pecaš
u hladu
mog
groba

JULI

als ik ooit dood ga
wordt dat in juli
naast de rivier
tussen de zonnebloemen

daar waar ik zou liggen
zullen ze een treurwilg planten
opdat je wanneer je vist
in de schaduw
vist
van mijn
graf

Milica Mitrić
ZABRANJENO
KUPANJE
U ZONI
POGRANIČNOG
PRELAZA

IVAN

nežni i bos
dečaci
s suncem u kosi
dečaci
čuvate svíce u grlu
držite srce u šaci

IVAN

teder en blootsvoets
jongens
met zoon in je haren
jongens
vuurvliegjes in je keel bewaren
hart in je vuist houden

Kako stvaram / Over mijn werkproces

piše/door: Danica Stanković

preveo/vertaald door: Uroš Martinović

Nikada nisam promišljala dublje o onome što me podstiče na pero i pisanje, samo sam znala da je tu, oko mene i u meni, u malim i velikim stvarima, svakodnevnim i onim neprepoznatljivim i neprimećenim. Odmalena je moje oko tragalo za nekim višim smislom različitih pojava, situacija i osoba, smislom koji je ostajao nedokučen izvan njih samih, dok napokon jednog dana nisam uspela da makar i neznatan deo tih razmišljanja pretočim u reči.

Značajan deo nadahnuća bi mi došao iz snova; dodir sa svetom koji je nadomak ruke, a opet, dostižan samo u snovima. Jedan maleni pogled u njega čini se da je bio dovoljan da iz mene nastane nešto – pesma, priča.

Takođe bi promena godišnjeg doba uticala na moj tok misli, a ponajviše zima, to ćudljivo ćutanje prirode i njen mir, sivilo sumaglice nad planinskim vrhom koje polako guta modro zelenilo, šum reke, šuštanje pahulja. Pa i njihovo odsustvo. U poslednje vreme samo njihovo odsustvo.

Rana tmina nezrelog popodneva i po koji jarki zalazak sunca nad opustelim livadama i hladnom zemljom. A ako biste me pitali kako je nastala OVA pesma, pa, to ne bih ni sama znala da vam kažem. Možda bi odgovor tome bio u suprotnosti sa mojim uobičajenim načinom stvaranja, ne san, već nesаница. Duge noći su jedan ambis mogućnosti i nadahnuća, samo ponekad.

Ik heb er nooit over nagedacht wat mij doet schrijven. Ik wist gewoon dat het er was, om mij heen en in mezelf, in grote en kleine dingen, zowel de alledaagse als de onherkenbare en de onopgemerkte. Van jongs af zocht mijn oog naar een hogere zin van verschillende fenomenen, situaties en personen, de zin die buiten zichzelf ondoorgrondelijk bleef, totdat ik uiteindelijk op een dag erin slaagde om zelfs een klein deel van die gedachten te verwoorden.

Een belangrijk deel van mijn inspiratie komt uit mijn dromen; een aanraking met de wereld die dichtbij zit, en toch alleen in dromen bereikbaar is. Een kijkje naar die wereld lijkt genoeg te zijn geweest dat iets uit mij ontstaat – een gedicht, een verhaal.

Ook zou de verandering van de seizoenen invloed op mijn gedachtegang hebben, de winter vooral, die stille – stilte van de natuur, haar vrede, de grijze mist over de bergtop die geleidelijk diepgroene van de bomen slikt, het geruis van de rivier, het geritsel van de sneeuwvlokken. En ook hun afwezigheid. De laatste tijd alleen maar hun afwezigheid.

De vroege duisternis van een onrijpe middag en de af en toe felle zonsondergang over de woeste weiden en de koude aarde. En als je me zou vragen hoe DIT gedicht ontstaan is, dan zou ik niet weten wat te zeggen. Misschien zou het antwoord in strijd zijn met de gebruikelijke manier waarop ik creëer, niet slapen, maar slapeloosheid. Lange nachten zijn een afgrond van mogelijkheden en inspiratie, alleen maar soms.

Videvši pustošenje oblika naših nedorečenošću,
U međuvremenu sumanutih pokušaja
bivstvovanja i žaljenja;
Onoga što je ostalo od njih, jedna mrva ukočenih
Svekolikih sagovornika
neprikosnovenog krajolika koji nije ni postojao.
Udahnuti u sebe njegov spokoj, nikada nije obećalo
Spoznaju suštine stvari
Svevišnje i blage,
nedostižne i mračne,
u čijem bezdanu tražimo spasenje ili
Pomilovanje;
O kojem, nedostižnom, snivamo; nedosanjanom, prelepom
Svirepih vapaja, nemi tragamo za istinom,
Poričemo i odbijamo – krajnja tačka naše konačnosti
počiva i nastaje u nama.
Ja ostajem sa sobom i u sebi,
gde ću naposljetku i nestati.

Veštačka intelingencija i prevođenje poezije

piše: Danica Stanković

Kao studentkinja prve godine holandskog jezika, nisam imala dovoljno znanja da samostalno prevedem pesmu „Šafran“ Alberta Verveja, pa sam se odučila na eksperiment. Želela sam da vidim kakav će biti kvalitet mašinskog prevoda, pa sam u njega kopirala stih po stih i na taj način dobila prevod na engleski jezik. Zatim sam tu verziju samostalno prevela na srpski. Morala sam te prevedene stihove sama dočarati i urediti, kako bih dobila rimu koja bi najviše ličila originalnoj, a da pesma pritom ne izgubi na svom značenju. S obzirom na to da mašinski prevodilac nije u potpunosti očuvao smisao originala, poslužila sam se i već postojećim prevodom profesorke Jelice Novaković, i tako je nastala moja verzija. U nastavku možete pročitati original, mašinski prevod, prevod profesorke Novaković, kao i moju verziju.

De crocus

De bol op glazen vaas
Reikt witte worteldraden
In 't water: de bloembladen
Hebben een paarsig waas

Hemel en aarde en vloed
In zo doorzichtge omgrenzing
In groei, bloei en verflenzing,
Zijn wat de dichter doet

Zijn lied ontluikt in 't woord
Dat houdt zijn ziel omsloten
Zijn zang door 't licht omvloten
Sterft als het oor hem hoort.

Albert Verwey

Šafran

Lukovica u vazi od stakla
Bele pušta žilice
U vodu: latice
Joj modra rumen dotakla

Nebo i zemlja i vrelo
međ zidinama što se proziru,
kada rastu, cvatu i zamiru,
Pesnikovih su reči delo.

Pesma njegova klija iz reči
što mu obujmljuje dušu.
Njegov poj ozaren svetlošću
Umire čim u uhu zazveči.

Prevod: Jelica Novaković-Lopušina

Crocus

The bulb in the glass vase
Reaches white root threads
In the water: the petals
Have a purplish haze

Heaven and earth and flood
In so translucent a boundary
In growth, flowering and dyeing
Are what the poet does

His song buds in the word
That keeps his soul enclosed
His singing flocked by the light
Dies when the ear hears him

Mašinski prevod

Šafran

Jedna lukovica u vazi staklenoj
Daje korena bele žilice
A u vodi: latice
Sjaju u zamućenosti ljubičastoj

Nebo i zemlja, svi poplavljeni
U prozirnem ograničenju
Kada rastu, cvetaju i venu
Postaju ono što pesnik čini

Njegove pesme rečima bubre
A duši njegovoj tamnica su
To pevanje obasjano svetlošću
Kad ga uho čuje, umre.

Prevod: Danica Stanković

III Kunst

Umetnost

U okviru predmeta Kulturna istorija Holandije i Flandrije, sproveli smo kratka istraživanja o značaju poznatih nizozemskih umetničkih dela u današnjem društvu. Studenti druge godine želeli su da saznaju na koji način se danas koriste slike iz Zlatnog veka, kao i motivi koji se na njima javljaju, kako Holandski majstori nastavljaju da utiču na današnje umetnike i inspirišu ih. Studenti treće godine bavili su se tendencijama u umetnosti dvadesetog veka i načinom na koji su one promenile ne samo umetnost, već i društvo u celini.

In het kader van de lessen Cultuurgeschiedenis hebben we korte onderzoeken gedaan naar de relevantie van bekende Nederlandse kunstwerken in de hedendaagse samenleving. Tweedejaarsstudenten wilden weten op welke manier de schilderijen uit de Gouden Eeuw en de motieven die daarop voorkomen vandaag worden gebruikt, hoe de kunstenaars nog steeds worden beïnvloed en geïnspireerd door de Hollandse meesters. Derdejaarsstudenten hielden zich bezig met de ontwikkelingen in de kunst in de twintigste eeuw en hoe die niet alleen de kunst maar ook de maatschappij in het algemeen hebben veranderd.

De Nachtwacht als inspiratie

door: Ana Stefanović

Eén van de grootste meesterwerken van Rembrandt van Rijn is *De Nachtwacht*. Dit schilderij werd in 1642 geschilderd en tot op de dag van vandaag heeft het een groot belang voor de kunst. Het is heel groot, vandaag is het schilderij 379,5 cm hoog en 453,5 cm breed, maar in het verleden was het een stuk groter – het werd ingekort om het passend te maken voor een andere ruimte – voor het stadhuis. *De Nachtwacht* is niet de eigen naam van dit schilderij; zijn eigen naam is *De compagnie van kapitein Frans Banninck Cocq en luitenant Willem van Ruytenburgh maakt zich gereed om uit te marcheren*. Het Amsterdamse schuttersgilde heeft *De Nachtwacht* voor de grote feestzaal van de Kloveniersdoelen besteld. Vandaag is De Nachtwacht in het Rijksmuseum te zien.

Mensen dachten dat dit scene in de nacht gebeurde, vanwege het doek dat vuil werd door de jaren en de kleuren die zijn veranderd. Daarom noemen we dit schilderij *De Nachtwacht* vandaag. Dit is een schuttersstuk - een geschilderd groepsportret van de leden van een schutterij (lokale militie die hun stad of dorp beschermden). In het midden zien we de kapitein en we kunnen ook de luitenant, de schilddragers, de piekeniers en andere schutters zien. Dit schuttersstuk is heel speciaal want schuttersstukken waren altijd statig en geposeerd, maar dit stuk heeft veel dynamische elementen. Het lijkt erop dat de mensen elke seconde gaan marcheren. Dat is de reden waarom Rembrandt uitstekend was. Rembrandt gaf ook diepte aan dit stuk – de kapitein en de luitenant zijn met veel detail geschilderd. Hij speelde met licht en donker – die techniek heet *clair-obscur* en het is een kenmerk van *caravaggisme*.

Rembrandt; De Nachtwacht

afbeelding: Website van Rijksmuseum; <https://www.rijksmuseum.nl/nl/collectie/SK-C-5>

Zoals al gezegd, Rembrandts *Nachtwacht* was één van zijn grootste meesterwerken en het heeft een groot belang voor de hedendaagse Nederlandse cultuur. Ik heb voor dit thema gekozen omdat dit schilderij me herinnerde aan de foto's die we vandaag maken met onze camera's. Hij bereikte dit effect met zijn schildertechniek, waarbij hij de focus legde op twee hoofdpersonages. Die twee zijn met heel veel details geschilderd, maar andere mensen niet – dat deed me denken aan 'de focus optie' op onze huidige camera's tijdens mijn onderzoek. Het verband tussen dit schilderij en fotografie is dus duidelijk en daarom heb ik dit schilderij aan de groepsportretten van vandaag gekoppeld.

Tijdens mijn onderzoek heb ik een paar fotografen op internet gevonden die dit schilderij als inspiratie gebruikten. Bijvoorbeeld, op basisschool De Bibit in Tilburg hadden ze een geweldig idee: om schoolfoto's te maken in de stijl van Rembrandts *Nachtwacht*. De kinderen waren niet gekleed als de oorspronkelijke personages uit dit schilderij, ze hadden hun eigen kleren en voorwerpen die ze elke dag gebruiken – ballen, knuffeldieren, boeken, skateboard, enzovoort. Net zoals de lokale militia met wapens, werden zij ook geportretteerd om serieus en moedig te lijken. De fotograaf was Krijn Westerborgen.

Müfide Halaceli had een idee om *De Nachtwacht* op een andere manier te portretteren, haar remake heet *De Dameswacht*. Ze vond het interessant om mannen te vervangen door machtige Nederlandse vrouwen. Ze deed een onderzoek naar wie iedereen op dit schilderij was en ze maakte verbanden tussen hen en de vrouwen uit haar omgeving – bijvoorbeeld zette ze een vrouwelijke advocaat op de plaats waar één van de advocaten op het schilderij zat. Neelie Kroes, Nederlandse politica, heeft de rol van de kapitein en Sylvia Toth, een zakenvrouw, is als luitenant geschilderd. Ze hebben dezelfde kleren als de militia en ze zien er erg moedig en serieus uit.

1e afbeelding: schoolfoto van basisschool De Bibit

bron: NOS Jeugdjournaal; <https://nos.nl/artikel/2075901-schoolfoto-s-in-de-stijl-van-de-nachtwacht>

2e afbeelding: De Dameswacht

bron: <https://www.mufide.nl/nieuwsberichten-mufide/nachtwacht-by-mufide/>

We kunnen duidelijk zien dat de klassieke kunst tot op de dag van vandaag zeer populair en inspirerend is. Jonge mensen zijn door de klassieke kunst geïnspireerd en het bewijs daarvan is dat er zoveel jonge kunstenaars zijn die op hun eigen manier 'remakes' van de beroemde kunstwerken maken. Zoals al genoemd heb ik tijdens het onderzoek heel veel fascinerende mensen op sociale media gevonden die dit schilderij als inspiratie voor hun eigen kunstwerken gebruiken.

Deze remake maakte me sprakeloos – het is een LEGO-creatie van *De Nachtwacht* van Rembrandt. De maker van dit stuk heet Yuan en ik heb hem op Instagram gevonden (zijn pagina: @lego_nuts). Hij is maakt LEGO-MOC en fotografeert.

MOC is een acroniem voor *My Own Creation* en dus LEGO-MOC zijn de creaties die door LEGO-fans zijn gemaakt. Meestal gebruiken MOC-makers originele LEGO-steentjes om hun creaties te bouwen. De reden waarom Yuan zo interessant voor mij is, is omdat hij alleen computerprogramma's voor zijn creaties gebruikt. Hij zei dat *De Nachtwacht* één van zijn favoriete schilderijen is en daarom besloot hij om remake van dit schilderij te maken. We kunnen zien hoe hij het dramatische verlichting van Rembrandt briljant imiteerde. Hij maakte een uitstekende recreatie van de kleren en de wapens. Figuurtjes poseren zoals in het originele schilderij. Yuan gebruikte Mecabricks en Photoshop (Mecabricks is een online LEGO-bouwtool).

Als een LEGO-fan zou ik deze LEGO-set graag in huis hebben, maar helaas bestaat het niet. Tijdens mijn zoektocht naar een echt product als dit vond ik een Duits merk Playmobil dat *De Nachtwacht* set verkoopt. Dit merk verkoopt Frans Banninck Cocq en Lieutenant Willem van Ruytenburch figuurtjes. Dit merk heeft een samenwerking met het Rijksmuseum gedaan. Hun doel was om kunst toegankelijker te maken en in kinderspel te betrekken. De maker van deze figuurtjes is Frederik Roijé, een beroemde Nederlandse ontwerper.

1e afbeelding: LEGO-creatie;

bron: Instagram-pagina van de maker, https://www.instagram.com/lego_nuts/

2e afbeelding: Playmobil figuurtjes;

bron: <https://hollanddesignandgifts.com/the-night-watch-playmobil-5090-rijksmuseum-amsterdam/>

Naast de vele artistieke projecten zoals fotografieën of speelgoed was *De Nachtwacht* ook inspiratie in het theater. In het Servische theater Atelje 212 werd het toneelstuk *De Nachtwacht* in 2018 uitgevoerd. Dit toneelstuk is geschreven door Servische toneelschrijver Fedor Šili.

Het verhaal gaat over een rustige tijd, tijd van bloei van architectuur, kunst, literatuur en muziek. Maar er hangt een gevoel in de lucht dat er een einde aan deze welvaart komt en dat er een chaos in het verschiet ligt. De focus ligt op een rijke familie die vloerkleden verkoopt, maar achter de glimmende buitenkant zijn er veel leugens en machinaties. De personages bereiken hun doelen door manipulatie, door bijvoorbeeld schijnhuwelijk, zwendel en leugens denkend dat de welvaart voor altijd zal duren. De hoofdvraag in dit toneelstuk is: wat zal gebeuren als het geld op is? Dit toneelstuk

is een blijspel. Er zijn 10 acteurs, sommigen van hen zijn Nenad Ćirić, Jelena Stupljanin, Uroš Jakovljević... We kunnen een duidelijke band tussen het schilderij *De Nachtwacht* en dit toneelstuk zien in de kostuums van acteurs en in de donkere sfeer op het podium. De poster voor dit toneelstuk herinnert ons ook aan het schilderij van Rembrandt – de manier waarop de acteurs staan, hun kleding en een getrouwe imitatie van Rembrandts clair-obscur techniek.

Het toneelstuk *De Nachtwacht* liet ons zien dat dit schilderij niet alleen een “beeld” is, maar dat er veel verhalen zijn die achter het doek schuilen. De fotoshoots van de fotografen die de hele sfeer van het schilderij probeerden te imiteren zijn ook heel interessant omdat ze ons laten zien wat er “behind the scenes” gebeurt en de figuurtjes van Playmobile hebben een fantastisch doel: de klassieke kunst in kinderspel betrekken en toegankelijker maken.

afbeelding: de poster voor het toneelstuk;

bron: <https://atelje212.rs/repertoar/nocna-straza-f-sili/>

Het “Rubenesque” in het werk van hedendaagse kunstenaars Cristina BanBan en Fernando Botero

door: Nevena Dinić

Rubens, Venus Frigida (1611)

Het schilderij Venus Frigida (of Bevroren Venus), geschilderd door Peter Paul Rubens in 1614, is een meesterwerk dat ons naar de barokperiode in Europa meeneemt. Het schilderij behoort tot de collectie van het Koninklijk Museum voor Schone Kunsten Antwerpen. Het schilderij meet 143 × 184 × 3,8 cm en het is geschilderd met olieverf op paneel¹.

¹ Venus Frigida | KMSKA. <https://kmska.be/nl/meesterwerk/venus-frigida>.

Christina Banban, Cuatro Mujeres (2022)

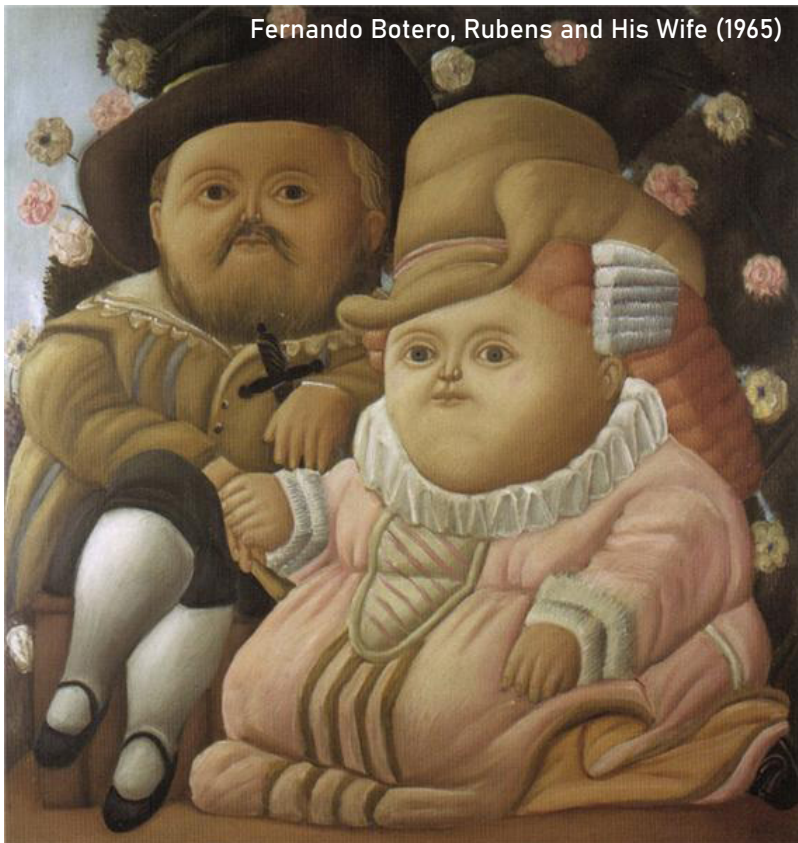

Rubens maakt gebruik van een rijke, levendige kleuren en dramatische compositie om de aandacht van de kijker te trekken.

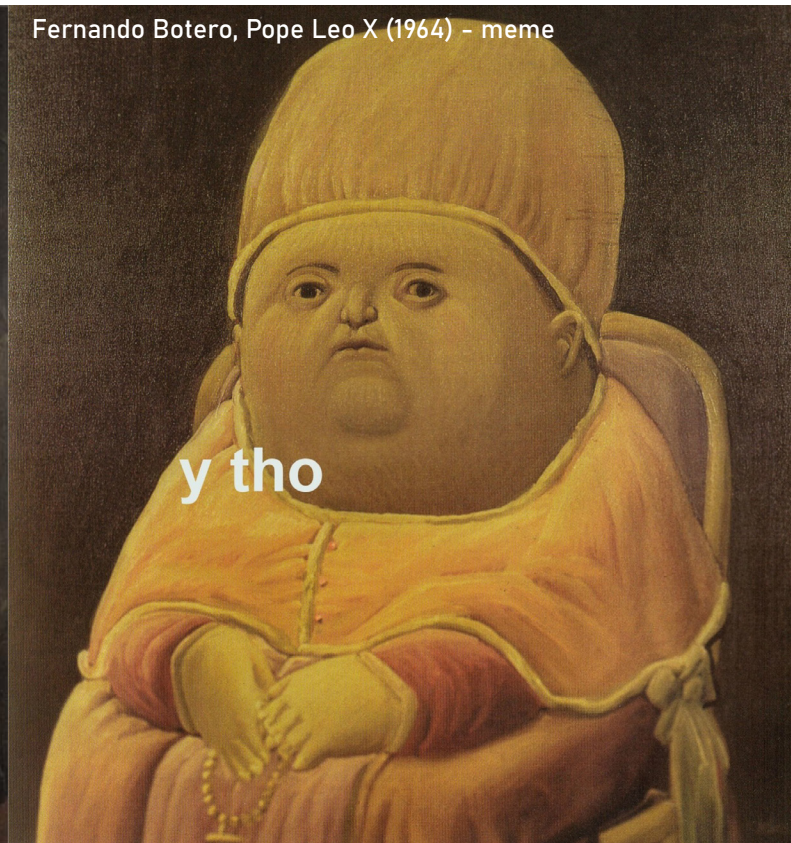
Op het schilderij staan Venus, haar zoon Amor (Cupido) en een sater. De godin zit rillend van de kou. Naast haar zit Amor en naast hem staat de sater. De sater komt met vruchten om hen snel te verwarmen. Rubens verwijst hier naar een uitdrukking van de Romeinse auteur Terentius: *Sine Cerere et Baccho friget Venus* (*Zonder Cerere en Baccho bevroest Venus*), wat wil zeggen *Zonder Brood en Wijn is er geen liefde*. Dat betekent dat "De weg naar het hart van een man door zijn maag gaat"². Het schilderij is een allegorie. Baccus en Ceres waren symbolen van alcoholische drank en Venus en Amor waren symbolen voor het proces van het maken van alcohol. De opdrachtgever is onbekend, maar waarschijnlijk is dit schilderij voor een adellijke of koninklijke klant geschilderd, gezien de nadruk op de rijkdom en macht van de afgebeelde figuren uitgedrukt in het volume hun lichamen. Volheid symboliseerde gezondheid, vitaliteit en vruchtbaarheid. Rubens' virtuoze schildertechnieken maken dit schilderij een van de meest gedenkwaardige werken. Het schilderij werd in een historische context geschilderd waarin de kunst van de oudheid opnieuw werd ontdekt en een hernieuwde belangstelling voor drama en emotie in de kunst ontstond.

² Bull, Malcolm. *The Mirror of the Gods*. Oxford University Press, 2005.

Fernando Botero, Rubens and His Wife (1965)

Fernando Botero, Pope Leo X (1964) - meme

Het schilderij kan vanuit verschillende hoeken worden bekeken, maar dit onderzoek richt zich op de invloeden van het “rubenesque” in Rubens’ werk op de hedendaagse kunst. De term “rubenesque” verwijst naar Rubens’ figuren met rondingen en vollere lichamen. Tegenwoordig wordt die nog steeds gebruikt. In de mode-industrie wordt “rubenesque” soms gebruikt om kledingmaten te beschrijven die voor vollere vrouwen zijn ontworpen. Het kan ook worden gebruikt als een beschrijvende term om personages in literatuur, films of andere kunstwerken te beschrijven die weelderige vormen hebben. Tegenwoordig vinden we het zelfs terug in de dragcultuur, waar ook de nadruk op vollere vrouwen en body positivity wordt gelegd.

Cristina BanBan is een hedendaagse kunstenaar die levendige kleuren en sterke tekeningen gebruikt om krachtige portretten en figuratieve schilderijen te maken. Haar werken bevatten vaak weelderige rondingen en vormen die aan Rubens’ schilderijen doen denken en sommige van haar werken tonen Rubens’ figuren in een moderne context³.

Fernando Botero is een Colombiaanse kunstenaar wiens stijl vaak “Boterismo” wordt genoemd – een stijl die ook door extreem weelderige vormen wordt gekenmerkt. Botero staat bekend om zijn interesse in klassieke kunst en zijn werken verbeelden vaak figuren die op de figuren van Rubens lijken⁴.

Botero en Banban maken gebruik van het “rubenesque” om hun artistieke visie uit te drukken en bepaalde globale thema’s in hun werken te onderzoeken. Rubens’ figuren vertegenwoordigen een schoonheidsideaal dat van de hedendaagse schoonheidsidealen verschilt die vaak de voorkeur aan slankheid geven.

Met zijn werken bekritiseert Botero sociale problemen, zoals corruptie, armoede en geweld en gebruikt hij rubenesque figuren om zich op het menselijk lichaam en zijn vormen te concentreren⁵. Door zijn figuren verbeeldt Botero extreme vormen en benadrukt hij de onvolkomenheden van het menselijk lichaam, die op de complexe problemen van de samenleving en de menselijke natuur kunnen wijzen. Het is interessant dat niet alleen mensen rond zijn, maar ook

³ “Cristina BanBan - 36 Artworks, Bio & Shows on Artsy.” Artsy, <https://www.artsy.net/artist/cristina-banban>.

⁴ Gordon, Eric A. “Fernando Botero at 90: Works Featured at the Museum of Latin American Art.” People’s World, 6 Jan. 2023, <https://www.peoplesworld.org/article/fernando-botero-at-90-works-featured-at-the-museum-of-latin-american-art/>.

⁵ Botero, Fernando, and Werner Spies. *Fernando Botero: Paintings and Drawings*. Prestel-Verlag, 1992.

dieren, zelfs fruit en levenloze objecten, zoals muziekinstrumenten. Alles is stevig, vlezig en groot als een ballon. De techniek van Botero bestaat uit het schetsen van sculpturen in was of gips. Botero benadrukt het volume van zijn figuren door het gebruik van donkere tinten en glans.

Cristina Banban gebruikt digitale technieken om haar schilderijen te creëren. Ze verwerkt de motieven van Rubens door alleen bepaalde delen van het lichaam te benadrukken om het idee van vrouwelijke seksualiteit en haar rol in de moderne wereld te onderzoeken. Haar werken onderzoeken de manieren waarop vrouwelijke seksualiteit kan worden geaccepteerd en bekritiseert tegelijkertijd de cultuur die vrouwen vaak dwingt zich te conformeren aan strikte schoonheids- en lichaamsnormen.

Hoewel beide kunstenaars geïnspireerd zijn door het “rubenesque”, verschillen ze van Rubens in hun techniek en aanpak. Rubens gebruikte klassieke schildertechnieken en beeldde lichamen met perfecte proporties af. Daarentegen gebruiken Botero en Banban onconventionele technieken en vervormen ze lichamen om nieuwe vormen te creëren die tot nadenken en commentaar op een bepaald maatschappelijk onderwerp aanzetten.

Ongeacht de verschillende technieken is het duidelijk dat Rubens' werk als inspiratie diende voor Botero en Banban. Een van bekendste schilderijen van Botero is *La Menina* (Het meisje). Het is eigenlijk een bewerking van Velasquez' schilderij *Las Meninas*, die ook door Rubens' werk werd geïnspireerd, vooral zijn gebruik van licht en schaduw⁶. In vergelijking met het schilderij van Velasquez is het meisje op het schilderij van Botero voller en in een grotere frame afgebeeld. Elk detail op haar wordt erg benadrukt (bijvoorbeeld de bloem op de borst en de bloem op het haar). De kleuren zijn ook sterk en intens. Andere werken van Botero zijn *Rubens en zijn vrouw*, waarop Rubens met zijn vrouw Isabella Brant is afgebeeld, en het schilderij *Paus Leo X*, die bekend werd als een meme onder de naam *Y tho*.

Banban en Botero delen een liefde voor rondingen, vooral vrouwelijke, en een liefde voor heldere en levendige kleuren. Dat is het duidelijkst te zien in Banbans tentoonstelling genaamd *Mujeres* (Vrouwen). Haar vrouwen zijn heel open en zijn meestal topless geschilderd. Ze tonen borsten en andere rondingen. Ze maken zelden oogcontact, wat op het menselijke isolement kan wijzen dat door de politieke gebeurtenissen van de afgelopen jaren is ontstaan⁷.

Beide kunstenaars hebben een grote bijdrage aan de hedendaagse kunst geleverd. Ze hebben vaardigheid getoond als het om de grenzen van het schilderen van het menselijk lichaam gaat. Bovendien overschrijden ze die grenzen. Daarnaast speelt het “rubenesque” een belangrijke rol in hun werk. Rubens wilde elke lijn op het menselijk lichaam verbeelden, maar Banban en Botero gaan nog verder. Ze overdrijven de verhoudingen en overbenadrukken elke ronding, waardoor ze de grenzen van het figuurschilderen verder verleggen⁸.

We kunnen ook zeggen dat hun figuren erg op elkaar lijken, maar tegelijkertijd zijn ook heel anders dan die van Rubens. Terwijl de nadruk bij Rubens alleen op het menselijke lichamen ligt, wordt bij Botero elke figuur overbenadrukt en Banban legt vooral de nadruk op het vrouwenlichaam, geeft het realistisch weer, zoals Rubens dat deed.

In de loop van de tijd is de manier waarop het menselijk lichaam wordt afgebeeld dus veranderd, maar we hebben nog steeds de nadruk op onvolkomenheden en rondingen. Rubens was zich misschien er niet eens van bewust dat hij een totaal nieuw concept had gecreëerd, dat tot op de dag van vandaag zal voortbestaan.

Het “rubenesque” wordt nog steeds gebruikt om vrouwenfiguren te beschrijven, die niet bij de traditionele idealen van dunheid en slankheid passen. Zo werd het “rubenesque” ideaal een symbool van het omarmen van diversiteit en het vieren van de natuurlijke schoonheid van het lichaam, waarbij werd benadrukt dat schoonheid in verschillende lichaamsvormen en –maten te vinden is, wat we ook bij Botero en Banban kunnen zien.

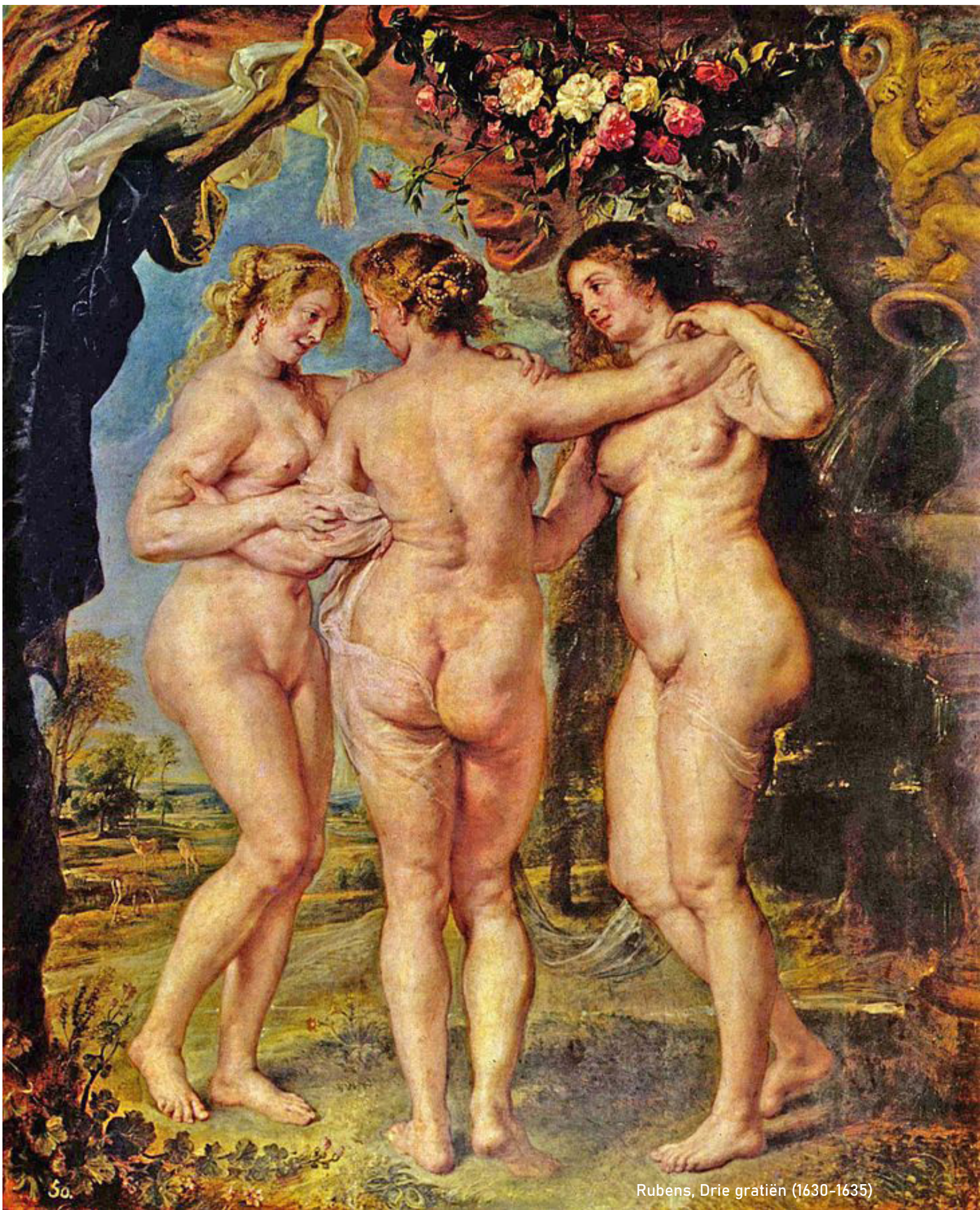
6 Stańska, Zuzanna. “Fernando Botero and His Remakes of Classic Masterpieces.” *DailyArt Magazine*, 19 Apr. 2023, <https://www.dailyartmagazine.com/fernando-botero-masterpieces/>.

7 Nast, Condé. “The Stunning Strength of Cristina BanBan’s ‘Mujeres.’” *Vogue*, 8 Nov. 2022, <https://www.vogue.com/article/cristina-ban-ban-mujeres-skarstedt-interview>.

8 “Cristina BanBan | 15 - 21 May 2020 - Overview.” *Woaw Gallery*, <https://www.woawgallery.com/exhibitions/11-cristina-banban-wan-chai/overview/>.

Bronnen

- Venus Frigida | KMSKA. <https://kmska.be/nl/meesterwerk/venus-frigida>.
- Bull, Malcolm. The Mirror of the Gods. Oxford University Press, 2005.
- “Cristina BanBan - 36 Artworks, Bio & Shows on Artsy.” Artsy, <https://www.artsy.net/artist/cristina-banban>.
- Gordon, Eric A. “Fernando Botero at 90: Works Featured at the Museum of Latin American Art.” People’s World, 6 Jan. 2023, <https://www.peoplesworld.org/article/fernando-botero-at-90-works-featured-at-the-museum-of-latin-american-art/>.
- Botero, Fernando, and Werner Spies. Fernando Botero: Paintings and Drawings. Prestel-Verlag, 1992.
- Tea For Two: Natures Apothecary. Lulu.com. p. 167. ISBN 9781413760972. McDermott, Memory (2005).
- Stańska, Zuzanna. “Fernando Botero and His Remakes of Classic Masterpieces.” DailyArt Magazine, 19 Apr. 2023, <https://www.dailyartmagazine.com/fernando-botero-masterpieces/>.
- Nast, Condé. “The Stunning Strength of Cristina BanBan’s ‘Mujeres.’” Vogue, 8 Nov. 2022, <https://www.vogue.com/article/cristina-banbans-mujeres-skarstedt-interview>
- “Cristina BanBan | 15 - 21 May 2020 - Overview.” Woaw Gallery, <https://www.woawgallery.com/exhibitions/11-cristina-banban-wan-chai/overview/>.

50.

Rubens, Drie gratiën (1630-1635)

De evolutie van het idee van vrouwelijkheid – De drie Gratiën van Peter Paul Rubens

door: Olga Crnoseljanski

De drie Gratiën is net als alle andere schilderijen van Rubens een olieverfschilderij. Het is verrassend groot en zijn afmetingen zijn 221 x 181 centimeter. Rubens schilderde het op zeven eiken panelen. Maar helaas weten we niet in welk jaar precies het is geschilderd. De kunsthistorici geloven dat het ergens tussenin 1630 en 1635 is ontstaan. En wat het speciaal maakt, is dat het niet voor een klant is geschilderd. Eigenlijk schilderde Rubens het voor zichzelf en het bleef tot aan zijn dood in zijn persoonlijke collectie. Het is rond 1640 door Filips IV gekocht. En nu maakt het deel uit van een permanente tentoonstelling in de Del Prado museum in Madrid, Spanje. (*Robinson, 2020, p.106*).

Op het schilderij staan drie figuren, een fontein met een engel en de cornucopia oftewel de hoorn des overvloeds. In de achtergrond van het schilderij kunnen we een typisch Nederlands landschap zien. In de Griekse mythologie worden deze drie figuren Thalia, Euphrosyne en Aglaia genoemd. Ze waren dochters van Zeus. Aan de linkerkant staat Thalia, de jongste van de drie. Ze representeert de jeugd en de schoonheid. Naast haar in het midden staat Euphrosyne. Euphrosyne symboliseert de vreugde. En aan de rechterkant hebben we Aglaia. Ze symboliseert elegantie en pracht. (*Robinson, 2020, p.106*) (*Diamond In-Sight, 2022*)

De mythe van de drie Gratiën was niet alleen het thema van schilderijen van Peter Paul Rubens. De gedachten van veel kunstenaars en schilders werden bezet door de drie Gratiën en alles wat ze symboliseren. Sinds de klassieke oudheid toen de mythe van de drie zussen, vertegenwoordigers van vrouwelijkheid en schoonheid ontstond, zijn hun lichamen, gezichten en deugden vaak en op vele manieren gerepresenteerd. Maar hoe verschillen Rubens' drie Gratiën van de andere versies? En waarom is zijn visie van de drie figuren vandaag zo belangrijk?

De voorgangers van Peter Paul Rubens, Rafaël en Cranach, schilderden hun Gratiën op een heel andere manier. In kunstwerken van Cranach en Rafaël zijn ze precies in hun poses geplaatst, hun huid is licht en met geen smetten. Hun lichamen zijn slank en bijna kinderlijk. (*Citaliarestrauro, 2022*) Daarentegen eert Rubens in hogere mate de ware betekenis van hun namen. Ze zijn mooi, charmant, mollig, rossig en stralen vooral vrouwelijkheid uit.

Eeuwen later is hij nog steeds een inspiratie voor veel kunstenaars. Eén van die hedendaagse kunstenaars is Ana Harff, fotograaf die zich focust op het menselijk lichaam, zijn vorm en de natuurlijke vrouwelijkheid.

Sommige van haar foto's zijn echt duidelijke interpretaties van Rubens' drie Gratiën. Zoals in de schilderijen van Rubens zijn de drie personen in Ana's foto's vrij. Ze spelen met elkaar. En natuurlijk vertegenwoordigen ze het moderne idee van vrouwelijkheid. Ze zijn niet allemaal vrouwen, en hun lichamen zijn niet hetzelfde. Sommige zijn vol en sommige zijn dunner.

En ze laten zeker perfect zien in hoeverre het idee van de vrouwelijkheid is veranderd.

Rubens' interpretatie van de drie dochters van Zeus dient als een van de belangrijkste inspiratiebronnen voor Ana Harff. En het is buitengewoon duidelijk in haar foto's. Hoewel hij geen idee had gehad dat hij een toekomstig icoon van de lichaamspositiviteit-beweging heeft gecreëerd is dat precies wat hij heeft gedaan. De lichaamspositiviteit-beweging is een heel belangrijk aspect van de evolutie van vrouwelijkheid. Het moedigt vrouwen aan om hun lichaam te omarmen en schadelijke schoonheidsnormen te verwerpen die in het verleden zijn gebruikt om vrouwelijkheid te definiëren.

Ana Harff, *Las Tres Gracias* (2021)

Hoe Rubens de drie Gratiën schilderde, bracht veel moderne vrouwen en meisjes troost.

Ana probeert een gesprek aan te gaan met haar foto's. Schoonheid is er in vele soorten en maten, en er is niet maar één "ideaal" lichaamstype waar iedereen naar zou moeten streven. Ana vecht ook tegen erotische connotaties die verband houden met het menselijk lichaam en probeert met haar kunst seks te scheiden van het naakte menselijke lichaam. (Harff, 2022)

Vrouwelijkheid en lichaamspositiviteit zijn twee concepten die nauw met elkaar verbonden zijn. Door de eeuwen heen was vrouwelijkheid geassocieerd met enge schoonheidsnormen die een heel specifiek lichaamstype bevorderen,

zoals dunheid en jeugdigheid. In de afgelopen jaren is er een groeiende erkenning van de diversiteit van vrouwelijke expressie en de noodzaak om traditionele genderrollen en stereotypen aan de kaak te stellen. Ana laat zien hoe het mannelijk lichaam ook vrouwelijk kan zijn en vice versa. Vrouwelijkheid is geëvolueerd en omvat een breder scala aan uitdrukkingen en gedragingen, inclusief dat wat traditioneel wordt geassocieerd met mannelijkheid. (*Shanmugan, 2021*)

Uiteindelijk is vrouwelijkheid een complex, breed en veelzijdig concept dat op veel verschillende manieren kan worden uitgedrukt, en het is belangrijk om de diversiteit en inclusiviteit ervan te erkennen en te vieren. Hij wordt beïnvloed door veel factoren en kan niet alleen op één manier worden beschreven.

Vrouwelijkheid stopt nooit met veranderen en reviseren. De verschillen en de overeenkomsten tussen de twee voorbeelden van hetzelfde motief helpen ons om deze evolutie beter te zien. Niet alleen die van Ana Harff en Peter P. Rubens, maar ook andere interpretaties in het verleden en de interpretaties die nog op ons in de toekomst wachten. Hun kunstwerken beginnen met dezelfde mythe en ook bijna dezelfde compositie maar Ana's verstand en visie van het menselijk lichaam en vrouwelijkheid scheidt haar van Rubens. Ze is door hem geïnspireerd, maar ze bouwt haar ideeën verder uit. Ze moderniseert zijn opvattingen en stijl. Ze verbindt haar kunstwerken opzettelijk met lichaamspositiviteit beweging. Ze probeert een gesprek aan te moedigen.

Deze mythe van de Drie Gratiën en vrouwelijkheid is ook een goed voorbeeld van de cycliciteit van stijl. Wat in het verleden populair was, wordt vergeten en enkele decennia of eeuwen later weer nieuw leven ingeblazen.

Rubens en zijn rubenesque stijl is een perfect voorbeeld van dat fenomeen.

Wat is kunst als hij geen spiegel is van de tijd waarin hij is ontstaan? Een schilderij is een testament van de geest van een schilder, de cultuur en de maatschappij van die tijd.

Bronnen

Rubens, P.P. (1630-1635). De drie Gratiën [schilderij]. Del Prado museum, Madrid, Spanje. <https://www.museodelprado.es/en/the-collection/art-work/the-three-graces/145eadd9-0b54-4b2d-affe-09af370b6932>

Ana Harff [@anaharff]. (2021, september, 15). "Las Tres Gracias" [foto].

Ana Harff [@anaharff]. (2022, mei, 12). "Las Tres Gracias" [foto].

Robinson, M. (2020). Masters of art: Rubens. Prestel

Van der Ziel, L. (2021, december, 7). De drie Gratiën-Beeldschone godinnen-Historiek. <https://historiek.net/de-drie-gratien-beeldschone-godinnen/146016/>

Citaliarestauro. (2022). The three graces and how do they represent female beauty in art history? [video]. <https://www.youtube.com/watch?v=xtrTDrypqMk&list=PL13zwyJlZnISFUaQzVko2Plk80Fufksre&index=4>

Diamond In-Sights (2022). Rubens, The Three Graces: About the Artwork [video]. <https://www.youtube.com/watch?v=bpECTLjQInU&list=PL13zwyJlZnISFUaQzVko2Plk80Fufksre&index=1>

De aankomst van Maria de' Medici in Marseille - nagebootst door AI en digitale kunst

door: Lena Nuaj

Rubens, De aankomst van Maria de' Medici in Marseille (1622-1625)

De aankomst van Maria de' Medici in Marseille is een schilderij uit c. 1625 en het is één van de bekendste werken van Vlaamse kunstenaar Peter Paul Rubens. De opdrachtgever was Maria de Medici zelf en dit schilderij hangt nu in Louvre in de Medici Galerij. Het schilderij behoort tot de barokperiode en de techniek die hij gebruikte is olieverf op doek. Rubens was bekend om het schilderen op doeken van grote afmetingen, de afmetingen van dit schilderij zijn 394x295 cm.¹

Rubens werd door Italiaanse schilders geïnspireerd en in zijn werken kunnen we de kenmerken van de renaissanceschilderkunst herkennen. Dat betekent dat dit schilderij mythologische motieven heeft. Het combineert ook historische scènes met allegorische figuren.

Maria de Medici was de weduwe van koning Hendrik IV en de moeder van kroonprins Lodewijk XIII. Maria regeerde Frankrijk als regent totdat haar zoon oud genoeg was om de troon te besturen. Maria wilde haar macht niet opgeven en daarom moest Lodewijk XIII haar in ballingschap sturen. Na haar terugkeer bestelde ze in 1622 een reeks schilderijen die haar hele leven zou verbeelden. Rubens schilderde in totaal 24 schilderijen, de eerste 21 schilderijen

¹ La Galerie Médicis, Louvre
<https://www.louvre.fr/en/explore/the-palace/to-the-glory-of-a-queen-of-france>

tonen haar leven. De laatste 3 zijn de portretten van Maria de Medici en haar ouders. Het schilderproces duurde ongeveer 4 jaar, van 1622 tot 1625.²

Deze commissie was een kans voor Maria om haar kant van het verhaal te vertellen. Dit was haar poging om de publieke opinie te veranderen over haar recht op regeren. Vanwege haar afkomst en het feit dat ze een vrouw was, vonden de Fransen haar niet geschikt als heerser. Dus wilde ze het geïdealiseerde beeld van haar leven en politieke beslissingen laten zien.

Het onderwerp dat ik heb gekozen is de invloed van moderne technologische ontdekkingen op kunst, gepresenteerd op het voorbeeld van dit schilderij. Tijdens mijn onderzoek, kon ik niet zoveel interessant en actueel nieuws vinden, maar ik kwam op een digitale recreatie op Instagram tegen. Het was een digitale recreatie van een onbekende "kunstenaar" die zijn originele werken net zoals reproducties van andere kunstenaars deelt op zijn Instagram-pagina. Dus kwam ik op het idee om AI-reproducties van dit schilderij te zoeken en ook het zelf te maken via een AI-generator en de resultaten waren echt interessant.

Artificiële intelligentie of kunstmatige intelligentie is één van de actuele en heel interessante onderwerpen van vandaag. Het AI-systeem is een simulatie van het proces van menselijke intelligentie met behulp van machines en speciale computerprogramma's. Momenteel praat de hele wereld over deze uitvinding en hoe het verschillende aspecten van het menselijk leven beïnvloedt. AI heeft veel aandacht gekregen in kunstkringen

Rubens, De aankomst van Maria de' Medici in Marseille
- nagebootst door AI

² Brigham Young University (digitale collective)
<https://contentdm.lib.byu.edu/digital/collection/Civilization/id/880/>

omdat veel critici en kunstenaars vinden dat AI de originaliteit en waarde van het kunstwerk en het proces zelf devalueert.³

Ik wil graag de goede en slechte kanten van kunstmatige intelligentie verkennen. Ik wil ook laten zien wat de verschillen zijn tussen het originele werk en hoeveel de recreatie het schilderij heeft veranderd. Is het AI-schilderij bijna net zo goed als het origineel of misschien zelfs beter dan het origineel? Ik vind het ook interessant hoe schilderijen die buiten kunstkringen en bij het grote publiek niet zo bekend zijn, door moderne technologie nieuw leven kunnen krijgen.

De AI-generatoren die ik voor dit experiment heb gebruikt, zijn NightCafe Creator, DALL-E en Fotor, hoewel er op internet nog veel meer zijn. Eerst probeerde ik het schilderij opnieuw te maken zodat deze zoveel mogelijk op het origineel leek. Maar dat was niet zo succesvol. Wat ik ontdekte, is dat de beschrijving van je verzoek gedetailleerd en duidelijk moet zijn. Het resultaat van mijn eerste poging was een wazige, gezichtsloze Maria de Medici, die met haar entourage de zee bevaart, terwijl de stad Marseille in de achtergrond nauwelijks te zien is, wat erg amateuristisch lijkt naast het originele werk. De compositie van het gegenereerde schilderij was totaal anders dan het origineel. In het origineel is Maria al in de haven van Marseille, wordt ze getoond terwijl ze met haar entourage van het schip stapt, en de hele stad verwelkomt haar samen met de gouverneur. Het schilderij zit vol details en allegorische en mythologische motieven. Elke figuur is gedetailleerd en nauwkeurig geschilderd en kleuren worden gebruikt om een gevoel van diepte in perspectief te creëren. Ook heeft elk figuur een specifieke betekenis en plaats in de compositie. Aan de andere kant leek het gegenereerde schilderij net zoveel op het origineel dat we konden raden welke schilderij het was, maar niets meer. Geen enkele man op het schilderij had een gezicht, Maria was op een schip geschilderd, niet in de stad, veel figuren zoals de Nereïdes en de personificatie van Roem, die in het origineel boven Maria's hoofd stond, kwamen niet voor op het nieuwe schilderij. Het schilderij was mooi, maar lang niet zo indrukwekkend als het origineel.

Ik stopte met het maken van een zo goed mogelijke kopie van het schilderij en begon te experimenteren met de verschillende tools die de sites aanboden. Door de beschrijving van mijn verzoek en de verschillende artistieke stijlen die de sites aanboden te veranderen, creëerde ik nieuwe werken op basis van de oude. Ik heb een versie van de schilderij gemaakt in anime-stijl, kubistische stijl, stripboekstijl en vele andere. Alle schilderijen leken op elkaar, maar elk was uniek op zijn eigen manier. Ook kreeg ik nooit slechts één gegenereerde schilderij in een bepaalde stijl, maar werden er altijd meerdere opties aangeboden. Het meest interessante resultaat was dit schilderij gepresenteerd als een stripboek. Het schilderij is opgedeeld in zes delen en elk deel vertegenwoordigt een fase van Maria's aankomst naar de stad. Eerst als ze aankomt in de haven, dan als de bewoners haar verwelkomen en haar door de stad leiden, en ten slotte als iedereen op het plein van de stad staat en Maria bewondert. Het was vol met verschillende details en kleuren, de gezichten zijn nog erg ongedefinieerd, maar de kleding en kleuren zijn erg mooi gepresenteerd. Ik ben erg verrast door het aantal mogelijkheden dat AI-generatoren bieden en hoeveel plezier ik had toen ik probeerde iets nieuws te creëren.

Kunstenaars en kunstcritici hebben verschillende opvattingen over door AI gegenereerde kunst. Sommigen omarmen AI als een hulpmiddel voor inspiratie en experimenten, terwijl anderen hun gegronde twijfels hebben. Kunstenaars erkennen het potentieel van kunstmatige intelligentie om hen te helpen ideeën te genereren en verschillende esthetiek te verkennen. Ze geloven dat kunstmatige intelligentie artistieke grenzen kan verleggen en werken kan creëren die anders zijn dan wat mensen zelf kunnen creëren. Ze uiten echter ook hun bezorgdheid over het verlies van de menselijke maat, het vakmanschap en de essentie van de ziel die kenmerkend zijn voor traditionele artistieke processen. Ze beweren dat kunst gegenereerd door kunstmatige intelligentie het emotionele aspect mist dat voortkomt uit menselijke ervaring.⁴

Aan de hand van het voorbeeld van dit schilderij zagen we hoe ik, een heel gewone en ik zou zeggen artistiek

³ Rene Chun. (2017). It's Getting Hard to Tell If a Painting Was Made by a Computer or a Human. Artsy. <https://www.artsy.net/article/artsy-editorial-hard-painting-made-computer-human>

⁴ Sigal Samule. (2019). Artificial intelligence can now make art. Artists, don't panic. Vox. <https://www.vox.com/2019/5/10/18529009/ai-art-marcus-du-sautoy-math-music-painting-literature>

ongetalenteerde persoon, het werk van één van de beroemdste en meest gerespecteerde Vlaamse kunstenaars op verschillende manieren kan nabootsen met behulp van een computer. Het fenomeen, kunstmatige intelligentie kan vanuit vele kanten worden bekeken en elk gezichtspunt heeft zijn eigen geldige punten.

Terwijl sommigen geloven dat AI de originaliteit van het idee en het creatieproces van een kunstenaar aantast, zien anderen het als een nieuwe tool voor het creëren van kunst. Dit onderwerp brengt veel vragen en nog meer meningen met zich mee die ontstaan als gevolg van menselijke nieuwsgierigheid, bezorgdheid en verwondering. Draagt AI-kunst veel valse artiesten zonder visie en talent op zijn rug, of helpt het al getalenteerde mensen om hun horizon te verbreden en de grenzen van hun eigen kunst te verleggen? Kan iedereen nu een fantastische artiest zijn en is een geprogrammeerd algoritme in staat om het gevoel van levende menselijke emotie over te brengen en te simuleren? Op al deze vragen heb ik geen concreet antwoord gevonden omdat er eigenlijk niet één juist antwoord is. Ik denk dat AI-tools meer mensen in staat kunnen stellen om zichzelf artistiek te creëren en uit te drukken, ongeacht hun achtergrond of vaardigheid. Het kan kunstenaars ook helpen een breder publiek te bereiken en contact te maken met mensen die anders wellicht niet aan hun werk zijn blootgesteld. In deze zin kan AI worden gezien als een manier om sociale veranderingen te maken en een kans om de diversiteit van de kunstwereld uit te breiden.

AI heeft zeker al een grote invloed op kunst en we kunnen alleen maar aannemen hoe de verdere ontwikkeling ervan de manier waarop we ernaar kijken en creëren zal vormgeven.

Bronnen:

AI-generator webpagina's:

Fotor - <https://www.fotor.com/images/create>

NightCafe - <https://creator.nightcafe.studio/my-creations>

DALL-E - <https://openai.com/product/dall-e-2>

Rene Chun. (2017). It's Getting Hard to Tell If a Painting Was Made by a Computer or a Human. Artsy.

<https://www.artsy.net/article/artsy-editorial-hard-painting-made-computer-human>

Sigal Samule. (2019). Artificial intelligence can now make art. Artists, don't panic. Vox.

<https://www.vox.com/2019/5/10/18529009/ai-art-marcus-du-sautoy-math-music-painting-literature>

La Galerie Médicis, Louvre

<https://www.louvre.fr/en/explore/the-palace/to-the-glory-of-a-queen-of-france>

Brigham Young University (digitale collective)

<https://contentdm.lib.byu.edu/digital/collection/Civilization/id/880/>

Meisje met de parel in media, cinematografie en memes

door: Jelena Cvetković

Meisje met de parel is ook bekend als "*Mona Lisa van het Noorden*". Het is het beroemdste kunstwerk van Johannes Vermeer en zijn meest geliefde kunstwerk. Hij was Hollandse meester. Vermeer schilderde het kunstwerk tussen 1665 en 1667. De 17e eeuw is bekend als de Gouden Eeuw. Hij heeft in die tijd kleine schilderijen geschilderd. Meisje met de parel is 44.5 x 38.1 groot. Het is het kunstwerk uit de collectie van Mauritshuis. Het is niet bekend wie de opdrachtgever van dit kunstwerk is. Het is interessant dat dit geen portret is maar een tronie. Tronie is een portret van een anonieme persoon met neutrale achtergrond. Tronies waren meestal oefeningen van de leeftijd, aanzicht en karakter.

We weten niet wie het meisje aan het kunstwerk is. Misschien is ze zijn oudste dochter Maria, zijn vrouw of schoonmaakster. We weten alleen dat het meisje uit Delft is en dat ze als exotische, Turkse vrouw afgebeeld is. Ze is bekend als "*Mona Lisa van het Noorden*" wegens haar blik. Haar blik is mysterieus en iedereen zal hem anders begrijpen. We kunnen haar uitdrukking niet lezen. Het is olieverf op doek. Hij heeft de dure pigmenten gebruikt – ultramarijn blauw en licht geel. De achtergrond was donkergroen, maar de achtergrond is zwart geworden en daardoor ziet het meisje er lichter uit.

Vermeer heeft camera obscura gebruikt om fijnere details van licht en schaduw te zien. Haar oorbel is de grootste creatie van licht en schaduw maar ook haar ogen. Haar oorbel was inspiratie voor Vermeers andere schilderijen waarop we vrouwen kunnen zien. Haar oorbel en blik zijn de grootste inspiratie voor andere mensen. Op dit kunstwerk kunnen we verschillende lichttechnieken zien: hoge licht techniek, licht op licht techniek en vallend licht. Vermeer is bekend voor zijn lichttechniek.

Dankzij Vermeers schildertechniek is ze inspiratie in de literatuur, film, media en mode geworden.

Van 10 februari tot 4 juni werd ze naar Rijksmuseum verplaatst. Rijksmuseum heeft de tentoonstelling Vermeer gemaakt. Het kunstwerk is ook onderdeel van de tentoonstelling en daarom heeft *Het Mauritshuis* presentatie gemaakt om haar plaats in te nemen. De presentatie laat ongeveer 5000 kunstwerken zien en heet [#mygirlwithapearl](#). Van al deze kunstwerken uit de presentatie, heb ik één opgemerkt en dat kunstwerk heeft gewonnen. Het was het kunstwerk van schilder Julian van Dieken. Hij heeft dit kunstwerk *A Girl With Glowing Earrings* genoemd. Dit kunstwerk heeft vele negatieve commentaren gehad omdat het digitaal is. Hij heeft het met behulp van AI gedaan. Hij verzamelde veel foto's van het Meisje op internet en wierp hen in programma. Schilder Eva Toorenent zei: "*Zonder het werk van menselijke kunstenaars kon dit programma helemaal geen werken genereren*" (*Smithsonian magazine*). *A Girl With Glowing Earrings* verschilde van origineel meisje. Ze heeft oranje tulband, heldere ogen en als je beter kijkt kan je haar rode rimpels zien en natuurlijk schijnen haar oorbellen. Dit was een nieuwe manier om het Meisje te introduceren.

Tijdens mijn onderzoek heb ik ook het kunstwerk *Girl with a Pierced Eardrum* van Banksy gevonden. Hij is de beroemdste

Julian van Dieken, A Girl
With Glowing Earrings

graffitikunstenaar ter wereld. Hij schilderde het meisje in zijn stijl. In plaats van de oorbel, star er een alarm dat al stond aan de muur. Dit kunstwerk werd een attractie in Briston. Banksy heeft dit kunstwerk in 2014 gemaakt.

Vijftien jaar geleden (1999) heeft Tracy Chevalier het boek “Meisje met de parel” geschreven. Dat laat zien dat het Meisje een grote inspiratiebron is voor alle kunstvormen. Het gaat om een historische roman.

Vermeers kunstwerk was ook de inspiratie voor de film van Peter Webber uit 2003. De film was drie keer voor Oscars genomineerd maar heeft niet gewonnen. De hoofdpersonen in de film zijn Grit en Vermeer. Hoewel het niet bekend is wie het meisje is, is ze in deze film een dienstmeid. Ze komt uit een arm gezin en haar ouders stuurden haar naar het huis van de schilder. Vermeer was ook arm en hij woonde met zijn vrouw, haar moeder en vijf kinderen. Hij verdiende geld door zijn schilderijen te verkopen. Hij had zijn eigen kamer voor schilderen en niemand mocht daar binnenkomen. Vermeer heeft haar blik gezien toen ze in die kamer de ramen heeft schoongemaakt. Vanaf dat

moment werd ze onderwerp van zijn schilderij. In de film wordt hij op haar verliefd. Hij heeft haar enkele dagen lang geschilderd en zijn vrouw werd jaloers omdat Vermeer haar parel oorbellen aan het meisje had gegeven.

Waarom heeft Peter Webber *Meisje met de parel* gekozen?

“Ik ging naar het kantoor om daar iemand te zien en er was een schilderij, het schilderij hing aan de muur. Ik weet het nu niet meer of een ansichtkaart of een poster was. Ik had al heel lang een passie voor het schilderij van Vermeer. Andy, de producent gaf me een script. Terwijl ik het script las, werd ik er verliefd op. Dit heeft een fantastische donkere ondertoon; het heeft een obsessieve romantische relatie. Deze wreedheid, deze passie, en er zijn interessante dingen over de relatie met geld en kunst.” (Otto, Jeff. “An Interview with the Director and Stars of Girl with a Pearl Earring.” IGN, 12 Dec. 2003, <https://www.ign.com/articles/2003/12/12/an-interview-with-the-director-and-stars-of-girl-with-a-pearl-earring>.)

Naast de vele schilderijen, het boek en de film, zijn er online ook veel memes over *Meisje met de parel*. Twee memes zijn bijzonder interessant. Beide memes gaan over thema’s die nog steeds belangrijk en bekend zijn in de wereld.

Zoals we al weten, is de parel het centraal detail aan het schilderij. De parel is ook een symbool van zuiverheid en rijkdom. In de 17e eeuw waren parels van dit type erg duur. Tijdens de coronapandemie in 2020, heeft Deanna Director een grappige meme gemaakt. Ze noemde het *“Girl with a Purell Earring”*. Je vraagt je af wat dit is? Purell is een bedrijf dat handgels maakt. Handgels waren het populairst en het meest kostbare product tijdens de coronapandemie. Daarom werd de parel vervangen met de handgel – het centrale detail op dat moment.

Daarnaast is er een meme die de positie van zwarte mensen in de kunst beschrijft. Awol Erizku, een Amerikaanse kunstenaar, zei dat er niet veel gekleurde mensen in de galerijen en musea waren. Hij heeft dat veranderd. Hij verving de beroemde portretten met witte gezichten door zwarte. Hij deed dit met de schilderijen van Vermeer en Caravaggio. Hij noemde zijn meisje *“Girl with a Bamboo Earring”*. Met die zet, wilde hij zeggen dat we schoonheid eerst in cultuur moeten herkennen en daarna in een museum.

Meisje met de parel is een van de beroemdste kunstwerken niet alleen in Mauritshuis maar over de hele wereld. Ze is niet zonder reden met Mona Lisa vergeleken. Haar blik is mysterieus en hij weet veel mensen te inspireren net als Mona Lisa. *A Girl With Glowing Earring* is erg interessant omdat het met behulp van AI is gemaakt, wat het ook controversieel maakt. De film liet ook een interessante versie van het verhaal zien. De werken van Banksy, Deanna Director en Awol Erizku zijn een afbeelding van Meisje met de parel in moderne tijd. Haar oorbel is het middelpunt en daarom wordt het altijd vervangen door andere dingen, waarop de kunstenaars de aandacht willen vestigen.

De Terugkeer van de Verloren Zoon als meme-template

door: Relja Radonjić

De Terugkeer van de Verloren Zoon is een schilderij van de hand van Rembrandt van Rijn. Het is rond 1668 als olieverf op doek geschilderd. Het behoort tot de collectie van het Hermitage

Museum in St. Petersburg. Het is een van de laatste schilderijen die Rembrandt voor zijn dood in 1669 heeft voltooid. De afmetingen van het schilderij zijn 262x205 cm en het is het op twee na grootste schilderij van Rembrandt. Op dit schilderij beeldde hij een scène uit de parabel van de verloren zoon. Dit is de meest ontroerende episode uit de parabel. Veel kunstenaars hebben geprobeerd het te schilderen, maar niemand van hen kon het zo opvallend doen als Rembrandt.

Hier zal ik een paar voorbeelden bespreken die laten zien hoe dit schilderij relevant is gebleven in de moderne cultuur. Veel populaire schilderijen hebben manieren gevonden om relevant te blijven.

Er zijn talloze boeken en films gemaakt die geïnspireerd zijn door vele populaire schilderijen. Mensen maken ook kleding met afbeeldingen van schilderijen. Na verloop van tijd, met de komst van internet, begonnen mensen deze schilderijen als meme-templates te gebruiken om memes te maken. Dit is een interessante manier om mensen te vermaken en de schilderijen relevant te houden. Dit is meestal het geval voor de beste schilderijen aller tijden, waaronder *De Terugkeer van de Verloren Zoon*. Er zijn veel grappige memes gemaakt met dit schilderij als meme-template. Memes kunnen voor veel verschillende situaties worden gemaakt en hier zal ik drie verschillende memes bespreken die gebruikmaken van de symbolen aanwezig op het schilderij.

Op het schilderij *De terugkeer van de Verloren Zoon* zijn er twee figuren die het meest opvallend zijn: de vader en de jongste zoon. De vader heeft zijn zoon erg gemist en de zoon keerde terug naar huis nadat hij lange tijd weg was en op zijn gemak leefde. In sommige memes zijn ook andere personages belangrijk, maar de vader en de zoon staan centraal.

In het jaar 2014 had LeBron James de rol van de verloren zoon. Aan het begin van zijn carrière heeft hij voor de Cleveland Cavaliers gespeeld. Dat duurde van 2003 tot 2010 en hij won geen titels met de Cavaliers. Daarna ondertekende hij een contract bij Miami Heat waar hij twee titels won. Niet zo lang daarna, werd Miami zwak en hij keerde terug naar Cleveland Cavaliers, hetzelfde als de verloren zoon dat deed. Hij keerde terug naar Cleveland in 2014 terug en in hetzelfde jaar werden Cavaliers een sterk team. De Cavaliers verwelkomden hem terug, omdat LeBron op dat ogenblik de speler van NBA was. Hij keerde terug naar Cleveland, omdat Miami niet meer goed was, hetzelfde als de verloren zoon – op een bepaald moment werd het leven van de verloren zoon buiten het Koninkrijk heel moeilijk hij besloot dat hij terug naar thuis wilde gaan.

Er bestaan vandaag veel gelijke verhalen want het gaat om een universeel motief dat kan worden toegepast op veel echte situaties. Het is ook te vinden in films of tv-shows. Ik heb een meme gevonden gemaakt op basis van mijn favoriete tv-show toen ik klein was: Yu-Gi-Oh GX! Yu-Gi-Oh GX is een Japanse manga en anime serie die zich richt op het spel *Duel Monsters*, waarbij spelers kaarten gebruiken om monsters op te roepen en spreuken om hun tegenstanders te verslaan. In deze meme is de figuur van de oudste broer ook het deel van het verhaal. De vader is vervangen door Alexis, Zane's vriendin. Zane is in de plaats van de jongste broer en Syrus is in de plaats van de oudste broer. In de show wilde Zane terug naar school, omdat hij zich realiseerde dat hij een fout had gemaakt. Hij was de beste leerling, maar hij wilde in de verboden concurrentie strijden. Toen hij al zijn kaarten verloor, wilde hij terug naar zijn school. Toen hij terug werd geaccepteerd, was iedereen gelukkig, behalve Syrus. Syrus had ook goede cijfers en hij was een van de

beste spelers op school, maar iedereen hield van Zane en hij was sterker dan Syrus. In deze meme is de oudste broer vervangen door Syrus, omdat de oudste broer ook niet gelukkig was toen zijn jongste broer terugkeerde. De oudste broer voelde zich verraden omdat hij de hele tijd loyaal aan zijn vader was, maar hij kreeg niet de behandeling die de jongste broer kreeg toen hij terugkwam.

Ik vond deze meme grappig, omdat Syrus erg kinderachtig was. *De Terugkeer van de Verloren Zoon* is een uitstekend voorbeeld voor deze situatie, omdat Syrus zich hetzelfde als de oudste broer in de parabel gedraagt.

Tot slot bespreek ik een meme die de toeschouwers uit de achtergrond van het schilderij betreft.

Uiteindelijk heb ik het beste voor het laatst bewaard. Terwijl ik op zoek was naar andere memes, stuitte ik op een meme van mijn favoriete tv-show, *The Office*. Dit is een meme gebaseerd op een episode van het einde van het vijfde seizoen. Michael Scott besloot om *Dunder Mifflin* te verlaten en zijn eigen papierbedrijf te openen. Pam en Ryan besloten om Michael te helpen en gingen met hem samenwerken. Zij hadden problemen in het begin, maar hun bedrijf was succesvol. Toen het bedrijf van Michael failliet ging, wilde hij het aan *Dunder Mifflin* verkopen en zijn baan terugkrijgen. Toen Michael, Pam en Ryan naar *Dunder Mifflin* terugkeerden, was niemand gelukkig. Hier zien we de gelijkenis tussen deze situatie en Rembrandts schilderij. De toeschouwers op de achtergrond van het oorspronkelijke schilderij vertegenwoordigen oordeel en onwetendheid. Dit zijn ook de kenmerken van de mensen uit deze meme: Jim, Phyllis en Andy. Zij waren ook afgunstig omdat Michael, Pam en Ryan hun banen terugkregen. De toeschouwers in de achtergrond zijn in de schaduw van de hoofdpersonages geschilderd. Iedereen houdt van roddelen en iedereen wil weten wat er in het leven van anderen gebeurt. Er is niet veel veranderd sinds Rembrandt dit schilderij in 1668 schilderde.

Er zijn honderden memes gemaakt aan de hand van dit schilderij. De drie beschreven memes laten drie verschillende situaties zien. In de eerste meme lag de nadruk op de vader en de verloren zoon. In de tweede lag de nadruk op de broer en zijn jaloezie. En in de derde lag de nadruk op de toeschouwers en hoe zij de situatie vanuit hun oogpunt bekeken.

Het is 2023 en we ervaren nog steeds dezelfde situaties als mensen uit de 17e eeuw. Al deze memes laten zien hoe Rembrandts schilderij tijdloos is.

De commodificatie van “Het melkmeisje” in alledaagse voorwerpen en mode

door: Uroš Martinović

Het melkmeisje, of *De melkmeid*, is één van de bekendste schilderijen uit de Nederlandse Gouden Eeuw. Het is rond 1658 als olieverf op doek door de Hollandse meester Johannes Vermeer geschilderd. De afmetingen ervan zijn 45,5 × 41,0 cm. Het hangt in het Rijksmuseum in Amsterdam, in de zaal dat Eregalerij genoemd is. (*Janson, n.d.*) We weten niet precies wie de opdrachtgever van dit schilderij is, maar het was waarschijnlijk een rijke koopman. Vermeer had mecenas Pieter Claeszoon van Ruijven, en na zijn dood vond zijn schoonzoon meer dan twintig schilderijen van Vermeer in zijn collectie – ook was dit schilderij er.

De meest herkenbare details van dit schilderij zijn het gieten van de melk en de blik van melkmeisje. Sommige kunsthistorici zeggen dat er een Mona Lisa effect bestaat, omdat het meisje een subtiele blik op haar gezicht heeft terwijl ze een dagelijkse taak aan het doen is, en toch vragen we ons af waar ze over denkt. (*The Milkmaid - Google Arts & Culture, n.d.*) Het thema van dit schilderij is een alledaagse of genre scène – het werk van een melkmeisje. Er zijn twee interpretaties die het vaakst voorkomen: de eerste seksueel en de tweede is verbonden met het werk en sociale waarde van de tijd.

Melkmeiden waren vaak geschilderd als onderwerpen van mannelijk verlangen door Vermeers tijdgenoten uit Antwerpen, Utrecht en Delft. Seksuele symbolen die Vermeer gebruikte waren de Delftse tegel met Cupido (het symboliseert de opwinding), kruik als een symbool voor de vrouwelijke anatomie en de voetwarmer. (*The Milkmaid - Google Arts & Culture, n.d.*) Maar de tweede interpretatie is verbonden met de sociale rol van de melkmeid. Ze is een symbool van hardwerkende natuur van de vrouw. Het schilderij heeft ethische en sociale waarde. De vrouw gebruikt ingrediënten om een maaltijd te creëren, dus ze werkt hard voor het huishouden. (*The Milkmaid - Google Arts & Culture, n.d.*) Dit schilderij verwijst naar de huiselijke deugd van zeventiende-eeuwse Nederland op een eenvoudige manier.

Mijn onderzoek ging over de commodificatie van *Het melkmeisje* in alledaagse voorwerpen en mode. Om de betekenis van dit thema te verstaan moeten we sommige concepten uit economie en kunstgeschiedenis bespreken

– commodificatie en ideeën die met pop-art kwamen. Over commodificatie was veel geschreven door Karl Marx. In kapitalisme gebeurt er commodificatie als je goederen en ideeën tot handelswaar maakt. Door Marx is handelswaar een artikel, activiteit of idee dat door mensen geproduceerd is en dat als een product verkocht, gekocht en uitgewisseld in handel kan worden. Maar kapitalisme heeft ook te maken met kunst – in dit geval is het verbonden met pop-art. Pop-art is een richting die in de jaren 60 in New York en Londen ontstaan is. Pop-art kunstenaars kregen veel kritiek. Sommige critici waarschuwden mensen om niet gevangen te raken door “de domme poging om kunst te maken”, omdat het niet in overeenstemming was met hun visie van kwaliteit en “hoge” kunst. Maar dat was precies wat ze wilden benadrukken en uitlachen. (Honnef, 2004)

Voor de context van het verhaal is het belangrijk om te zeggen dat hun benadering van kunst een beetje ironisch was. Het belangrijkste doel en idee van pop-art is om alledaagse objecten en foto's van beroemde mensen tot kunst te verheffen, en daarna worden ze gereproduceerd. (Honnef, 2004) Zo krijgen we beroemde kunstwerkseries zoals *Campbell soepen*, *Marilyn Monroe* en *Mao Zedong*.

Bovendien bekritiseerden pop-art kunstenaars de kapitalisatie van kunst – Andy Warhol het meest. Hij dacht dat we kunst als iets hoogs zien, als een ideaal zelfs, en we zetten hem op een pedestaal waarvan de positie niet in twijfel getrokken kan worden. (Honnef, 2004) De motieven van kunstwerken worden op alledaagse dingen gelegd – we willen altijd een stukje van onze favoriete kunstwerken bij ons hebben. Om die reden stijgt de hyperproductie van kunst. Als kunst een artikel wordt – waarom zouden pop-artkunstenaars niet een beetje spelen met het bewustzijn van de massa? Als gevolg van deze kritiek spreken we meer over onze perceptie van kunst. Sommige critici zeggen dat kunst de artistieke en esthetische waarden door reproductie heeft verloren.

Het melkmeisje is één van de bekendste Nederlandse schilderijen, en dat is niet zo makkelijk want er zijn veel beroemde kunstenaars, zoals Mondriaan en Van Gogh. Dat *Het melkmeisje* zo herkenbaar is heeft te maken met reproductie. Het is makkelijker om bekende kunstwerken te reproduceren. Daarom kan je op veel websites het gereproduceerde doek kopen. Mensen maken ook hun eigen reproducties – ze dragen dezelfde herkenbare gele en blauwe kleding en ze poseren als voor de camera.

Dit soort reproductie wordt kitsch en schund genoemd. Kitsch en schund is elk object met een lage artistieke waarde. Deze producten zijn vaak opzichtig en echt glamourachtig op een slechte manier, en ze bieden niets nieuws. Kitsch en schund is niet alleen met lelijke producten, maar ook vaak met kunstwerken verbonden. Dat wil zeggen dat we de bekendste kunstwerken vaak op alledaagse voorwerpen kunnen zien. De situatie met *Het melkmeisje* is hetzelfde. We zien haar gezicht op veel voorwerpen, onder anderen op mokken, boekenleggers, agenda's, oorbellen, kleding, tassen en postzegels.

gebruiksvoorwerpen met Het melkmeisje erop

Er is nog een reden waarom *Het melkmeisje* zo herkenbaar is. Eén van de interessantste kenmerken is haar kleding. Ze draagt haar werkkleding – een melkmeid jurk, om precies te zijn. Maar nu moet een vraag gesteld worden – wat is een melkmeid jurk? Dat is een jurk met een grote en diepe halslijn, pofmouwen en A-lijn rok.

Door deze stukken kleding is de zogenaamde melkmeid-esthetiek populair geworden. Eigenlijk omvat melkmeid mode (meestal jurken en blouses) kenmerken van de melkmeid-jurk die Vermeer in zijn schilderij schilderde. Het is ook belangrijk om te zeggen dat deze kledingstukken vaak de vrouwelijkheid benadrukken.

De benadrukte vrouwelijkheid werd het onderwerp van de *tentoonstelling Eclogues (an apology for actors)* van Nederlandse kunstenares en modeontwerper Hendrickje Schimmel – of *Tenant of Culture* – die in 2019 in de Londense Nicoletti Contemporary plaatsvond. *Eclogues* was een modetoonstelling waarin Schimmel haar collectie gerecyclede kleding tentoonstelde, die door verschillende connotaties en kenmerken van *Het melkmeisje* geïnspireerd was. (*Nicoletti – Eclogues, n.d.-b*) Ze vroeg zich af waarom deze esthetiek uit de doden is opstaan – is het een feministische daad of een kwestie van de gehoorzaamheid van een vrouw?

Zo lang waren melkmeiden een symbool van verlangen en vruchtbaarheid, en op deze manier waren ze ook in de genreschilderijen van Vermeer en zijn tijdgenoten geschilderd. Onlangs, met behulp van sociale media, is de “boerenesthetiek” glamourachtig geworden. (*Marshall, 2020*) Maar Hendrickje zegt dat dit niets nieuws is. Zelfs in de tijd dat Melkeisje werd geschilderd, droegen vrouwen werkkleding en hoofdkapjes zodat ze hun vrouwelijkheid en werkdeugden sterker maakten. (*Kramer, 2020*)

Om alle sociale connotaties van Vermeers Melkmeisje in twijfel te trekken, gebruikte Hendrickje Schimmel de gerecyclede stukken tweedehands kleding, stoffen en materialen. Haar hoofdvraag is: Is de fetisjisering en de terugkeer naar de esthetiek van het platteland alleen een andere manier om de generaliserende patriarchale rol van vrouwen in de arbeidersklasse te handhaven, en waarom verschijnt het vandaag de dag opnieuw? (*Magazine & Magazine, 2021b*) Ze denkt dat we vaak de connotatie van modetrends over het hoofd zien, omdat ze zwaar in onze samenleving ingebed zijn. Toch weten we niet te veel over die connotaties, hoewel ze belangrijk zijn. (*Marshall, 2020*)

Ik heb dit thema vanuit twee verschillende kanten benaderd. Ten eerste zagen we dat het kapitalisme een grote invloed op kunst heeft. Helaas is die invloed meestal negatief. Eén van de grootste kritieken van Andy Warhol was dat beroemde kunstwerken vaak onderhevig zijn aan commodificatie en kapitalisatie. Door deze processen gebruikt het kapitalisme iets bekends om mensen te misleiden in het kopen van dingen die ze, ten eerste, niet nodig hebben, en ten tweede, niet van hoge kwaliteit en artistieke waarde zijn. Daarnaast zagen we hoe de kenmerken van *Het melkeisje* in de hedendaagse wereld worden gezien. Hoewel het schilderij in de 17e eeuw is ontstaan, is het nog steeds aanwezig en relevant. Modeontwerper Hendrickje Schimmel gebruikte de huishoudelijke deugd van melkmeiden in haar stukken, en ze wilde specifiek weten of deze rol werd gebruikt om vrouwen te exploiteren of om de macht van sterke vrouwen te benadrukken. Het is ook mogelijk dat de “boerenesthetiek” in deze tijd weer opbloeit omdat de melkmeiden geseksualiseerd zijn.

Bronnen

1. Janson, J. (n.d.). THE MILKMAID by Johannes Vermeer. <http://www.essentialvermeer.com/catalogue/milkmaid.html>
2. The Milkmaid - Google Arts & Culture. (n.d.). Google Arts & Culture. <https://artsandculture.google.com/story/eQVhb89R45Gfjg>
3. Honnef, K. (2004). Pop Art. Taschen.
4. Magazine, M., & Magazine, M. (2021, July 29). Reification of the Milkmaid: Tenant of Culture — Mousse Magazine and Publishing. Mousse Magazine and Publishing. <https://www.moussemagazine.it/magazine/tenant-of-culture-michael-eby-2020/>
5. Marshall, S. (2020). A conversation with Tenant of Culture — Denier. Denier. <https://www.fashiondenier.com/conversations/qapx9ii0wov48epv9o5jbsvsx6wo1s>
6. Nicoletti — Eclogues. (n.d.-b). <https://nicoletticontemporary.com/2019/10/eclogues-an-apology-for-actors/>
7. Kramer, R. (2020, February 21). Oog in oog met de absurditeit van de kledingindustrie. Friesch Dagblad. <https://frieschdagblad.nl/cultuur/Oog-in-oog-met-de-absurditeit-van-de-kledingindustrie-26805099.html>

George Hendrik Breitner – schilder die ging fotograferen

door: Jana Ćirović

Inleiding

George Hendrik Breitner (1857-1923) was Nederlandse kunstenaar van eind negentiende eeuw en begin twintigste eeuw. George Hendrik Breitner werd geboren in 1857 in Rotterdam. Later zei hij dat die stad hem nooit veel had aangetrokken. Breitner studeerde aan de Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten in Den Haag, waar hij in de zomer van 1880 afstudeerde. In 1886 verhuisde hij naar Amsterdam waar hij de rest van zijn leven doorbracht. Amsterdam was het centrum van zijn werk en de bron van zijn inspiratie. In zijn werk verplaatste hij het Nederlandse impressionisme van het geïdealiseerde platteland naar de drukke straten van Amsterdam. Hoewel hij in de eerste plaats schilder was, liet hij ook een omvangrijk fotografisch oeuvre na. Hij maakte duizenden foto's, maar tijdens zijn leven besepte bijna niemand dat. De ontdekking dat Breitner fotograaf was gebeurde pas bijna 40 jaar na zijn dood, hij overleed op 5 juni 1923 en in 1961 kreeg het Rijksbureau voor Kunsthistorische Documentatie (RKD) in Den Haag bijna 2000 negatieven en 300 afdrukken van de kunstgalerie die Breitner in zijn laatste jaren vertegenwoordigde. De eigenaar van deze galerij kreeg de foto's van Marie Jordan, de vrouw van George Hendrik Breitner.

Toen ik onderzoek deed naar George Hendrik Breitner, vroeg ik me af waarom hij foto's maakte. Heeft hij foto's gemaakt als kunstvorm of gewoon als hulpmiddel voor zijn schilderijen? In dit essay zal ik proberen die vraag te beantwoorden.

Camera obscura

Kunstenaars hebben altijd verschillende hulpmiddelen in hun werk gebruikt. Camera obscura is een optisch apparaat dat vroeger werd gebruikt als tekenhulpmiddel en deze uitvinding leidde tot de uitvinding van fotografie.

De Camera obscura (Latijn voor donkere kamer) was een voorloper van de fotocamera. Het is een lichtdichte doos met aan de voorkant een klein gaatje, later ook wel een lens. Als je het gaatje van de camera obscura op een verlicht voorwerp richt, verschijnt een omgekeerd (en verkleind) beeld van dit voorwerp precies tegenover dat gaatje op de achterwand. Als deze wand van mat glas is, kun je het beeld op de achterkant van dit glas zien. Je kunt het beeld dat op het matglas verschijnt natekenen.

Edgar Degas, Seated Nude, 1885

Edgar Degas, Woman Putting on a Stocking, 1895-1910

Andere kunstenaars die camera's gebruikten

George Hendrik Breitner was niet de enige kunstenaar die camera gebruikte als hulpmiddel voor zijn schilderijen. Een van de meest populaire schilders ter wereld gebruikte ook foto's in zijn werk – Pablo Picasso. De kunstenaar bezat veel camera's en gebruikte ze veel. Toen camera's kleiner, draagbaarder en toegankelijker werden, begon Picasso ze te gebruiken in zijn studiopraktijk: hij gebruikte foto's als referenties voor schilderijen en sculpturen en fotografeerde dingen die hem in en buiten het atelier inspireerden, van geliefden tot landschappen. Een andere populaire artiest die foto's gebruikte als hulpmiddel was Edgar Degas. Edgar Degas raakte gepassioneerd door fotografie in de herfst van 1895, toen hij 61 jaar oud was en de achtste en laatste impressionistische tentoonstelling een decennium achter hem lag.

We zien dus dat het werken naar foto's al gemeengoed was geworden in schildersateliers, en dat dit zeker niet beperkt bleef tot Nederland of tot de George Hendrik Breitner. Veel schilders gebruikten net zoveel foto's in hun werk als Breitner. De uitvinding van camera heeft de kunstwereld compleet veranderd. Nu konden kunstenaars gemakkelijk een foto nemen van een scène die ze interessant vonden en die ze wilden schilderen, en die als referentie gebruiken.

Breitner als schilder

In zijn eigen tijd werd George Breitner erkend als een van de belangrijkste schilders van het Nederlandse impressionisme. George Hendrik Breitner koos zijn modellen uit de armen van de samenleving. Hij deed dat niet omdat hij zijn modellen niet kon betalen, maar omdat hij armere mensen wilde schilderen. Marie Jordan, een van zijn modellen, werd zijn vrouw.

Deze foto van Marie Jordan uit ca. 1888 maakt deel uit van een serie die hij maakte in ongeveer dezelfde tijd dat hij aan een schilderij van haar werkte. Hoewel conventioneel gedateerd rond 1887, was Breitners *Reclining Nude* vrijwel zeker gebaseerd op deze foto.

Hier kunnen we zien dat hij de fotografie gebruikte om hem te helpen met zijn schilderijen.

George Hendrik Breitner Marie Jordan nude, lying on the bed, 1888

Figure George Hendrik Breitner (1857–1923), *Reclining Nude*, 1887

George Hendrik Breitner, Straatgezicht op de kruising Lindengracht Lijnbaansgracht in Amsterdam, ca. 1890 - ca. 1910

Breitner als fotograaf

In zijn tijd werden kunstenaars die foto's gebruikten niet zo gewaardeerd. Misschien is dat de reden waarom niemand zijn foto's zag. In zijn boek *Korte geschiedenis der Hollandsche schilderkunst*, verschenen in het jaar dat Breitner stierf, schreef de prominente criticus Albert Plasschaert over Breitners kunst: *tevens lijkt mij hier en daar de hulp te erkennen van een photographisch toestel (dat gevaar)*.¹

De eerste aanwijzing dat Breitner ook fotograaf was kunnen we vinden in een brief uit 1889 aan Herman van der Weele, die ook schilder en fotograaf was: *Wees zoo goed en meld me per omgaande, met tekening en uitleg, hoe ik een camera kan maken. – zooals ik toen bij jou gezien heb*.²

Breitner nam foto's in zijn huis en zijn studio. Hij fotografeerde de binnenkant van zijn huis, maar ook naakten en portretten. Deze scènes vormen echter maar een klein deel van zijn foto's. De meeste foto's van George Hendrik Breitner zijn in de straten van Amsterdam gemaakt. Breitner fotografeerde in een dynamische stijl die nog niet eerder in de Nederlandse fotografie was gezien. Breitner was een van de eerste fotografen die de straat als werkterrein koos. Hij was niet alleen geïnteresseerd in de stad zelf, als verzameling gebouwen, maar ook in de mensen op straat. Voor Breitner was de stad soms slechts het decor waartegen het leven zich afspeelde. Hij hield veel minder afstand dan andere fotografen en bewoog zich met zijn camera tussen de voorbijgangers. Een pionier van de straatfotografie.

Als we naar een van zijn foto's kijken, *Straatgezicht op de kruising Lindengracht Lijnbaansgracht in Amsterdam*, zien we een vrouw die waarschijnlijk tijdens haar werkdag op weg is naar de volgende taak. Hoewel we andere dingen op de achtergrond zien bewegen, zoals de jongen en de wagen, is het duidelijk dat zij het hoofdpersonage van deze foto is. Deze vrouw doet haar dagelijkse routine, ze wordt niet gestoord door de camera. Dat zien we aan haar vastberaden manier van lopen en haar blik – ze herkent nauwelijks een camera, ook al was dat in die tijd echt zeldzaam.

George Hendrik Breitner was zich misschien bewust van de waarde van zijn foto's, maar andere mensen in zijn tijd niet. Dat is misschien de reden waarom we pas na zijn dood kwamen te weten dat hij met fotografie bezig was. En misschien was hij zich er niet eens van bewust dat zijn foto's kunstwerken waren, misschien zag hij het als een hobby. Ik moest me nog één vraag stellen: wat is een kunstwerk en hoe definiëren we dat? Hoe beslissen we wat kunst is en wie kan dat beslissen? Kunnen we deze vraag wel beantwoorden?

1 Plasschaert, A. (1923). George Hendrik Breitner. In *Korte geschiedenis der Hollandsche schilderkunst : van af de Haagsche School tot op den tegenwoordigen tijd* (pp. 121–123). essay, Maatschappij voor Goede en Goedkoope Lectuur.

2 Hefting, P. H. (1976). Brieven van G.H. Breitner aan H.J. van der Weele', in *19de eeuwse Nederlandse schilderkunst. Een zestal studies*. Nederlands Kunsthistorisch Jaarboek, 27, 139.

Wat is een kunstwerk?

Eén universele definitie van beeldende kunst bestaat niet, hoewel er een algemene consensus bestaat dat kunst de bewuste schepping is van iets moois of zinvol met behulp van vaardigheid en verbeelding.

De definitie van kunst valt doorgaans uiteen in drie categorieën: voorstelling, expressie en vorm.

Kunst als representatie of mimesis: Plato zei dat het idee van kunst "mimesis" is, wat in het Grieks kopiëren of nabootsen betekent. Daarom werd de primaire betekenis van kunst gedefinieerd als de representatie of nabootsing van iets dat mooi of betekenisvol is.

Kunst als uitdrukking van emotionele inhoud: De reactie van het publiek was belangrijk, want het kunstwerk moest een emotionele reactie oproepen.

Kunst als vorm: Immanuel Kant vond dat kunst geen concept moet hebben, maar alleen beoordeeld moet worden op haar formele kwaliteiten, omdat de inhoud van een kunstwerk niet van esthetisch belang is.

Met dit alles in gedachten denk ik dat de tijd een belangrijk aspect vormt bij het waarderen en definiëren van kunst. Wat wij nu als kunst beschouwen, werd vroeger waarschijnlijk niet als kunst gezien. Dat is misschien ook het geval met George Hendrik Breitner. Zijn foto's werden tijdens zijn leven niet als kunst gezien, en misschien was hij zich niet bewust van de waarde ervan. Maar vandaag is het anders. George Hendrik Breitner was zijn tijd zo ver vooruit. Hij heeft basis gelegd voor straatfotografie en veel kunstenaars geïnspireerd. De drukke straten van Amsterdam zijn nog steeds een inspiratiebron voor veel fotografen in Nederland.

Conclusie

Aan de verfspatten op zijn camera zien we dat Breitner zijn foto's en zijn schilderijen nooit strikt gescheiden hield. Fotografie was voor hem een snelle en efficiënte vervanging van de camera obscura en andere optische instrumenten die in het verleden werden gebruikt om schilders te helpen bij het bepalen van de compositie en plaatsing van objecten ten opzichte van elkaar. Veel andere artiesten deden dit ook.

Ik denk dat George Hendrik Breitner het wel leuk vond om foto's te maken, omdat hij daar veel tijd en energie in stak. Tegenwoordig kunnen zijn foto's worden gewaardeerd ongeacht hun relatie tot de schilderijen, ze worden niet langer alleen gezien als studies voor zijn schilderijen.

Breitner speelde een belangrijke rol in de geschiedenis van de Nederlandse fotografie en wordt tegenwoordig gezien als een van de interessantste fotografen van zijn generatie in Nederland. Hij is een pionier van de straatfotografie en zijn werk heeft veel andere kunstenaars geïnspireerd.

Door de jaren heen heeft de betekenis van Breitners fotografische oeuvre verschillende dimensies aangenomen. Voor Breitner zelf was het een manier van kijken - het perfecte medium om beweging, houdingen, lichtcontrasten en kijkhoeken te bestuderen. Vanuit artistiek oogpunt waren zijn schilderijen en tekeningen veel belangrijker voor hem. Toch beleefde Breitner veel plezier aan het maken van foto's.³

3 Hegeman, H. (1987). George Breitner. PhotoLexicon, 4(6). <https://doi.org/https://depthoffield.universiteitleid.nl/0406f01en/>

Bronnen

- Roosenboom, H. (2011, November). George Hendrik Breitner: the Photographer. RKD – Netherlands Institute for Art History. Retrieved November 26, 2022, from <https://breitnerenglish.rkdstudies.nl/>
- Hegeman, H. (1987). George Breitner. PhotoLexicon, 4(6). <https://doi.org/https://depthoffield.universiteitleiden.nl/0406f01en/>
- Keener, K. (2020, March 02). A lesson on the camera obscura. Retrieved December 1, 2022, from <https://www.art-critique.com/en/2020/03/a-lesson-on-the-camera-obscura/>
- Camera Obscura. (2022, September 13). Retrieved December 3, 2022, from <https://www.kunstbus.nl/fotografie/camera+obscura.html>
- Jansen, C. (2018, March 7). Photographing Picasso. Retrieved December 3, 2022, from <https://www.magnumphotos.com/arts-culture/art/photographing-picasso-magnum-photos/>
- Plasschaert, A. (1923). George Hendrik Breitner. In Korte geschiedenis der Hollandsche schilderkunst : van af de Haagsche School tot op den tegenwoordigen tijd (pp. 121–123). essay, Maatschappij voor Goede en Goedkoope Lectuur.
- Vermeulen, A. (1951). Breitner. In Verzameld werk. Deel 2 (pp. 579–581). essay, Uitgeversmaatschappij A. Manteau.
- Hegeman, H. (1984). Breitnerfoto's in Leiden. De Boekenwereld, 1, 15–19.
- George Hendrik Breitner. Europeana. Retrieved December 4, 2022, from <https://www.europeana.eu/en/blog/pictures-in-focus-street-view-in-amsterdam-by-george-hendrik-breitner>
- Amsterdam for real: Paintings of George Breitner 1. The Eclectic Light Company. (2018, February 19). Retrieved December 4, 2022, from <https://eclecticlight.co/2018/02/27/amsterdam-for-real-paintings-of-george-breitner-1/>
- Marder, Lisa. (2021, December 6). Ways of Defining Art. Retrieved January 3, from <https://www.thoughtco.com/what-is-the-definition-of-art-182707>
- Blumberg, N. (2021, August 2). street photography. Encyclopedia Britannica. <https://www.britannica.com/art/street-photography>

De invloed van Piet Mondriaan op de haute couture

door: Jana Ćirović

Inleiding

In de loop van de geschiedenis hebben kunst en mode elkaar vaak gekruist: kunstenaars inspireerden modeontwerpers en omgekeerd. Een van die invloedrijke kunstenaars wiens werk een stempel heeft gedrukt op de modewereld is Piet Mondriaan. Piet Mondriaan was Nederlandse schilder wiens abstracte composities werden gekenmerkt door eenvoudige geometrische vormen, felle primaire kleuren en zwarte lijnen. Mondriaans gebruik van heldere, primaire kleuren en strakke, scherpe lijnen en vormen hebben veel ontwerpers geïnspireerd om soortgelijke elementen in hun creaties te verwerken. Zijn schilderijen hadden een opvallend en gedurfd kleurenpalet, bestaande uit rood, blauw, geel, wit en zwart. Deze eenvoudige maar krachtige kleuren zijn veel gebruikt in de mode-industrie, zowel in kleding als in accessoires, om opvallende en gedenkwaardige ontwerpen te maken. Het onderwerp van de invloed van Mondriaan op de mode biedt een gelegenheid om de relatie tussen kunst en mode te onderzoeken, die vandaag de dag nog steeds een relevant en belangrijk onderwerp is. Veel modeontwerpers blijven samenwerken met kunstenaars en laten zich inspireren door kunststromingen.

Het verband tussen beeldende kunst en mode

Mode is meer kunst dan kunst is. –Andy Warhol¹

Om te beginnen denk ik dat het belangrijk is te vermelden dat de modeontwerpers altijd beeldende kunst hebben gebruikt als inspiratie voor hun creaties. De werelden van mode en beeldende kunst zijn met elkaar verbonden. De relaties tussen modeontwerpers en kunstenaars zijn opmerkelijk, enkele voorbeelden zijn Raf Simons en Sterling Ruby, Virgil Abloh en Takashi Murakami en Saint Laurent en Vincent Van Gogh. In de loop van de geschiedenis hebben we veel modeontwerpers ideeën zien ontleen aan kunststromingen of zelfs rechtstreeks met hen zien samenwerken.

Ter illustratie: toen het tijd was om zijn eerste Haute Couture-collectie voor Dior te ontwerpen, gebruikte Raf Simons de kunst van Sterling Ruby als inspiratiebron. Hij creëerde een collectie couturестukken waarin prints van de kunstenaar zijn verwerkt. De relatie tussen Raf en Ruby markeert een lange lijn van samenwerking tussen modeontwerpers en

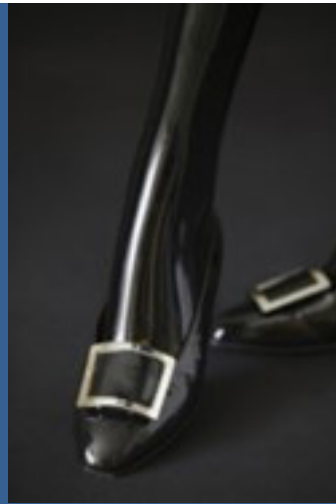

Cocktail dress worn by Muriel, homage to Piet Mondriaan, autumn-winter 1965 haute couture collection, Paris, July 1965. Photograph by Louis Dalmas © Yves Saint Laurent/ DALMAS/SIPA

¹ Mongameli, L. (2023, January 8). The marriage between art and fashion. GUAP. Retrieved April 22, 2023, from <https://guap.co/the-marriage-between-art-and-fashion/>

Piet Mondriaan Sa vie, son œuvre van Michel Seuphor (1956)

Pumps made by Roger Vivier, based on a design by Yves Saint Laurent. Autumn-winter 1965 haute couture collection. Photograph by Sophie Carre © Sophie Carre

Roger Vivier SS20 collection

kunstenaars, en we zien dat de mode-industrie voortdurend probeert aansluiting te vinden bij prominente namen in de kunstwereld. Samenvattend, de invloed van de kunstwereld op modemakers kan niet worden onderschat.

Neoplasticisme

Het neoplasticisme was voor het eerst verwoord door Piet Mondriaan in het tijdschrift *De Stijl* en het was een reactie op de Eerste Wereldoorlog en bood een manier om in de kunst een visuele harmonie te bereiken die het dagelijks leven in evenwicht kon brengen. Het neoplasticisme is een kunststroming waarin de basiselementen van de schilderkunst, kleur, lijnvorm, alleen in hun zuiverste, meest fundamentele staat werden gebruikt: alleen primaire kleuren en niet-kleuren, alleen vierkanten en rechthoeken, alleen rechte en horizontale of verticale lijnen.

In zijn essays over neoplasticisme schreef Mondriaan:

Als zuivere weergave van de menselijke geest zal de kunst zich uitdrukken in een esthetisch gezuiverde, dat wil zeggen abstracte vorm. De nieuwe plastische idee kan dus niet de vorm aannemen van een natuurlijke of concrete voorstelling - deze nieuwe plastische idee zal de bijzonderheden van de verschijning, dat wil zeggen de natuurlijke vorm en kleur, negeren. Integendeel, zij moet haar uitdrukking vinden in de abstractie van vorm en kleur, dat wil zeggen in de rechte lijn en de duidelijk gedefinieerde primaire kleur. –Piet Mondriaan²

Yves Saint Laurent

Mondriaan is puurheid, en verder kun je niet gaan in de schilderkunst. Het meesterwerk van de twintigste eeuw is een Mondriaan. –Yves Saint Laurent³

De invloed van Piet Mondriaan op de modewereld is misschien wel het duidelijkst in de iconische Mondriaanjurk die Yves Saint Laurent in 1965 ontwierp. De jurk, met een raster van zwarte lijnen gevuld met blokken primaire kleuren, is een directe verwijzing naar Mondriaans schilderijen. De jurk was een revolutionair ontwerp toen hij voor het eerst

² Barcio, P. (2016, May 10). The Theory of Neoplasticism - Reducing the Art to Pure Components. IdeelArt.com. Retrieved April 23, 2023, from <https://www.ideelart.com/magazine/neoplasticism>

³ The Mondrian Revolution. Musée Yves Saint Laurent Paris. (n.d.). Retrieved April 23, 2023, from <https://museeyslparis.com/en/stories/la-revolution-mondrian>

werd uitgebracht, het traditionele vrouwelijke silhouet van die tijd werd vervangen voor een modernere, geometrische stijl. De jurk was meteen populair en het is sindsdien een iconisch stuk modegeschiedenis geworden.

De jurken maakten deel uit van de Herfst-Winter 1965 collectie die op 6 augustus werd gepresenteerd. Zesentwintig van de 106 ontwerpen zijn geïnspireerd door Mondriaan. Yves Saint Laurent moest meegaan met de moderniteit van zijn tijdgenoten en hij had iets moderns nodig voor deze collectie. Yves Saint Laurent liet zich inspireren door een boek dat zijn moeder hem voor Kerstmis had gegeven: *Piet Mondriaan Sa vie, son œuvre* van Michel Seuphor (1956).

*Ik heb mijn hele concept veranderd - alles is nieuw - deze collectie is jong, jong, jong. Mondriaan was mijn inspiratie op het laatste moment. Niets leefde, niets was modern in mijn gedachten, behalve een avondjurk die ik had geborduurd met pailletten als een schilderij van Poliakov. Pas toen ik een Mondriaanboek opensloeg dat ik van mijn moeder voor Kerstmis had gekregen, kreeg ik het sleutelidee.*⁴ – zei hij op de dag van de show tegen *France Dimanche*.

Saint Laurent legde de basis voor een verfijnde esthetiek gericht op eenvoudige snitten en geometrische lijnen. Hij maakte van Mondriaans schilderijen een driedimensionaal kleed dat even krachtig was als het oorspronkelijke werk. Hij wilde jurken die uit kleuren bestonden creëren en niet alleen uit lijnen. Volgens hem moest de mode ophouden stijf te zijn en gaan bewegen.

Hoewel deze jurken er eenvoudig uitzien, was het naaien ervan niet zo eenvoudig. Om de primaire kleurvlakken te laten begrenzen door zwarte lijnen, werden de vierkanten van binnenuit de jurk gecombineerd. De naden zijn onzichtbaar voor het blote oog.

Verder droegen de modellen schoenen die speciaal ontworpen waren door Yves Saint Laurent om bij de jurk te passen, maar ze werden gemaakt door de ontwerper en Saint Laurents accessoire medewerker Roger Vivier. De schoenen zijn zwarte pumps met een grote vierkante gesp in goud of zilver. In dit soort gesp zien we vlakverdeling en rechte lijnen terug die kenmerkend zijn voor neoplasticisme en het werk van Mondriaan. De schoenen werden extreem populair bij de vrouwen in die tijd. In 1967 werden de schoenen voor altijd vereeuwigd in de film toen Catherine Deneuve een paar droeg in Luis Bunuels *Belle de Jour*, en sindsdien bekend staat als de “Belle Vivier” – de meest iconische stijl van het huis. In 2020 heeft Gherardo Felloni, creatief directeur van Roger Vivier, een Très Vivier-editie van deze hakken geïntroduceerd. De nieuwste Belle Viviers zijn nu verkrijgbaar in felle kleuren.

Tot slot om outfit compleet te maken, ontwierp Saint Laurent ook een paar tweekleurige oorbellen met geometrische vormen. Op de foto hieronder zijn de oorbellen zichtbaar.

Uiteindelijk was de collectie ongelooflijk succesvol. Diana Vreeland, redacteur van de Amerikaanse Vogue, zei in de *New York Times* dat dit de beste collectie was en WWD verklaarde Saint Laurent tot de koning van Parijs. *Harper's Bazaar* schreef “*Dit is de jurk van morgen – de assertieve abstractie, een semafoorvlag, perfect geproportioneerd om je figuur te flatteren.*”⁵ Engels model Moyra Swan droeg deze jurk op de september 1965 cover van *Vogue Paris*.

Niet alleen gebruikte Saint Laurent Mondriaan als inspiratie voor de iconische jurk, maar later ook voor de kostuums voor een ballet. Choreograaf Roland Petit vroeg Yves Saint Laurent om kostuums te ontwerpen voor zijn ballet *Notre-Dame de Paris*. De première in het Palais Garnier was gepland voor 11 december 1965. Saint Laurent liet zich inspireren door de schilderijen van Piet Mondriaan bij het ontwerpen van de kostuums van Phoebus en de soldaten.

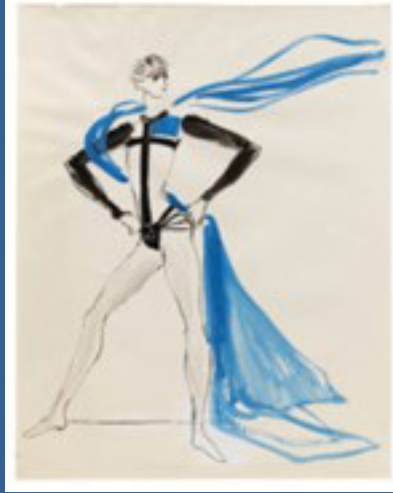
Toen Roland Petit en ik werkten aan Notre-Dame de Paris, hadden we nooit kunnen dromen dat dit ballet dertig jaar later nog steeds zou worden opgevoerd in de Opéra de Paris. Het was een succes zodra het werd gecreëerd, en vandaag is het een klassieker, tegelijk modern, inventief en fantasievol. Ik wilde dat de kostuums dezelfde kleuren zouden

4 Moss, J. (2018, February 1). The Yves Saint Laurent show where art and fashion collided. AnOther. Retrieved May 14, 2023 from <https://www.anothermag.com/fashion-beauty/10534/the-yves-saint-laurent-show-where-art-and-fashion-collided>

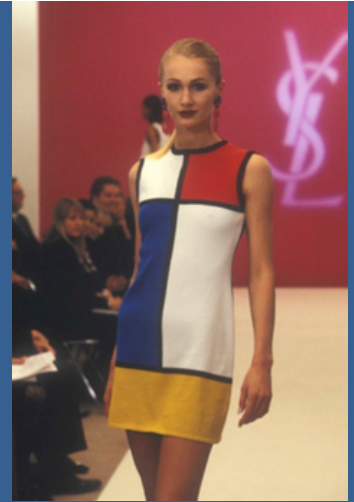
5 Moss, J. (2018, February 1). The Yves Saint Laurent show where art and fashion collided. AnOther. Retrieved May 14, 2023 from <https://www.anothermag.com/fashion-beauty/10534/the-yves-saint-laurent-show-where-art-and-fashion-collided>

September 1965 Vogue Paris issue, shot by David Bailey

Sketch of a costume for Phoebus in the ballet Notre-Dame de Paris, choreographed by Roland Petit at the Palais Garnier, Opéra de Paris, 1965 © Fondation Pierre Bergé - Yves Saint Laurent

Dress inspired by Mondrian, Spring-summer SAINT LAURENT rive gauche 1997 collection © Yves Saint Laurent / Guy Marineau

hebben als de gebrandschilderde ramen van de kathedraal, en voor het kostuum van Phoebus putte ik uit Mondriaan. Ik probeerde de tijdloze jeugdigheid van de choreografie te weerspiegelen. Ik werd geïnspireerd door de rechters in de rechtszaal, de schimmige bewegingen van het Hof der Wonderen, Frollo's ontreddering, Quasimodo's ontroerende tederheid, als een fresco uit de Middeleeuwen. – Yves Saint Laurent, 1996⁶

Yves Saint Laurent liet zich ook door Mondriaan inspireren voor zijn haute couture collectie voor de lente-zomer van 1980 en een SAINT LAURENT rive gauche jurk voor de lente-zomer van 1997.

Mondriaans gebruik van primaire kleuren en geometrische vormen vat perfect de geest van de jaren zestig samen, die werd gekenmerkt door een fascinatie voor nieuwe technologie, modernisme en een afwijzing van traditionele waarden. Yves Saint Laurent voelde zich aangetrokken tot Mondriaans esthetiek en gebruikte die in zijn iconische Mondriaanjurk, die een symbool werd van de mode-revolutie van de jaren 1960. Door Mondriaans esthetiek te gebruiken in zijn modeontwerpen, kon Saint Laurent breken met de traditionele modeconventies en iets geheel nieuws en moderns creëren. De Mondriaanjurk was een weerspiegeling van de veranderende houdingen en waarden van die tijd, en hielp de weg vrijmaken voor nieuwe ideeën en stijlen in de mode.

Andere modeontwerpers die geïnspireerd werden door Mondriaan

De invloed van Piet Mondriaan op het modeontwerp reikt verder dan Yves Saint Laurent en zijn iconische Mondriaanjurk. Veel andere ontwerpers hebben zich laten inspireren door Mondriaans gebruik van felle kleuren en geometrische vormen, en hebben deze elementen in hun eigen werk verwerkt.

Als we kijken naar de Herfst 2023 prêt-à-porter collectie van Issey Miyake kunnen we de impact van Mondriaan zien in een reeks Mondriaan-geribde stukken met opgeblazen hoekige panelen van kleur en zwart-wit.

Een beroemde ontwerper Christian Louboutin was ook geïnspireerd door Mondriaan en hij ontwierp een Mondriaan schoen. De Mondriaan schoen is een hooggehakte pump met een bovenwerk van zwart lakleer en gedurfde kleurblokken in Mondriaans kenmerkende primaire kleuren: rood, blauw en geel. De kleuren zijn gerangschikt in een geometrisch patroon dat doet denken aan de abstracte schilderijen van de kunstenaar. Een ander voorbeeld is ontwerper Francesco Maria Bandini die in 1991 een hele modeshow aan neoplasticisme wijdde.

⁶ Notre-Dame de Paris. Musée Yves Saint Laurent Paris. (n.d.). Retrieved April 23, 2023, from <https://museeyslparis.com/en/biography/costumes-pour-le-ballet-notre-dame-de-paris-de-roland-petit>

Dress inspired by Mondrian,
Spring-Summer 1991
Francesco Maria Bandini
collection

« MONDRIANA » shoe, Autumn-Winter
2007 Christian Louboutin collection

© Archives Maison Christian Louboutin

Nike SB Dunk Low

Mondriaan in de mode van alledag

Mondriaans invloed op de haute couture was enorm, maar we mogen de invloed die hij had op de mode van “een normaal mens” niet onderschatten. Die invloed is niet alleen zichtbaar in haute-couture stukken, maar ook in mode die we dagelijks kunnen zien. Een van de voorbeelden zijn Nike sportschoenen met dikke zwarte lijnen en primaire kleuren. Tegenwoordig is Mondriaan overal, van T-shirts tot *tote bags* en sjaals, voor iedereen beschikbaar.

Kritiek

De relatie tussen haute couture en kunst is vaak bekritiseerd. Saint Laurent werd bekritiseerd voor zijn Mondriaan collectie omdat hij Mondriaans kunstwerk commercialiseerde door middel van mode. Mondriaan stond bekend om zijn overtuiging dat hij *via zijn kunst kon helpen zich te bevrijden van een groeiende afhankelijkheid van materiële wegwerpartikelen*⁷, dus het maken van een collectie geïnspireerd door zijn schilderijen leek paradoxaal. Verder veroordelen luxemerken openlijk knockoffs, terwijl ze in zekere zin het werk van anderen gebruiken in hun eigen ontwerpen. Bovendien was Mondriaan al bijna twee decennia voor de herfst/wintercollectie van 1965 overleden en heeft hij nooit ingestemd met de samenwerking.

Dit gebeurt niet alleen in de haute couture en het blijft bestaan, zelfs in de meer gecommmercialiseerde en mainstream mode. Fast fashion bedrijven verkopen allemaal grafische tees met het werk van prominente kunstenaars, meestal Van Gogh en Monet, maar ook Mondriaan.

Aan de andere kant in 2018 werkten Vans, een skateboardkledingmerk, en het Van Gogh Museum samen. Vans werkte samen met het museum om “miniatuur meesterwerken te produceren die je kunt dragen”. De voormalige directeur van het museum, Axel Ruger, zei dat “de samenwerking bedoeld was om Van Gogh zo toegankelijk te maken voor mensen over de hele wereld als we maar kunnen en zijn werk [te laten voelen] dat het vandaag relevant is.”⁸

7 Ganeshan, A. (2020, June 12). The longstanding love affair between fashion and art. 34th Street Magazine. Retrieved May 14, 2023 from <https://www.34st.com/article/2020/06/fashion-couture-art-yves-saint-laurent-vans-pacsun-rodarte-louis-vuitton-van-gogh-monet-piet-mondrian>
8 Ganeshan, A. (2020, June 12). The longstanding love affair between fashion and art. 34th Street Magazine. Retrieved May 14, 2023 from <https://www.34st.com/article/2020/06/fashion-couture-art-yves-saint-laurent-vans-pacsun-rodarte-louis-vuitton-van-gogh-monet-piet-mondrian>

Conclusie

De invloed van Piet Mondriaan op de mode is groot en blijvend. Zijn kenmerkende stijl van het gebruik van eenvoudige geometrische vormen en primaire kleuren heeft ontwerpers jarenlang geïnspireerd, en is nog steeds duidelijk zichtbaar in de mode van vandaag. Door ontwerpers aan te moedigen tot een meer minimalistische benadering en zich te richten op evenwicht en precisie, heeft Mondriaan geholpen het moderne design vorm te geven. Zijn nalatenschap is terug te vinden in verschillende modestijlen, van high fashion tot alledaagse kleding, en zijn ideeën over harmonie en abstractie zijn de tijd en de media ontstegen. Natuurlijk zijn er tegenwoordig verschillende meningen over de manier waarop hij in de mode is opgenomen. Maar we kunnen zijn invloed op de mode niet ontkennen. Uiteindelijk is Mondriaans invloed op de mode diepgaand geweest, en zijn invloed zal waarschijnlijk nog vele jaren voortduren.

Bronnen

Mongameli, L. (2023, January 8). The marriage between art and fashion. GUAP. Retrieved April 22, 2023, from <https://guap.co/the-marriage-between-art-and-fashion/>

Barcio, P. (2016, May 10). The Theory of Neoplasticism - Reducing the Art to Pure Components. IdeelArt.com. Retrieved April 23, 2023, from <https://www.ideelart.com/magazine/neoplasticism>

The Mondrian Revolution. Musée Yves Saint Laurent Paris. (n.d.). Retrieved April 23, 2023, from <https://museeyslparis.com/en/stories/la-revolution-mondrian>

Notre-Dame de Paris. Musée Yves Saint Laurent Paris. (n.d.). Retrieved April 23, 2023, from <https://museeyslparis.com/en/biography/costumes-pour-le-ballet-notre-dame-de-paris-de-roland-petit>

Middleton, J. (2015, May 1). The magical bond between fashion and art. Lori McNee - Fine Art & Tips. Retrieved April 23, 2023, from <https://lorimcnee.com/the-magical-bond-between-fashion-and-art/>

Leitch, L. (2023, March 3). Issey Miyake Fall 2023 ready-to-wear collection. Vogue. Retrieved April 23, 2023, from <https://www.vogue.com/fashion-shows/fall-2023-ready-to-wear/issey-miyake>

Neo-plasticism: Moma. The Museum of Modern Art. (n.d.). Retrieved May 13, 2023, from <https://www.moma.org/collection/terms/neo-plasticism>

The signature BELLE VIVIER model. (n.d.). Roger Vivier | Official Site. Retrieved May 13, 2023 from <https://www.rogervivier.com/us-en/signature-single-belle-vivier/>

Newbold, A. (2020, May 5). The Ultimate French Girl Shoe – Roger Vivier’s Ladylike Buckle Shoe, The Belle Vivier – Turns 55. British Vogue. Retrieved May 13, 2023, from <https://www.vogue.co.uk/fashion/article/roger-vivier-buckle-shoe-catherine-deneuve>

Moss, J. (2018, February 1). The Yves Saint Laurent show where art and fashion collided. AnOther. Retrieved May 14, 2023 from <https://www.anothermag.com/fashion-beauty/10534/the-yves-saint-laurent-show-where-art-and-fashion-collided>

Ganeshan, A. (2020, June 12). The Longstanding Love Affair Between Fashion And Art. 34th Street Magazine. Retrieved May 14, 2023 from <https://www.34st.com/article/2020/06/fashion-couture-art-yves-saint-laurent-vans-pacsun-rodarte-louis-vuitton-van-gogh-monet-piet-mondrian>

Grovier, K. (2022, February 24). When fashion and Art Collide. BBC Culture. Retrieved May 14, 2023 from <https://www.bbc.com/culture/article/20170929-when-fashion-and-art-collide>

IV Onderzoek

Istraživanja

Representatie van trans personen in de Nederlandse en Servische tabloidkranten in het jaar 2022

door: Luka Tramošljanin

Inleiding

De aandacht voor trans personen in de media heeft zowel in Nederland als in Servië in de laatste jaren toegenomen. Dat geldt ook voor tabloidkranten, een vorm van de massamedia die makkelijk toegankelijk voor een groot publiek is, en die daarom een grote rol in de beeldvorming speelt. Media is een machtig middel voor representatie van verschillende groepen geworden, wat ook grote risico's meebrengt. Er wordt vandaag ook veel geschreven over hoe representatie in de media aan de grote veranderingen in de maatschappij kan bijdragen. Als representatie niet juist en divers genoeg is, wordt er een schadelijk beeld in de maatschappij over een groep gevormd, waardoor de acceptatie wordt belemmerd en waardoor de groep zelfs in gevaar zou kunnen gebracht worden. Juist daarom vind ik het belangrijk om representatie van trans personen in de Nederlandse en Servische tabloidkranten in het jaar 2022 te analyseren en verder bespreken.

Het doel van dit onderzoek is om te zien wat voor een beeld wordt over trans personen gevormd door representatie in tabloidkranten in Nederland en in Servië te vergelijken. Draagt dit beeld bij aan de emancipatie van trans personen of versterkt het de negatieve stereotypen? In welke opzichten verschilt zich de representatie van trans personen in de Nederlandse tabloidkranten van die in de Servische tabloidkranten? Wat zijn de verschillen in vaak voorkomende thema's, identiteiten die worden gerepresenteerd en taalgebruik? Hoe kunnen de journalisten de berichtgeving over trans personen in de toekomst verbeteren? Ten slotte is ook de bedoeling dat dit onderzoek toont dat meer aandacht voor het belang van de kwestie van trans representatie nodig is. Dat geldt vooral voor de manier waarop de media een respectvol, vrij van negatieve stereotypen en onbevooroordeeld beeld over trans personen zouden kunnen vormen.

De voorlopige conclusie voor dit onderzoek was dat het beeld dat over transgender personen in de Nederlandse tabloidkranten wordt gevormd iets positiever is dan het beeld in de Servische tabloidkranten, met meer diversiteit in vaak voorkomende thema's en identiteiten die worden gerepresenteerd. Ook qua taalgebruik verwachtte ik dat de Nederlandse journalisten meer aandacht voor het correcte taalgebruik hebben en dat de taal daarom neutraler is en minder invloed op de beeldvorming heeft.

Terminologie

Om dit thema verder te kunnen bespreken, is het nodig om te verhelderen op welke manier bepaalde termen in dit onderzoek worden gebruikt. Transgender, trans of trans* is een paraplueterm die een spectrum aan mensen van

verschillende genderdiversiteiten omvat, waaronder trans vrouwen, trans mannen, non-binaire, genderfluïde, agender personen en vele anderen wiens genderidentiteit buiten de traditioneel binaire opdeling van gender valt (Transgender Netwerk Nederland, 2016). Ook in dit werkstuk wordt de term trans gebruikt om te verwijzen naar alle personen bij wie het geslacht dat hen toegewezen werd bij de geboorte helemaal of in zekere mate niet overeenkomt met hun genderidentiteit. Mensen wiens genderidentiteit met het geslacht dat hen toegewezen werd bij de geboorte overeenkomt worden cisgender of cis personen genoemd (Transgender Infopunt & Čavaria vzw., z.d.).

Methodologie

Dit onderzoek is kwalitatief en maakt gebruik van kritische discoursanalyse om te proberen op te vatten wat voor soort beelden over trans personen gevormd worden in de Nederlandse en Servische tabloidkranten, op welke manieren de beeldvorming door massamedia beïnvloed wordt en in welke opzichten die twee beelden van elkaar zich verschillen. Kritische discoursanalyse richt zich op de relatie tussen taal aan de ene kant en machtsrelaties en ongelijkheden binnen de maatschappij aan de andere kant (Blommaert & Bulcaen, 2000: 447).

Fairclough stelt voor dat de kritische discoursanalyse van het corpus uit drie dimensies zou moeten bestaan: beschrijving, interpretatie en verklaring. De eerste dimensie veronderstelt het beschrijven van het taalgebruik, bijvoorbeeld keuzes en patronen in het woordgebruik, grammatica, cohesie en de structuur van de tekst. Dan volgt de interpretatie van de interactie tussen het corpus en het subject. De vraag is op welke manieren discourspraktijken het beeld over het subject, in dit geval trans personen, vormen. Ten slotte volgt de verklaring van de relatie tussen deze discourspraktijken en de maatschappelijke structuren (Blommaert & Bulcaen, 2000: 448-449). In dit onderzoek is de data die uit het corpus wordt verzameld de beschrijving, de analyse van die data is de interpretatie en de conclusie is de verklaring.

Kritische discoursanalyse sluit goed aan bij de doelstelling van dit onderzoek, aangezien die gebruikt wordt om de systematische verbanden tussen de mediateksten en het taalgebruik erin en de maatschappij bloot te stellen. Dit onderzoek wordt op een cismorfisch discours uitgevoerd en het doel is om op de machtsrelaties en ongelijkheden omtrent trans personen binnen dat discours te wijzen.

Het corpus voor dit onderzoek bestaat uit 101 artikelen, waarvan 44 Servisch en 57 Nederlands zijn, uit vier verschillende tabloidkranten: *Nova*, *Kurir*, *de Volkskrant* en *De Telegraaf*. Politiek gezien hebben de *Kurir* en *De Telegraaf* een tendens naar rechts, terwijl de *Nova* en *de Volkskrant* een tendens naar links hebben. De verschillen in representatie tussen individuele tabloidkranten worden in deze studie niet behandeld, de bedoeling was alleen om de kans dat de resultaten politiek gekleurd zijn te verminderen en om een genuanceerder beeld te krijgen. Daarom wordt er voor twee tabloidkranten, die politiek gezien verschillende tendensen hebben, per land gekozen. Het eerste criterium voor de selectie van artikelen uit de tabloidkranten was het jaar van uitgave – alle artikelen zijn in het jaar 2022 uitgegeven. Dat komt omdat dit onderzoek op het beeld dat tegenwoordig over trans personen wordt gevormd gericht is en ik heb dus voor het meest recent afgelopen jaar gekozen.

Als tweede criterium koos ik voor het zoeken op sleutelwoorden – ik heb de artikelen gevonden door op sleutelwoorden ‘transgender’ (voor de Nederlandse kranten) en ‘transrodna’, ‘transrodni’ (voor de Servische kranten) te zoeken. Hoewel ik in dit onderzoek in plaats van transgender de inclusievere paraplu-term trans gebruik, is die niet vaak in de massamedia gebruikt, en daarom koos ik voor het zoeken op deze sleutelwoorden. Ten slotte was het nodig om een paar artikelen die ik op deze manier vond manueel uit het corpus weg te halen omdat die eigenlijk helemaal niets met transgender personen hebben te maken en dus oefenen ze geen invloed op de representatie uit.

De volgende stap was de systematisering van het corpus. In Tabel 1 worden de artikelen naar de vaak voorkomende thema’s in zeven categorieën ingedeeld: Sport, Cultuur, Entertainment, Persoonlijke verhalen, Nieuws, Transzorg en wetenschap, Politiek en maatschappij. Aan de hand van het aantal artikelen per categorie was het mogelijk om te zien welke thema’s komen in welk land vaak voor, welke thema’s ontbreken en wat de verhouding tussen het aantal

artikelen per thema in Servië en in Nederland is. Verder wordt de verhouding tussen die resultaten en de beeldvorming over trans personen geanalyseerd.

Om de diversiteit van de representatie te kunnen analyseren, worden de artikelen in Tabel 2 naar de genderidentiteiten die gerepresenteerd worden in vier categorieën ingedeeld: artikelen waarin trans personen in het algemeen worden gerepresenteerd, artikelen waarin trans vrouwen worden gerepresenteerd, artikelen waarin trans mannen worden gerepresenteerd en artikelen waarin non-binaire personen worden gerepresenteerd. De resultaten worden vergeleken en ook met de vaak voorkomende thema's in verband gebracht.

Ten slotte wordt het taalgebruik in het corpus geanalyseerd. Daarvoor maak ik gebruik van de taaltips voor het schrijven over trans personen uit Milanović & Stefanović (2022) voor het Servisch en Transgender Netwerk Nederland (2016) voor het Nederlands. Eerst worden de krantenkoppen geanalyseerd om te zien of click bait als strategie wordt gebruikt. Daarna volgt een grondigere taalanalyse van elk artikel, die het zoeken naar formuleringen die negatieve stereotypen over trans personen versterken bevat.

Analyse

Representatie in de media draagt aan de zichtbaarheid van trans personen in de maatschappij bij. In de woorden van Thorn de Vries (2021): "Een gebrek aan representatie betekent een gebrek aan zichtbaarheid en als iets onzichtbaar is, wordt het makkelijk om dat als niet-bestaand te ervaren"¹. Maar hoewel deze nieuwe aandacht voor trans personen en de zichtbaarheid in de media een mogelijkheid voor emancipatie door middel van culturele normalisering kunnen bieden (Hola & Vliet, 2018: 5), bestaat er een risico dat de media alleen de negatieve stereotypen versterkt (Kidd, 2016: 27). Om die reden zijn representatie en zichtbaarheid in de media en in de maatschappij zelf voor de emancipatie van trans personen niet genoeg, het is minstens zo belangrijk dat deze representatie juist en divers is. Het gaat niet alleen om de hoeveelheid, maar ook om de inhoud (Hola & Vliet, 2018: 5). Om een beeld van die inhoud te krijgen, wordt de analyse in deze studie in drie aparte delen gesystematiseerd: vaak voorkomende thema's, identiteiten die worden gerepresenteerd en taalgebruik.

Vaak voorkomende thema's

Het eerste aspect dat ik in het corpus analyseer zijn de vaak voorkomende thema's. Als de thema's van de artikelen, waardoor het beeld over trans personen in de massamedia wordt gevormd, relevant voor de trans gemeenschap zijn, kunnen die bijdragen aan het bewustzijn over de problemen van trans personen in de maatschappij en leiden tot positieve veranderingen in de maatschappij in plaats van negatieve stereotypen te verspreiden. Om die reden is het wel belangrijk om bijvoorbeeld bericht te geven over discriminatie tegen trans personen, om te pleiten voor betere transwetgeving en -zorg, om de positie van trans personen in het onderwijs en op het werk te bespreken (Milanović & Stefanović, 2022: 29-36), en uiteindelijk om verschillende trans personen zelf aan het woord te laten door hun persoonlijke verhalen te publiceren (Transgender Netwerk Nederland, 2016: 9). Dat betekent echter niet dat andere thema's niet aan de beurt zou moeten komen, voor een diverse en niet-stereotypische representatie is het cruciaal om trans personen in allerlei rollen in de media te verbeelden (Kidd, 2016: 28). Daarom is het belangrijk om te zien welke thema's in het corpus vaak voorkomen, welke thema's bijna of helemaal ontbreken, maar ook of de keuze van thema's divers is en hoe die keuze het beeld over trans personen beïnvloedt.

Om de vaak voorkomende thema's in het corpus makkelijker te kunnen analyseren, heb ik de artikelen in de volgende zeven categorieën ingedeeld: (1) Sport, (2) Cultuur, (3) Entertainment, (4) Persoonlijke verhalen, (5) Nieuws, (6) Transzorg en wetenschap, (7) Politiek en maatschappij. Onderaan wordt in Tabel 1 het aantal artikelen per categorie in beide landen aangegeven.

¹ Alle vertalingen zijn van de auteur van deze studie, tenzij anders vermeld.

Lack of representation means a lack of visibility and if something is invisible it's easy to be perceived as non-existent

Tabel 1.

	Sport	Cultuur	Entertainment	Persoonlijke verhalen	Nieuws	Transzorg en wetenschap	Politiek en maatschappij
Servië	8	3	23	4	6	0	0
Nederland	8	4	7	8	1	2	27

Uit het onderzoek blijkt dat de Nederlandse tabloidkranten een voorkeur voor de artikelen uit de categorie Politiek en maatschappij hebben. Zelfs 27 van 57 artikelen uit het corpus gaan over maatschappelijke en politieke kwesties omtrent trans personen, bijvoorbeeld over de nieuwe transgenderwet die in het jaar 2022 een onderwerp van het publieke debat is geworden, wat ook de volgende krantenkop uit *de Volkskrant* illustreert:

(1) Kamer aarzelt over nieuwe Transgenderwet: meerderheid nog lang niet zeker (*de Volkskrant*: Meijer, 2022)

Het is opvallend dat trans personen geen deel van het maatschappelijke en politieke debat in Servische tabloidkranten lijken te maken, aangezien geen van de Servische artikelen in het corpus tot deze categorie behoort. Aan de andere kant lijken artikelen uit de categorie Entertainment ontzettend populair te zijn. Meer dan de helft van de Servische artikelen, oftewel 23 van 44 artikelen, behoort tot deze categorie. Het gaat meestal over sensationele verhalen over beroemde trans personen uit showbizz, zoals het in de volgende voorbeelden uit *Nova* en *Kurir* te zien is:

(2) Transgender persoon trad in ‘Zvezde Granda’ op en stuurde een krachtige boodschap aan iedereen die anders is² (*Nova*: Krkeljić, 2022)

(3) ACTEUR VERANDERDE VAN GESLACHT EN SCHEIDDE VAN ZIJN VROUW: Hij onderging een ENORME TRANSFORMATIE binnen twee jaar, en nu verscheen hij met een vriendje en bracht iedereen in de war³ (*Kurir*: Stoisavljević, 2022d)

Bovendien wordt er zowel in Nederland als in Servië weinig of helemaal niets over transzorg en wetenschap geschreven. In het corpus bestaan er twee Nederlandse artikelen, en geen Servische artikelen, uit die categorie. Het eerste artikel gaat over het feit dat biologen steeds meer tussen man en vrouw zien (*de Volkskrant*: Bakker, 2022) en het tweede is een persoonlijk verhaal van een trans man die zelf thuis medicijnen voor zijn transitie heeft genomen omdat de wachtlijst bij de genderpoli te lang was (*de Volkskrant*: Meer, 2022). Ook het Kennis- en Zorgcentrum voor Genderdysforie van Amsterdam UMC vindt de lange wachtlijsten voor transzorg in Nederland een groot probleem zijn (Universitair Medische Centra, 2022), maar het blijkt dat de journalisten transzorg niet relevant genoeg vinden om erover meer te schrijven.

Thema's uit cultuur en nieuws komen wel voor, maar alleen in een klein aantal artikelen. Meestal gaan die over films (*Nova*: Cukić, 2022) of over theaterstukken (*de Volkskrant*: Pauw, 2022). Sport blijkt een actueel thema in beide landen te zijn en elk van de 16 artikelen uit die categorie, zonder uitzondering, bespreekt de deelname van trans vrouwen in vrouwensport:

(4) Topsport totaal verdeeld over transvrouwen (*De Telegraaf*: Schoenmaker, 2022)

(5) Transgender zwemmers verboden om deel te nemen, geen ‘Lia Thomas gevallen’ meer⁴ (*Nova*: Ljubisavljević, 2022)

Persoonlijke verhalen zijn ook in alle vier tabloidkranten aanwezig, maar die uit de Servische tabloidkranten laten in feite trans personen zelf niet aan het woord. Er zijn in de *Nova* en *Kurir* geen verhalen die door trans personen

² Transrodna osoba nastupila u “Zvezdama Granda” i poslala moćnu poruku svima koji su drugačiji

³ GLUMAC PROMENIO POL I RAZVEO SE OD SUPRUGE: Doživeo OGROMNU TRANSFORMACIJU za dve godine, a sad se pojavio S DEČKOM i sve ZBUNIO

⁴ Transrodnim plivačima zabranjeno takmičenje, nema više “slučajeva Lije Tomas”

verteld of geschreven worden, terwijl er in *de Volkskrant* bijvoorbeeld interviews met Monika Diezenberg (Ali, 2022) en Valentijn Hoogenkamp (Berkeljon, 2022) zijn te vinden. Ook door de artikelen uit de categorie Nieuws wordt in Servië een negatief beeld over trans personen gevormd. De journalisten kiezen vaak om alleen bericht te geven over gebeurtenissen waarin trans personen bij criminele activiteiten betrokken zijn, bijvoorbeeld bij drugsmokkel (*Kurir*: Đorđević, 2022), of waarin trans personen een gevangene zijn (*Kurir*: Prodanović, 2022b). In het corpus zijn er aan de andere hand geen artikelen waarin het, bijvoorbeeld, over discriminatie tegen trans personen die dagelijks gebeurt wordt geschreven.

Hoewel de Nederlandse tabloidkranten meer diverse keuze van de thema's hebben, nog steeds ontbreekt er aandacht voor transzorg en voor de problemen waarmee trans personen in het alledaagse leven hebben te maken, bijvoorbeeld in het onderwijs of op het werk. In Servië lijken ook andere belangrijke thema's te ontbreken, zoals transwetgeving en maatschappelijke kwesties, die in Nederland heel actueel zijn. Daarnaast is het opmerkelijk dat bepaalde thema's zowel in Nederland als in Servië de voorkeur krijgen. In de Nederlandse tabloidkranten zijn trans personen een politiek debat geworden en er blijft weinig plaats om andere thema's te bespreken en om trans personen in andere rollen in de maatschappij te zien. Aan de andere kant, blijft representatie van trans personen in de Servische tabloidkranten meestal deel van de artikelen over entertainmentindustrie, die vaak alleen dienen om de lezer te amuseren, waardoor de diversiteit in de thematiek ontbreekt.

Identiteiten

Als er sprake van representatie in de media is, kan het belangrijk zijn om aan te duiden wie of welke identiteit wordt gerepresenteerd. Berichtgeving over trans personen in massamedia kan aan de zichtbaarheid van de genderdiversiteit en van verschillende trans identiteiten bijdragen, en die kan ook transgender acceptatie in de maatschappij bevorderen, of echter belemmeren (Holla & Vliet, 2018). Net zoals het belangrijk is dat trans personen in het algemeen de media-aandacht krijgen, is het ook belangrijk dat mensen van verschillende genderidentiteiten in de media worden verbeeld. Om die reden heb ik het corpus in vier categorieën ingedeeld aan de hand van de genderidentiteit die wordt gerepresenteerd: artikelen waarin (1) trans personen in het algemeen, (2) trans vrouwen, (3) trans mannen en (4) artikelen waarin non-binaire personen worden gerepresenteerd. Natuurlijk, er bestaan veel meer genderidentiteiten, maar in dit geval gebruik ik non-binair als paraplueterm voor alle genderidentiteiten die buiten de binaire opdeling van gender vallen (Transgender Infopunt & Čavaria vzw., z.d.). Daarnaast wordt die term ook in de artikelen zelf gebruikt. Onderaan wordt in Tabel 2 het aantal artikelen per die vier categorieën aangegeven. Hierbij wordt één van de Servische artikelen (*Kurir*: Manojlović, 2022) niet inbegrepen omdat de persoon waarover het artikel gaat eigenlijk niet trans is, maar aangezien dit artikel ook de beeldvorming beïnvloedt werd die wel in het onderzoek inbegrepen. De auteur van het artikel noemt de Bulgaarse zanger Azis, een cisgender man, trans, omdat hij vroeger in zijn performances hakken en make-up aandeed.

Tabel 2.

	Trans personen in het algemeen	Trans vrouwen	Trans mannen	Non-binaire personen
Servië	5	34	4	0
Nederland	31	18	4	7

De analyse van de mate waarin verschillende trans identiteiten in het corpus worden gerepresenteerd toont een opmerkelijk groot verschil tussen de Nederlandse en Servische tabloidkranten. Het blijkt dat het grootste aantal Nederlandse artikelen over trans personen in het algemeen gaat, terwijl het grootste aantal Servische artikelen op trans vrouwen gericht is. Deze resultaten kunnen ook in verband met de analyse van de vaak voorkomende thema's gebracht worden: veel van de Nederlandse artikelen bespreken maatschappelijke en politieke kwesties omtrent trans personen en ongeveer een helft van de Servische artikelen gaat over beroemde trans personen, vaak vrouwen, zangeressen of

actrices bijvoorbeeld.

In het jaar 2022 worden non-binaire personen in het bijzonder in de twee Nederlandse tabloidkranten slechts in 7 artikelen gerepresenteerd, maar in het Servische deel van het corpus is er geen enkel artikel dat over non-binaire personen gaat te vinden. Wat alle vier tabloidkranten gemeen hebben is dat trans mannen blijven ondergerepresenteerd. In het totaal zijn er slechts 8 artikelen in het corpus waarin trans mannen worden gerepresenteerd. Deze resultaten verwijzen naar een gebrek aan gelijke representatie van personen van verschillende genderidentiteiten, en in het geval van Servië ook naar de complete onzichtbaarheid van non-binaire personen in de tabloidkranten.

Taalgebruik

Taalgebruik speelt een belangrijke rol bij de beeldvorming in de media omdat het discours een belangrijk machtsmiddel kan zijn (Blommaert & Bulcaen, 2000: 448). Om die reden moet de relatie tussen taal aan de ene kant en machtsrelaties en ongelijkheden binnen de maatschappij aan de andere kant in acht genomen worden. Door het juiste taalgebruik kunnen de journalisten in tabloidkranten over trans personen en kwesties op een respectvolle manier schrijven, en ook bijdragen aan de emancipatie en de vermindering van stereotypen (Milanović & Stefanović, 2022: 21).

Wat wij als lezers eerst in een artikel opmerken is de krantenkop: dat is hoe de lezer bepaalt of het artikel überhaupt de moeite waard om te lezen is. In tabloidkranten wordt click bait vaak gebruikt als strategie om de aandacht van de lezer te trekken. Een goede krantenkop zou de aandacht moeten trekken, maar ook een samenvatting van het artikel geven, wat in de click baits vaak ontbreekt (Blom & Hansen, 2015: 90-92). Uit het onderzoek blijkt dat deze, meestal sensationele, click baits vaker in de Servische tabloidkranten voorkomen. Om te illustreren, neem ik het voorbeeld van een krantenkop uit *Kurir*:

(6) Bekijk het optreden van de transgender zangeres die gisteravond in 'Zvezde Granda' heeft geschitterd: De commentaren van de juryleden zullen je verrassen (VIDEO)⁵ (*Kurir*: Dedakin, 2022b)

Het doel van deze krantenkop is dat de lezer benieuwd naar de commentaren van de juryleden wordt en het artikel verder leest, maar anders zegt die niet veel over de inhoud zelf. In plaats van alleen sensatie op te wekken, kan een krantenkop beter de lezer meteen zeggen wat de inhoud van het artikel zal zijn. Als de lezers het volgende voorbeeld van een krantenkop lezen, weten ze al aan de hand ervan waar het in het artikel over gaat:

(7) Mogelijke wijziging transgenderwet verdeelt feministen in Spanje (*de Volkskrant*: Mebius, 2022)

Verder is het bij het schrijven over trans personen nodig om het gebruik van bepaalde formuleringen die de negatieve stereotypen versterken te vermijden omdat ze een fout beeld over trans personen zouden kunnen vormen en op die manier de acceptatie van trans personen in de maatschappij belemmeren. In de teksten van de Servische tabloidkranten zijn die foute formuleringen in 23 van 44 artikelen aanwezig, en in de Nederlandse in 11 van 57 artikelen. De meest gebruikte fout in de Servische artikelen is de formulering 'het veranderen van geslacht' of 'is van geslacht veranderd':

(8) Lia Thomas is van geslacht veranderd, en nu domineert ze de vrouwencompetitie⁶ (*Nova*: Dimitrijević, 2022)

Deze formulering impliceert dat iets is veranderd en dat het vroeger niet zo was. Daarom is het niet passend en niet juist omdat het niet over een verandering, maar over een aanpassing van geslacht aan genderidentiteit gaat (Milanović & Stefanović, 2022: 19). Men kan ook zeggen dat die persoon in transitie is geweest, ongeacht of dat sociaal en/of fysiek is (Transgender Netwerk Nederland, 2016: 3). Daarnaast worden in de Servische artikelen formuleringen zoals 'toen zij man was' of 'toen hij vrouw was' en 'is vrouw/man geworden' gebruikt:

(9) Elektra [...] heeft toegegeven dat ze tijdens haar huwelijk toen zij man was [...]⁷ (*Kurir*: Đukić, 2022a)

⁵ Pogledajte nastup transrodne pevačice koja je sinoć zasijala u Zvezdama Granda: Komentari žirija će vas iznenaditi (VIDEO)

⁶ Lia Tomas je promenila pol, a sada dominira u ženskoj konkurenciji.

⁷ Elektra je [...] priznala da je tokom braka dok je bila muškarac [...]

Het gebruik van deze zinnen ondersteunt de misvatting dat trans personen van gender zijn veranderd en dat ze trans zijn geworden (Milanović & Stefanović, 2022: 17) of, in dit voorbeeld, dat een trans vrouw ooit een man was.

Zowel in de Servische artikelen als in de Nederlandse kwam ik tegen de formulering ‘geboren als man/vrouw’ of ‘geboren als jongen/meisje’, waardoor een identiteit aan trans personen wordt gedwongen waarmee ze zich niet identificeren (ibid.: 17).

(10) Rau was geboren als man in Parijs 32 jaar geleden⁸ (*Nova*: Miljušković, 2022)

(11) Zij was geboren als jongen, maar voelde zich een meisje (*de Volkskrant*: Kiene, 2022)

In de meeste gevallen is het niet nodig om het geslacht dat aan iemand toegewezen werd bij de geboorte te vermelden, maar als het wel moet raadt Transgender Netwerk Nederland (2016: 7) aan om creatief te zijn om deze formulering te vermijden. Bijvoorbeeld in de zin “Haar vader gaf een jongetje aan bij de burgerlijke stand” (ibid.: 7) wordt dezelfde informatie aangegeven, maar dan op een manier die de identiteit van die persoon respecteert.

Daarnaast is het belangrijk om trans personen niet te misgenderen en om hun deadnames niet te gebruiken. Misgenderen is het gebruik van een voornaamwoord of aanspreekvorm die niet overeenkomt met de genderidentiteit van de persoon (Milanović & Stefanović, 2022: 15). Deadname, of dode naam, verwijst naar de oude naam van een trans persoon die niet meer gebruikt wordt (ibid.: 15). Ook als er over trans personen in verleden geschreven wordt, is de aanbeveling dat het voornaamwoord en de naam waar iemand op dit moment zelf de voorkeur aan geeft worden gebruikt (Transgender Netwerk Nederland, 2016: 6). In het corpus zijn er 10 Servische artikelen waarin trans personen misgenderd worden, te zien in het voorbeeld (11), en 7 waarin hun deadname wordt gebruikt, zoals in het voorbeeld (12). Hierbij is het in verband met het voorbeeld (11) belangrijk om uit te leggen dat gender van het subject in het Servisch ook in de vorm van adjectieven te zien is. In het voorbeeld wordt het woord ‘uitgeroepen’ in de mannelijke vorm gebruikt.

(11) Brian Nguyen (19), uitgeroepen tot *Miss Greater Derry 2023* [...]⁹ (*Kurir*: Miletić, 2022)

(12) Nu al wereldbekende model Andreja Pejić, vroeger Andrej [...]¹⁰ (*Kurir*: Petrović, 2022)

In de Nederlandse artikelen is het gebruik van een voornaamwoord die niet overeenkomt met de genderidentiteit van de persoon en het gebruik van deadnames niet te vinden. Toch is een aantal voorbeelden te vinden waarin de woorden man/vrouw/jongen/meisje worden misbruikt want het gaat eigenlijk over het misgenderen van trans personen:

(13) [...] en hebben mannen die zich vrouw voelen straks ook zonder geslachtsaanpassing toegang tot vrouwenkleedkamers en -gevangenissen (*de Volkskrant*: Zee, 2022)

In dit voorbeeld gebruikt de auteur de formulering ‘mannen die zich vrouw voelen’ om trans vrouwen te beschrijven. Zulke formuleringen zijn schadelijk voor de beeldvorming, en trouwens ook vaak door de TERF (trans-exclusionary radical feminists) groepen gebruikt, omdat die suggereren dat trans vrouwen eigenlijk geen ‘echte vrouwen’ zijn, maar dat ze zich alleen vrouw voelen en dat ze mannen die de identiteiten van vrouwen en lesbiennes stelen zijn (Carrera-Fernández & DePalma, 2020: 750). Wat ook in de Nederlandse artikelen op te merken is, is het gebruik van ‘transgender’ als een naamwoord:

(14) Een Thaise transvrouw, mediamagnaat en voorvechter van rechten voor transgenders [...] (*De Telegraaf*: Langerak, 2022)

Dit is fout omdat ‘transgender’ een omschrijving is, en daarom zou die als een adjectief, en niet als een naamwoord, moeten worden gebruikt (Transgender Netwerk Nederland, 2016: 7). Daarnaast wordt er in het artikel van Sommer (2022) het woord ‘transgenderisme’ gebruikt. Aangezien het trans zijn geen politieke ideologie of maatschappelijk

⁸ Rau je rođena kao muškarac u Parizu pre 32 godine [...]

⁹ Brajan Ngujen (19), proglašen je za “Miss Greater Derry 2023” [...]

¹⁰ Sada već svetski model Andreja Pejić, nekada Andrej [...]

fenomeen is, kunnen we in geen geval over transgenderisme spreken (Transgender Netwerk Nederland, 2016: 7).

Deze analyse laat zien dat de Nederlandse journalisten in het algemeen meer aandacht aan het correcte taalgebruik besteden bij het schrijven over trans personen, maar veelgemaakte fouten zijn in de artikelen nog te vinden. Er zijn weinig sporen van transparante en opzettelijke gebrek aan respect voor trans personen en hun identiteiten in de taal, zoals bijvoorbeeld door het misgenderen of door het gebruik van de deadname, maar in de taalnuances is het wel te zien dat formuleringen die tot een negatieve beeldvorming kunnen leiden gebruikt worden en dat daar nog ruimte is voor verbetering. Aan de andere kant tonen de resultaten dat de Servische journalisten heel vaak gebruikmaken van formuleringen die respectloos tegen trans personen zijn. Ook gebeurt het vaak dat ze trans personen misgenderen of dat ze de deadname van een persoon gebruiken. Toch moet er rekening gehouden worden met het feit dat het Servisch een gendertaal is, waarin gender van persoon waarover het gesproken of geschreven wordt in sommige nomina en in bepaalde vormen van adjectieven en verba te zien is. Daarom kan het vaker gebeuren dat iemand in het Servisch misgenderd wordt. Of dat, en in welke mate, de resultaten van deze analyse heeft beïnvloed moeten de toekomstige analyses laten zien.

Conclusie

Uit het onderzoek blijkt dat het beeld dat in Nederland over trans personen wordt gevormd zowel qua thematiek als qua representatie meer divers is, maar ook dat de journalisten meer aandacht aan het correcte taalgebruik besteden. Dat betekent niet dat er geen fouten worden gemaakt. Wat de thematiek betreft, is het opmerkelijk dat een aantal belangrijke thema's, zoals bijvoorbeeld transzorg, zowel in de Nederlandse als in de Servische tabloidkranten, ontbreekt. Een ander groot probleem dat ik in de Servische artikelen tegenkwam is het gebrek aan persoonlijke verhalen waarin Servische journalisten trans personen zelf aan het woord zouden laten. Daarnaast blijven vooral trans mannen, maar ook non-binaire personen, ondergerepresenteerd. Het feit dat er in 2022 in de Servische *Kurir* en *Nova* geen enkel artikel over non-binaire personen in Servië is geschreven, roept op de vraag van zichtbaarheid van non-binaire personen in de Servische maatschappij.

Qua taalgebruik zijn de Servische journalisten nog minder aandachtig en respectvol tegen trans personen dan de Nederlandse, en de formuleringen die vaak worden gebruikt suggereren dat iemand trans man of trans vrouw is geworden, en niet dat die persoon altijd gewoon man of vrouw was. Ook maken ze vaak gebruik van stijlmiddelen, bijvoorbeeld click baits, waarvan het enige doel is om bij de lezer sensatie op te wekken. Echter zijn bepaalde veelgemaakte taalfouten in een zekere mate ook in de Nederlandse artikelen te vinden, bijvoorbeeld in het gebruik van de woorden 'transgenders' en 'transgenderisme', vooral bij opiniestukken.

Het blijkt dat trans personen in de Servische tabloidkranten heel vaak als 'de Ander' worden beschouwd. Vooral door het taalgebruik en de thema's die in de artikelen vaak voorkomen lijkt het alsof trans personen meer als een sensatie, iets om de lezer te verbazen en te amuseren, dan als gewone mensen die in onze maatschappij werkelijk bestaan zijn afgebeeld. Ongeacht of het beeld positief of negatief is, of er sprake is van iemand die als een succesvolle trans persoon of als een soort randfiguur of fraudeur wordt beschouwd, blijven trans personen altijd als 'de Ander' verbeeld. Aan de andere kant blijkt dat trans zijn in Nederland een politiek en maatschappelijk debat is geworden. Iedereen lijkt een opinie te hebben, of dat over de nieuwe transgenderwet gaat of over wie welke toilet mag gebruiken. De positie van trans personen in de Nederlandse maatschappij wordt in de Nederlandse tabloidkranten veel besproken, maar het wordt als een publiek debat beschouwd, waarin iedereen zijn opinie over iemands leven mag laten horen, alleen op basis van de genderidentiteit van die persoon.

Aan de hand van deze resultaten is te zien dat representatie in de media zelf niet genoeg is. De sleutel voor emancipatie van trans personen is juiste representatie, waardoor een divers beeld, vrij van negatieve stereotypen, kan gevormd worden. De journalisten, vooral in Servië, maar ook in Nederland, zouden meer aandacht aan deze kwestie moeten besteden en de transgemeenschap zelf erbij betrekken. Mijn voorstel voor een betere representatie van trans personen

in de tabloidkranten, maar ook andere soorten massamedia, is meer diversiteit in thematiek en representatie, samenwerking met de transgemeenschap bij berichtgeving en meer aandacht voor de taalnuances.

Beperkingen van het onderzoek en aanbevelingen voor vervolgonderzoek

Dit werkstuk wordt geschreven als een onderdeel van het examen in het vak *De Lage Landen en de wereld* aan de Filologische faculteit te Belgrado. Voor de behoeften van dit vak was het nodig om het gebruikte corpus te beperken, wat ook beperkingen voor het gevoerde onderzoek creëert. Ten eerste wordt het onderzoek alleen op de artikelen uit vier gekozen Nederlandse en Servische tabloidkranten verricht. Om die reden kan het gebeuren dat mijn conclusies over representatie van trans personen voor andere tabloidkranten niet geldig zijn. De tweede beperking van het corpus was het jaar van uitgave – alle artikelen waren in het jaar 2022 gepubliceerd. Als hetzelfde onderzoek op artikelen uit een langere tijdsperiode uitgevoerd is, zou het mogelijk zijn om een breder beeld te krijgen, en ook om te zien hoe de representatie door de jaren heen is veranderd.

Dit onderzoek biedt dus alleen een blik in het beeld dat in het afgelopen jaar is gevormd over trans personen in de Nederlandse en Servische tabloidkranten. Mijn aanbeveling voor vervolgonderzoek is om een analyse van een groter corpus uit te voeren. Daarnaast zou het interessant zijn om te zien of de analyse van representatie van trans personen in andere soorten media in die twee landen dezelfde conclusie zou opleveren.

Bibliografie

- Blom, J. N. & Hansen, K. R. (2015). Click bait: Forward-reference as lure in online news headlines. *Journal of Pragmatics*, 76, 87-100.
- Blommaert, J. & Bulcaen, C. (2000). Critical discourse analysis. *Annual review of Anthropology*, 447-466.
- Carrera-Fernández, M. V., & DePalma, R. (2020). Feminism will be trans-inclusive or it will not be: Why do two cis-hetero woman educators support transfeminism?. *The Sociological Review*, 68(4), 745-762.
- De Vries, T. (2021, september). Breaking the Binary [Video]. TEDxAUCollege. Geraadpleegd op 8 april 2023, van https://www.ted.com/talks/thorn_de_vries_breaking_the_binary?language=en
- Hola S. & Vliet, A. van. (2018, 22 februari). *Trans* gender in / & de Media 2018*.
- Kidd, M. A. (2016). Archetypes, stereotypes and media representation in a multi-cultural society. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 236, 25-28.
- Milanović A. & Stefanović M. (2022). *PREPORUKE ZA MEDIJSKO IZVEŠTAVANJE O TRANSRODNIM, INTERPOLNIM I RODNO VARIJANTNIM (TIRV) OSOBAMA*. Beograd: Kolektiv Talas TIRV.
- Transgender Infopunt & Çavaria vzw. (z.d.). Woordenlijst. *Transgender Infopunt*. Geraadpleegd op 19 maart 2023 van <https://www.transgenderinfo.be/nl/identiteit/concepten/woordenlijst-0#q>
- Transgender Netwerk Nederland. (2016). TRANSGENDER IN DE MEDIA. HOE DOE JE DAT? Een wegwijzer voor journalisten en redacties. *Transgender Netwerk Nederland*. Geraadpleegd op 21 maart 2023, van <https://www.transgendernetwerk.nl/mediawegwijzer/>
- Universitair Medische Centra (2022, 3 september). Wachttijden transgenderzorg moeten korter. Amsterdam UMC. Geraadpleegd op 24 april 2023 van <https://www.amsterdamumc.org/nl/vandaag/wachttijden-transgenderzorg-moeten-korter.htm>

V Tip van de redactie

Preporuke redakcije

Poseta Narodnom muzeju u Beogradu / Bezoek aan het Nationaal museum in Belgrado

pišu/door: Uroš Martinović & Nevena Dinić

BEOGRAD - 21. april 2023.

Jelena Degenc, viša kustoskinja Narodnog muzeja u Beogradu, i Tijana Žakula, istoričarka umetnosti i profesorka na Univerzitetu u Utrehtu, provele su studente Grupe za nederlandistiku kroz postavku Narodnog muzeja. Tema posete bila su dela holandskih i flamanskih umetnika, izložena u okviru kolekcije evropskog slikarstva, od kojih neki spadaju među najpoznatije nizozemske umetnike, poput Boša i Rubensa. Poseta muzeju je usledila nakon četiri predavanja profesorka Žakule o umetnosti Zlatnog veka. Studenti su tako imali prilike da uživo vide sve ono o čemu je bilo reči tokom predavanja – portrete, pejzaže i mrtve prirode, naturalistički pristup slikanju detalja, svojstven nizozemskim umetnicima.

Pozivamo vas da i sami posetite ovu postavku. Videćete na koji način umetnici Zlatnog veka koriste tehniku slikanja uljanim bojama koju je usavršio Jan van Ajk u 15. veku, zašto neki jednu od slika u kolekciji Narodnog muzeja pripisuju Bošu, kako je moguće na jednoj slici naslikati stotinu različitih cvetova od kojih svaki cveta u različito doba godine, kako su portreti sečeni iz komercijalnih razloga, kako Rubens vidi Dijanu koja se vraća iz lova. Ako budete imali sreće da vas kroz izložbu vode Degenc i Žakula, kao nas, možda ćete saznati nešto i o načinu na koji se slikama pripisuje autorstvo, kako se identifikuju ljudi koji se nalaze na slikama, koja sve neotkrivena blaga krije Narodni muzej i još mnogo toga. Ako budete imali vremena, predlažemo da zastanete ispred slika mrtve prirode i pokušate da interpretirate simboliku koja se na njima krije.

Mi ćemo svakako otići opet, i povećemo goste – studente zagrebačke Nederlandistike.

BELGRADO – 21 april 2023

Jelena Degenc, curatrice van het Nationaal Museum in Belgrado, en Tijana Žakula, kunsthistorica en hoogleraar aan de Universiteit Utrecht, leidden de studenten van de Vakgroep neerlandistiek door de tentoonstelling van het Nationaal Museum. Het thema van het bezoek waren de werken van Nederlandse en Vlaamse kunstenaars, tentoongesteld binnen de Europese schilderijencollectie, waarvan enkele behoren tot de bekendste Nederlandse kunstenaars, zoals Bosch en Rubens. Het bezoek aan het museum kwam na vier lezingen van hoogleraar Žakula over kunst uit de Gouden Eeuw. Zo konden de studenten alles wat tijdens de colleges aan de orde kwam live aanschouwen – portretten, landschappen en stillevens, de naturalistische benadering van het schilderen van details, kenmerkend voor Nederlandse kunstenaars.

Wij nodigen jullie uit om deze instelling zelf te bezoeken. Je ziet hoe de kunstenaars uit de Gouden Eeuw de olieverftechniek gebruiken, die Jan van Eyck in de 15e eeuw heeft geperfectioneerd, waarom sommigen één van de schilderijen uit de collectie van het museum aan Bosch toeschrijven, hoe het mogelijk is om honderd verschillende bloemen op één schilderij, elk bloeiend in verschillende tijden van het jaar, te schilderen, hoe portretten om commerciële redenen werden uitgesneden, hoe Rubens Diana ziet. Als je het geluk hebt om door de tentoonstelling te worden geleid door Degenc en Žakula, zoals wij, zou je misschien ook iets leren over de manier waarop het auteurschap aan de schilderijen wordt toegeschreven, hoe de mensen op de schilderijen worden geïdentificeerd, welke onontdekte schatten zich in het Nationaal museum bevinden en nog veel meer. Als je tijd hebt, raden we je aan om voor de stillevens te stoppen en de symboliek die erin verborgen zit proberen te interpreteren.

We zullen zeker weer gaan, en we zullen onze gasten meenemen – studenten Nederlands uit Zagreb.

Muzeji u Holandiji – spoj starih majstora i savremenih umetnika / Musea in Nederland – een mix van oude meesters en hedendaagse kunstenaars

piše/door: Nevena Kedžić

U septembru 2022. bila sam u prilici da posetim neke od muzeja u Holandiji - Rajksmuzeum i Van Gogov muzej u Amsterdamu i Muzej umetnosti u Hagu. Svaki od njih ima dugu tradiciju i kolekciju velikih holandskih majstora koji su u velikoj meri doprineli holandskoj kulturi, a u Muzeju umetnosti takođe ima dela savremenih umetnika i umetnica.

U Rajksmuzeumu u Amsterdamu videla sam dela nekih od najvećih umetnika Holandije – Rembranta, Vermera, J. Stena, ali i onih manje poznatih, ali ne i manje važnih – Brajtnera, Aselejna, Vosmera i drugih. Dve slike koje su ostavile najveći utisak na mene su Rembrantova *Noćna straža* i *De Staalmeesters* (portret trgovaca), pre svega jer smo ih obrađivali na predavanjima iz kulture, tako da mi je bilo fascinantno da ih vidim uživo, gotovo nadrealno. Takođe je bilo dosta maketa brodova, oružja, oklopa, starog nakita, posuđa, minijatura i muzičkih instrumenata koji zajedno pričaju kompleksnu priču prošlosti.

Van Gogov Muzej je jedan od lepših muzeja koje sam posetila, međutim, gužve su toliko velike da je bilo gotovo nemoguće prići slikama. Spontana poseta muzeju takođe nije moguća – karte se moraju rezervisati unapred. Ipak, to ne umanjuje lepotu *Suncokreta*, *Ljudi koji jedu krompir*, *Trešnje u cvatu* i brojnih drugih slika (koliko sam uspela da vidim od gužve). Takođe sam bila u prilici da vidim serije slika trešnjinog drveta, japanske printove kojima je Van Gog bio inspirisan, veliki broj autoportreta u različitim stilovima i veliki prelaz iz prve, 70

In september 2022 had ik de kans om een paar musea in Nederland te bezoeken – het Rijksmuseum en Van Gogh Museum in Amsterdam en het Kunstmuseum in Den Haag. Elk van die heeft een lange traditie en collectie van grote Nederlandse meesters die heel veel hebben bijgedragen aan de Nederlandse cultuur. In het Kunstmuseum kunnen we ook werkstukken van hedendaagse kunstenaars en kunstenaressen zien.

In het Rijksmuseum in Amsterdam zag ik schilderijen van enkele van de grootste Nederlandse kunstenaars ooit – Rembrandt, Vermeer, J. Steen. Daarnaast is het ook het huis van de kunstenaars die minder bekend, maar niet minder belangrijk zijn – Breitner, Asselijn, Vosmeer en anderen. De twee schilderijen die de grootste indruk op mij hebben gemaakt zijn Rembrandts *De Nachtwacht* en *De Staalmeesters*, vooral omdat we in de lessen Cultuurgeschiedenis deze schilderijen hebben behandeld en om die reden was het voor mij fascinerend om ze in het echt te zien, haast surrealistisch. Ook was er een groot aantal scheepsmodellen, wapens, harnassen, oude juwelen, schalen, miniaturen en muziekinstrumenten die samen een complex verhaal vertelden over het verleden.

Het Van Gogh Museum is een van de mooiste musea die ik heb bezocht, maar de drukte is zo groot dat het bijna onmogelijk was de schilderijen te benaderen. Een spontaan bezoek aan het museum is ook niet mogelijk

mračne i zemljanim tonovima obeležene faze, u drugu i treću, živopisniju i svetliju. Bilo mi je jako zanimljivo to što sam na skoro svakoj slici koju sam videla primetila barem jedan jarkocrveni detalj. Neke od njih su *Gogenov portret*, nekoliko *Autoportreta* i *Grančica badema u čaši*. Slučajnost ili simbol?

Muzej umetnosti u Hagu je bio malo drugačiji od prethodna dva što se eksponata tiče jer se u njemu pretežno nalaze dela iz 19. i 20. veka, a postoje i izložbe savremenih umetnika u vezi sa modom (npr. Balensijaga), grnčarstvom i muzikom. Neki od eksponata su interaktivni što je posetu učinilo još zanimljivijom. U jednoj od prostorija su se nalazile velike tegle sa pumpicom pri vrhu. Korišćenjem te pumpice mogla sam da osetim nepoznat i meni lično neprijatan miris. U pitanju je bio miris starinskog parfema. U Muzeju umetnosti u Hagu sam posetila i sezonsku postavku, na kojoj su između ostalih, bila izložena i Pikasova i Mondrijanova dela.

Svaki od ovih muzeja je nesumnjivo vredan posete, uprkos velikim gužvama. Tako da, ukoliko se nađete u zemlji lala i vetrenjača, bez obzira na to da li ste veliki ljubitelji umetnosti ili samo turisti u prolazu, obavezno prošetajte do nekog od ovih muzeja. Fotografije i tuđe recenzije ne mogu da zamene original, niti estetski i emotivni doživljaj uživo.

– kaartjes moeten vooraf worden gereserveerd. Toch doet dat niets af aan de schoonheid van *Zonnebloemen*, *Aardappeleters*, *Amandelbloesem* en andere talrijke schilderijen (voor zover ik dat uit de menigte kon opmaken). Ik zag ook een serie schilderijen van kersenbomen, Japanse prenten waar Van Gogh zich door liet inspireren, een groot aantal zelfportretten in verschillende stijlen, en een grote overgang van de eerste, donkere en aardse tinten van de gemarkeerde fase naar de tweede en derde, levendiger en helderder. Ik vond het interessant dat in bijna elke foto die ik zag, ten minste één knalrood detail opviel. Enkele van hen zijn *Portret van Gauguin*, een paar *Autoportretten* en *Bloeiend amandeltakje in een glas*. Toeval of een symbool?

Het Kunstmuseum in Den Haag was iets anders dan de vorige twee tentoonstellingen, omdat het vooral werken bevat uit de 19e en 20e eeuw, en er tentoonstellingen zijn van hedendaagse kunstenaars die in verband met mode waren (bijv. Balenciaga), aardewerk en muziek. Sommige tentoonstellingen zijn interactief, wat het bezoek nog interessanter maakt. In een van de kamers waren grote potten met een pomp aan de bovenkant. Met behulp van deze pomp ruikte ik een vreemde en onaangename geur. Het was de geur van een oud parfum. In het Kunstmuseum in Den Haag bezocht ik ook een seizoensgebonden tentoonstelling. Er waren onder andere werken van Mondriaan en Picasso.

Elk van deze musea is ongetwijfeld een bezoek waard, ondanks de grote drukte. Dus, als je je in het land van tulpen en windmolens bevindt, ongeacht of je een kunstliefhebber bent of gewoon een toerist die langsloopt, ga maar zeker naar een van deze musea. Foto's en beoordelingen van anderen kunnen het origineel niet vervangen, noch de esthetische en emotionele live-ervaring.

Festival autorskog filma: Blisko / Auteur Film Festival: Close

piše/door: Luka Tramošljanin

U okviru Festivala autorskog filma (FAF) u Beogradu, održana je projekcija filma *Blisko (Close)* belgijskog režisera Lukasa Donta (Lucas Dhont) iz 2022. godine. Iste godine je dobio Veliku nagradu žirija na filmskom festivalu u Kanu, a nominovan je i za Oskara za najbolji međunarodni film.

Blisko (Close) prikazuje prijateljstvo dva trinaestogodišnja dečaka, Lea i Remija, koje prvi put nailazi na prepreke. Tokom detinjstva, niko nije dovodio njihovu bliskost u pitanje. Međutim, kako odrastaju i postaju tinejdžeri, sve se menja. Vršnjaci počinju da ih zadirkuju i da ispituju prirodu njihovog odnosa. Prvi put se suočavaju sa toksičnim maskulinitetom i uticajem koji on ima na dečake i muškarce u celom društvu, kao i na njihove odnose, gde se prisnost dva dečaka odmah prepoznaje kao homoseksualnost. Pod pritiskom zadirkivanja od strane vršnjaka, dolazi do promena u njihovom odnosu. Leo odguruje Remija od sebe, odbija svaku nežnost i sve više počinje da ga izbegava, nesvestan uticaja svog ponašanja na Remija i nespreman da preuzme odgovornost za posledice.

Kompleksne i intenzivne emocije i suptilne promene u ponašanju i odnosu se više osećaju kroz govor tela, poglede i sve neizrečeno, nego kroz dijalog likova. Ovaj pristup i omogućava gledaocima da se u potpunosti užive u odnos dva dečaka. Umesto eksplicitnog prikazivanja svakog dešavanja, fokus je na emotivnim, više svakodnevnim, scenama, kroz koje pratimo njihove, poprilično različite, reakcije na odrastanje i promene koje sa njim dolaze, i emocije koje nastaju u procesu suočavanja sa naizgled iznenadnim prekidom bliskosti.

Zanimljivo je i da se u filmu pretežno koristi francuski jezik, ali se u nešto formalnijim situacijama, recimo na časovima u školi, ali i kod lekara i na treninzima hokeja, koristi nizozemski. Tako se francuski, kao jezik kojim se služe kod kuće, u neformalnim situacijama, često u momentima bliskosti, može dovesti u vezu sa nazivom filma. Nizozemski ih razdvaja, otuđuje jedno od drugog. Predstavlja jezičku prepreku, kao što i škola, odnosno deca u njoj, i hokej, kojim Leo kreće da se bavi kako bi se uklopio sa ostalim dečacima i odvojio od Remija, postaju prepreka bliskosti i prijateljstvu.

Film *Blisko (Close)*, koji svakome toplo preporučujem, je sa jedne strane dirljiva priča o odrastanju, prijateljstvu i bliskosti dva dečaka, o onome što prijateljstvo čini jačim, ali i onome što nas udaljava. S druge strane, Lukas Dont na ovaj način daje odličnu kritiku toksičnog maskuliniteta i društva koje staje na put bliskosti dečaka i muškaraca.

Als onderdeel van het programma van het Auteur Film Festival (FAF) in Belgrado werd de Belgische film *Close* van de regisseur Lucas Dhont uit het jaar 2022 geprojecteerd. In hetzelfde jaar heeft hij 'Grand Prix' op het festival van Cannes gewonnen, en hij werd genomineerd voor de Oscar voor de beste internationale film.

Close toont de vriendschap tussen twee dertienjarige jongens, Léo en Rémi, en de obstakels die voor het eerst verschijnen op de weg van hun vriendschap. Tijdens de kindertijd twijfelde niemand aan hun verbondenheid. Echter, als ze ouder zijn en tieners worden, is alles veranderd. De klasgenoten beginnen hen te plagen en aan de aard van hun relatie te twijfelen. Voor het eerst worden ze geconfronteerd met toxische mannelijkheid en met diens invloed op de jongens en mannen in de maatschappij, zowel als op hun relaties, waarbij de intimiteit tussen twee jongens meteen als homoseksualiteit wordt gezien. Onder de druk van het plagen door de klasgenoten verandert hun vriendschap. Léo jaagt Rémi weg, weigert elke vorm van tederheid en begint hem steeds meer te vermijden, onbewust van de invloed van zijn gedrag op Rémi en niet voorbereid om verantwoordelijkheid te nemen voor de gevolgen.

De complexe en intensieve emoties en subtiele veranderingen zijn meer te voelen door de lichaamstaal, de blikken en alles dat niet uitgesproken wordt, dan door de dialoog en de concrete daden van de personages. Juist deze aanpak maakt het mogelijk voor de kijkers om zich helemaal onder te dompelen in de relatie van de twee jongens. In plaats van het direct tonen van elke gebeurtenis, ligt de nadruk op emotionele, meer alledaagse scènes. Door die scènes volgen we hun, heel verschillende, reacties op het opgroeien en de veranderingen die daarbij komen, en de emoties die verschijnen in het proces van hun verwerking van het schijnbaar plotselinge versterking van hun verbondenheid.

Ook is het interessant dat er in de film meestal Frans wordt gesproken, maar in wat meer formele situaties, bijvoorbeeld tijdens les op school, maar ook bij de huisarts en op de hockeytrainingen wordt er Nederlands gesproken. Zo kan het Frans, de taal die ze thuis, in informele situaties, vaak in de momenten van verbondenheid, gebruiken, in verband gebracht worden met de titel van de film. Het Nederlands scheidt hen en vervreemdt hen van elkaar. Het is een obstakel voor hun verbondenheid en vriendschap, net zoals de school, oftewel de kinderen op school, en hockey, die Léo begint te spelen om bij de andere jongens te passen, en om zich van Rémi af te scheiden.

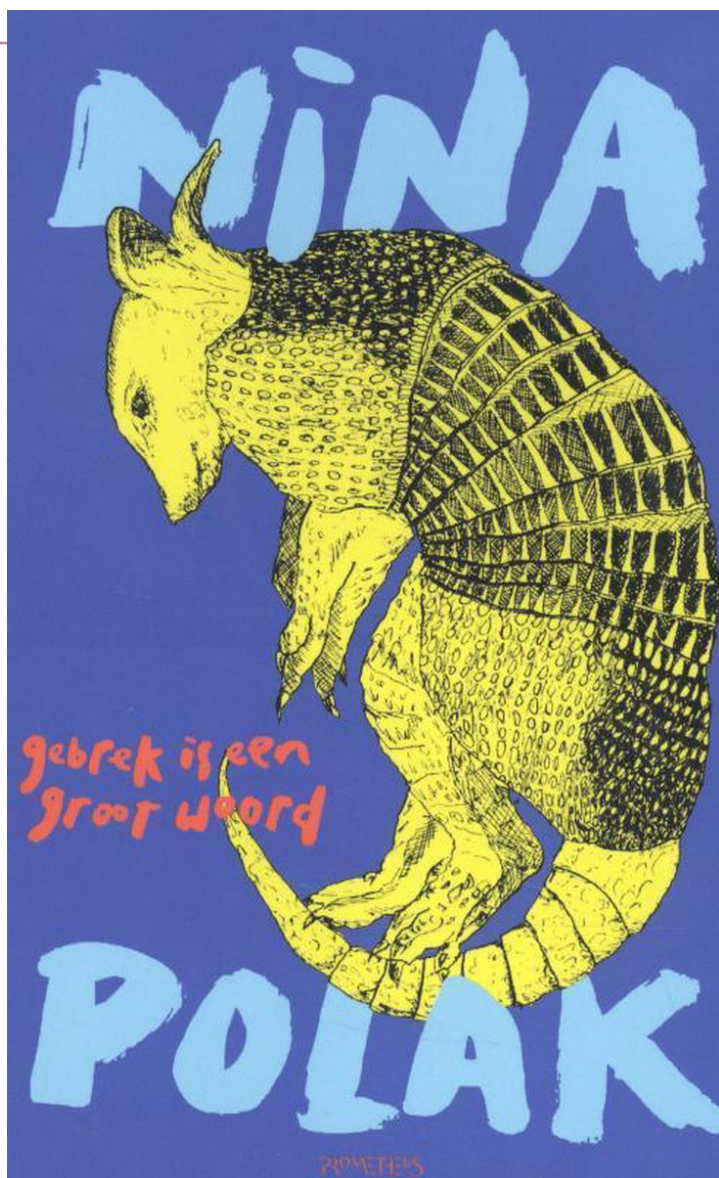
De film *Close*, die ik aan iedereen graag aanraad, is aan de ene kant een ontroerend verhaal over het opgroeien, vriendschap en verbondenheid tussen twee jongens, over wat de vriendschap sterker maakt, maar ook over wat afstand tussen ons creëert. Aan de andere kant levert Lucas Dhont op die manier een uitstekende kritiek op de toxische mannelijkheid en de maatschappij die komt in de weg van verbondenheid tussen jongens, en ook mannen.

Jana Sibelink – Klečanje na krevetu od ljubičica

piše: Lazar Randelović

Roman Jana Sibelinka *Knielen op een bed violen* (Klečanje na krevetu od ljubičica) bavi se sofisticiranim temama poput religije, ljubavi i porodice, koje pisac obrađuje na izuzetno zanimljiv način. Roman prati život pobožnog i krajnje fanatičnog Hansa Siveza koji postepeno postaje deo strogog verskog pokreta. Hans nastoji da se pridržava religioznih normi i pravila pokreta, što dovodi do značajnih žrtava u njegovom ličnom i porodičnom životu. Ovo neverovatno delo Jana Sibelinka poznato je po svojoj emocionalnoj dubini, ispitivanju unutrašnjih života i želja likova, kao i po prikazu sukoba između ličnih težnji i strogoće Kalvinističke doktrine. Sam naslov dela ima duboki simbolički značaj, aludira na klečanje prilikom molitve, ali i na sliku kreveta od ljubičica, koja predstavlja senzitivnost, nedostižnu lepotu i borbe svakodnevnog života. Sibelink je za svoj roman dobio književnu nagradu AKO, a sam roman se nalazio na svim listama najprodavanijih knjiga 2005. godine. Roman je zaslužen dobio izuzetno pozitivne recenzije na holandskom govornom području, ali i širom sveta, budući da je preveden na nekoliko svetskih jezika. Roman je dobio posebna priznanja prvenstveno zbog obrade teških psiholoških tema, kao i zbog detaljnih opisa pravila i religioznih normi Kalvinizma, nešto manje poznate grane hrišćanstva.

Nina Polak – Nedostajanje je teška reč

piše: Luka Tramošljanin

Roman *Gebrek is een groot woord* (Nedostajanje je teška reč) holandske autorke Nine Polak objavila je 2018. godine izdavačka kuća Prometheus. Iste godine dobio je književnu nagradu BNG Bank Literatuurprijs, a 2020. godine i De Inktaap, književnu nagradu koju dodeljuju mladi čitaoci. Do sada je preveden samo na nemački jezik, u izdanju izdavačke kuće mareverlag. Glavna junakinja romana, Ninke 'Skip' Nauta, provela je sedam godina živeći i radeći na otvorenom moru, da bi se u luci u Kanu iznenada ponovo susrela sa svojom prošlošću. Tu nailazi na gospodina i gospođu Zeno, i njihovog sina, brilijantnog tinejdžera Judu. Porodica Zeno, kod koje je Skip i ranije boravila, poziva je da provede leto u njihovoj kući u Amsterdamu. Po povratku na prepune ulice Amsterdama, Skip više ne može da pobjegne od tragova dve davno izgubljene ljubavi: ljubavi jednog muškarca i ljubavi jedne majke, koji su oboje uzalud pokušavali da uvuku Skip u svoje tragedije. Heroina koja je uvek uspevala da se odupre ulogama koje su joj nametnute, sada mora da preispita svoju ulogu stranca u mestu koje joj je ranije bilo dom. Da li je to mesto i dalje dom onome ko je iz njega pobjegao? *Gebrek is een groot woord* je roman o dezorijentaciji između slobode i vezanosti. Knjiga o privrženosti, kako drugima, tako i sopstvenoj realnosti. Poetičan i jedinstven stil pisanja autorke Nine Polak, ali i dobro izgrađeni i kompleksni likovi, čine roman *Gebrek is een groot woord* odličnim predstavnikom savremene holandske književnosti. Pored književnih nagrada, o vrednosti ovog dela svedoče i pozitivne recenzije kritičara:

„Sve što je učinilo njen debitantski roman toliko dobrim – stil, humor, jedinstven način gledanja na svoju generaciju - vraća se i u drugoj knjizi Polak. (...) Drugi roman Nine Polak nudi čak i više od prvog. (...) Jedna velika knjiga.” (*de Volkskrant*)

„Užasavajuće lepa knjiga. Ljulja se i blista i sva je živahna, ali u međuvremenu vam se priča sve čvršće obavija oko vrata.” (*De Standaard*)

Majke Meijers – Samo se naviknite

piše: Marija Stefanović

Roman *Wen er maar aan* (Samo se naviknite) Majke Meijers objavljen je 2020. godine i od tada je rasprodat u više od 150 hiljada primeraka. Radi se o romanu koji žanrovski pripada fikciji, ženskom romanu, a bavi se temama ličnog napretka, mentalnog zdravlja i borbi na poslovnim planu. Ciljna publika romana jesu žene koje se nalaze u životnoj tranziciji i pokušavaju da se ponovo definišu. „Ja sam seksi i još uvek nisam umrla” tvrdi glavna junakinja. Ideja vodilja ove nezaposlene glumice jeste da dokaže sebi, ali i svetu, da za ženu u četrdesetim budućnost itekako postoji. Ovo delo u čijoj srži se nalazi tema sukoba s trenutnim identitetom, nominovano je za književnu nagradu NS Publieksprijs. Roman se takođe nalazi na listi 100 najprodavanijih knjiga 2022. godine i do sada je doživeo čak 8 izdanja. Ono što ovu knjigu zaista čini posebnom jeste brutalna iskrenost u rečima, ali i ilustracijama. Aторка svoje misli i osećanja dodatno objašnjava publici komičnim prikazima viđenja sebe u svakodnevnim situacijama. Njen humor je suptilan i aktuelan i gađa publiku direktno u centar svih ličnih nesigurnosti.

VI Interviews

Intervjui

dr Tijana Žakula – Na studijama sam bila najveći štreber

intervju vodili/door:

Nevena Dinić i Uroš Martinović

Tokom letnjeg semestra 2023. godine, dr Tijana Žakula sa Univerziteta u Utrehtu održala je studentima prve i druge godine seriju predavanja o Zlatnom veku nizozemske umetnosti. Na šta zapravo mislimo kada kažemo Zlatni vek, šta je to uticalo na nastanak velikog broja slika neočekivanih u kontekstu tradicije holandskog slikarstva i kako su se niži žanrovi razvijali u nizozemskom kontekstu neke su od tema o kojima smo više saznali. Osim toga, bilo je reči o herojima nizozemskog slikarstva, Fransu Halsu, Rembrantu van Rejnu, Janu Stenu i Johanesu Vermeru, ali se i diskutovalo o problematizaciji pojma Zlatnog veka iz današnje perspektive. Šta nam je profesorka Žakula ispričala o svojim studijama, radu na Univerzitetu u Utrehtu i projektu u Narodnom muzeju možete pročitati u intervjuu.

Kako je došlo do toga da izaberete studije istorije umetnosti?

Prvo sam u Holandiji studirala violinu, i dobro mi je išlo, ali vežbanje bez čitanja mi je vremenom dojadilo pa sam odlučila da upišem studije istorije umetnosti na maternjem jeziku. Roditelji su mi rekli da ću studirati na Filozofskom samo ako upadnem na budžet. U međuvremenu sam povredila ruku te se plan B isplatio. Vratila sam se u Srbiju i započela studije istorije umetnosti.

Kako ste odlučili da baš u Holandiji nastavite master studije i doktorat?

U početku, kada sam upisala istoriju umetnosti, mislila sam da sam zainteresovana za modernu umetnost. Međutim, kada sam počela da se bliže upoznajem sa starom umetnošću, razvila sam ljubav prema njoj. Pred bombardovanje 1999, profesor Bodin Vuksan je odlučio da organizuje kurs holandskog slikarstva. Moja dobra drugarica me je

pozvala i rekla da bi me kurs možda zanimao. I dan danas se sećam kada je profesor napisao na tabli horacijansko tot lering en vermaak (da pouči i zabavi). Kada je pitao da li neko zna šta što znači, a ja odgovorila da znam, bio je iznenađen. Nakon toga se dotakao teme koja je godinama potresala istoriju holandske umetnosti, o kojoj u ovom ciklusu predavanja na moju veliku žalost nisam imala vremena da pričam, a koja se ticala rasprave o sadržaju žanr-scena. Tu sam se potpuno zarazila. U tom periodu imala sam ludačku sreću da je moj teča Kejs, koji je inače Holanđanin, tada radio kao direktor Univerzitetske biblioteke u Utrehtu. Pošto je devedesetih godina, uprkos razlogu boravka i preporukama profesora, bilo gotovo nemoguće dobiti holandsku vizu, teča je poštom neumorno slao brda fotokopiranog materijala. Tako sam napisala dva seminarska, kao i diplomski na temu ljubavne simbolike žanr-scena 17. veka. Ubrzo sam dobila i prvu priliku da radim u struci zahvaljujući Jelici (Novaković-Lopušini prim. aut.). Ugovor je, međutim, bio mali, i pored predavanja na Nderlandistici, radila sam još najmanje tri posla. Tokom jednog od lamenta nad samom sobom i odlaska da pričam sa profesorkom koja mi je vodila magistarski na Filozofskom, na oglasnoj tabli videla sam okačenu ceduljicu gde je pisalo da univerzitet u Utrehtu ima research master program na engleskom, što je za mene bilo povoljno jer u tom momentu nisam baš najbolje pisala na holandskom. Prvo sam pogledala ko je šef katedre i videla da je to Peter Hecht, koji je bio moj apsolutni heroj iz rasprave o značenjima žanr-scena i svemu što sam ranije pročitala. Odlučila sam da se prijavim i primljena sam nakon prvog konkursa. Međutim, nisam uspela iz prve da dobijem Huygens stipendiju za strance, i roditelji su mi rekli da će mi pomoći ako bude bilo potrebno. Sledeće godine sam konačno otišla u Holandiju, i to je bila jedna vrlo siromašna egzistencija, da se ne lažemo. Naravno, tetka, teča i roditelji su me podržavali koliko god su mogli.

Možete li da opišete kako su izgledale studije?

Na studijama sam bila najveći štreber. Bila su dva profesora, Jerun Stumpel (*Jeroen Stumpel*) i Peter Heht (*Peter Hecht*), i ja sam po svaku cenu želela da studiram kod Petera. Imali smo nedelju dana da izaberemo ko će da nam bude mentor, i ja sam otišla kod njega. Peter je bio veoma neraspoložen, i tada me je pitao zar ne želim da mi mentor bude Jerun. Kad sam mu rekla da sam došla zbog njega, dao mi je spisak literature od pet strana, dok je Jerun, recimo, imao kartu za voz na kojoj je pisao koja knjiga treba da se pročita. Bilo nas je samo četvoro na programu. Kada smo konačno došli na seminar kod Petera, tema je bila holandski klasicizam i dobili smo da pročitamo jednu glavu na staroholandskom iz De Laresa (*De Laresse*) i da onda smislimo šta ćemo da pišemo za seminarski rad. Ja sam našla nešto što mi se učinilo kao vrlo zanimljivo – pomen Rafaelove predstave isterivanja Heliodora iz hrama, koju sam prepoznala po opisu, jer je okarakterisana kao neoprostivi anahronizam zbog slikanja pape. Slika kojom je De Lares želeo da „koriguje“ Rafaela se te godine nekim čudom pojavila na tržištu, tako da je to bio idealan spoj rekonstrukcije konteksta u kome je slika nastala i istraživanja provenijencije, što nisam znala kako se radi, i dobila sam najgoru ocenu od svih. Sedmicu sam doživela kao ličnu tragediju, ali sam se iznenadila kada mi je Peter ponudio da napišem tekst za Barlington, najprestižniji časopis za istoriju umetnosti. Potom sam dobila staž u Rajksmuseumu, gde mi je supervizor bio Džonatan Biker koji me je naučio da radim u arhivu i čitam stara holandska dokumenta. Radila sam i na katalogu stalne kolekcije (*Bestandscatalogus*) koji obuhvata slikare rođene između 1625. i 1650. Taj katalog, doduše, još uvek nije objavljen

Kako ste dobili poziciju predavača u Utrehtu? Koje predmete predajete?

Između magisterijuma i doktorata sam dobila poziciju privremenog predavača. Prvo sam dobila predavačku poziciju na engleskom, na Univerzitetskom Koledžu u Utrehtu, zatim na Odeljenju za istoriju umetnosti. Na kraju sam se odlučila za Koledž jer su studenti motivisaniji, a grupe manje. Na Odeljenju za istoriju umetnosti sam predavala 17. vek, Umetnost zapada i Umetničke tehnike. Dešavalo se da, zbog spajanja različitih smerova studija, imam studente koji su veoma zainteresovani, ali i one koji nimalo nisu zainteresovani. Zato sam odlučila da se vratim da predajem na

koledžu. Tamo predajem Uvod u istoriju umetnosti, Holandski Zlatni vek, Muzeologiju i Studije baštine.

Koliki entuzijizam pokazuju studenti? Kakve im zadatke dajete?

Entuzijizam studenata zavisi od dinamike u grupi. Ako se desi da u grupi ima nekoliko jakih studenata, oni malo slabiji se često povuku i ne pokušavaju da urade najbolje što mogu. Zainteresovani studenti žele da čuju i nešto više, te sam dovodila gostujuće predavače, koji su bili oduševljeni entuzijazmom i pitanjima studenata.

Predmeti na koledžu traju šest meseci, i onda imamo dosta vremena da radimo. Veoma sam zahtevna, zahtevam kvalitet u radu, a često zadaci zahtevaju da studenti posete biblioteke i arhive, pišu seminarske radove i članke na Vikipediji o holandskoj umetnosti. Rezultat koji to prati je da su svi moji studenti primljeni na najzahtevnije master programe u svetu i dobili su radna mesta ili staž u velikim muzejima, kao što su Rajksmuseum i Van Gogogv muzej.

Kako se predavanja koja ste održali u Beogradu razlikuju od onih u Holandiji?

Predavanja održana u Beogradu su skraćena, koncizna verzija mojih kurseva. U Holandiji studentima dam literaturu koju treba da pročitaju pre predavanja, pa moja predavanja izgledaju kao diskusija o pročitanoj.

Kojim ste povodom, pored gostujućih predavanja, u Beogradu? Čime se bavite u Narodnom muzeju?

U Beogradu se kustoskinja Jelena Degenc i ja bavimo pisanjem kataloga Narodnog muzeja, odnosno kolekcije holandskog i flamanskog slikarstva u posedu Narodnog muzeja.

Prvi problem s kojim smo se suočili je da to nije prava kolekcija, jer kolekcija ima neku ideju iza sebe, a zbirka je raznolika – od slike koja je došla od Đorđa Vajferta, nacionalizovanih slika, do slika koje su bila restitucija Nemačke Jugoslaviji. Ne možemo govoriti o kolekciji koja je bila skupljana sa svrhom, i to čini naš problem još većim. Problem je pojačan činjenicom da ulazne knjige muzeja navode samo poslednji izvor od koga je slika nabavljena, a nema provenijencije. Kada se radi o provenijenciji, postoje knjige u kojima može da se traži poreklo, ali je to vrlo teško naći ako se radi o mrtvim prirodama – samo na osnovu dimenzija, i nekad opisa. Isto važi i za pejzaže.

Jedan od većih problema se pojavio sa slikom koju je naslikao Van den Hek (*Claes van der Heck*) Zainatila sam se da identifikujem naslikanu porodicu zato što Haubracken (Houbraken) piše baš o tom delu, ali problem na koji smo naišli je da u kolekciji u kojoj on navodi da se nalaze slike porodice ne postoji nijedan podatak o ovoj slici. Problem je i nalaženje literature – ono što može da se nabavi na internetu je samo kap u moru informacija. Treba se dovijati, istraživati i biti u kontaktu s arhivima u Holandiji koji možda mogu pomoći u identifikaciji.

Ima i nekoliko neidentifikovanih slika. Jedan takav primer je portret devojčice koji je, po svemu sudeći, isečen iz nekog većeg portreta, što su prodavci radili kako bi povećali zaradu.

Da li postoji prostor za dalju saradnju s Narodnim muzejom?

Prostora za dalju saradnju postoji. Razmišljamo o organizovanju mini-izložbi, na kojima bismo bliže mogle da objasnimo određene žanrove. Radujem se novim prilikama i rado bih ih prihvatila.

Jana Đokić – Ići ću biciklom, ne pada kiša mnogo jako / Jana Đokić – Ik ga met de fiets, het regent niet zo hard

Intervju vodila/door: Ivana Zubac

Naša koleginica Jana Đokić odlučila je da napravi pauzu u studijama i provede neko vreme u Holandiji kao *au-pair*. Više o njenim iskustvima saznaćete ispod.

Kako si odlučila da se prijaviš za *au-pair* program? Kako si čula za ovaj program? Zašto si se odlučila za Holandiju?

Početak 2021. je za mene bio malo teži i u određenom momentu sam osetila da mi treba pauza kako od fakulteta tako i od posla. Istraživala sam razne opcije i uvidela da kao student nederlandistike, imam priliku da spojim lepo i korisno i odem u Holandiju putem *au-pair* programa. Za program sam čula od prijatelja pre nekoliko godina. Nikada pre toga nisam ozbiljnije razmišljala o njemu, dok nisam shvatila da se uklapam u profil *au-pair*-a jer imam dosta iskustva u radu sa decom. Za Holandiju sam se odlučila zato što studiram holandski jezik, književnost i kulturu u Beogradu. *Au-pair* program je pre svega kulturna razmena, što mi je dalo priliku da se u potpunosti upoznam sa kulturom jezika koji studiram.

Koje su glavne kulturne razlike? Da li si pri dolasku doživela kulturni šok? Koja si mesta obišla? Šta je ostavilo najveći utisak na tebe?

Ne mogu reći da sam imala kulturne šokove, jer sam za ovih par godina na fakultetu naučila dosta toga o njihovoj kulturi. Definitivno mogu reći da sam se uverila u holandsku preciznost što se tiče vremena. Ljudi u minut planiraju kako provode svoje vreme i to svi poštuju, što utiče i na kvalitet života, ljudi su opušteniji i manje su pod stresom. To bih navela kao najveću razliku, jer baš zbog toga ovde sve funkcioniše kako treba. I naravno, pošto živim u Utrehtu moram napomenuti BICIKLE. Imam osećaj

Onze collega Jana Đokić besloot om met haar studie even te pauzeren en een tijdje in Nederland als *au-pair* door te brengen. Meer over haar ervaringen lees je hieronder.

Hoe heb je besloten om zich voor het *au-pair* programma aan te melden? Van wie heb je over dit programma gehoord? Waarom koos je voor Nederland?

In het begin van 2021 had ik een zware periode, daarom besloot ik om een pauze van de faculteit en het baantje te maken. Ik heb verschillende opties gevonden. Ik besepte dat het voor mij, als student Nederlands, de ideale kans is dat ik via *Au-Pair* programma naar Nederland ga. Het was ook een combinatie van mooi en nuttig. Een paar jaar geleden hoorde ik van een vriend over dit programma. Ik heb er nooit eerder over nagedacht, maar daarna besepte ik dat ik perfect paste in het profiel van een *Au-Pair* omdat ik veel ervaring heb met het werk met kinderen. Zoals ik zei, ben ik studeer ik de Nederlandse taal, literatuur en cultuur in Belgrado, daarom besloot ik naar Nederland te gaan. Het *Au-Pair*-programma is in de eerste plaats een culturele uitwisseling, die me de kans gaf om me volledig vertrouwd te maken met de cultuur die ik studeer.

Wat zijn de grootste culturele verschillen? Had je een culturele shock? Welke plaatsen heb je bezocht? Wat heeft de grootste indruk op je gemaakt?

Ik kan niet zeggen dat ik culturele shock had, omdat ik in die paar jaar op de universiteit veel heb geleerd over cultuur. Ik kan met zekerheid zeggen dat ik mezelf heb overtuigd van de Nederlandse nauwkeurigheid wat de tijd betreft. Mensen plannen per minuut hoe ze hun tijd besteden, en iedereen respecteert dat. Dat heeft een grote invloed

da su svi ovde rođeni na njima, i na početku mi je bilo malo teško da se naviknem na saobraćaj. Ali sad sam već usvojila taj neki *mindset* pa uhvatim sebe kako razmišljam: lći ću biciklom, ne pada kiša mnogo jako.

Pošto sam zauzeta preko nedelje, imam voznu kartu sa kojom putujem besplatno vikendom, tako da svake nedelje obilazim neki novi grad. Mogu reći da su mi do sada, pored Utrehta, omiljeni Lajden i Mاستriht. Takođe, iskoristila sam priliku što sam u ovom delu Evrope, pa su mi samim tim putovanja mnogo jeftinija nego iz Beograda. Obišla sam i neke druge gradove Evrope: Brisel, Pariz, Prag, Minhen, Lisabon...

Ne znam šta bih izdvojila kao najveći utisak, ali definitivno je celokupna atmosfera u državi specifična. Holanđani su izuzetno prijatni i uvek radi da pomognu i do sada sam imala samo dobra iskustva sa ljudima. Već sam pomenula da se vreme pametno planira što oslobađa od stresa. Naravno tu je sloboda koju ljudi imaju. Mogućnost slobodnog iskazivanja mi je i dalje jedna od omiljenih stvari u vezi ove države.

Da li misliš da ti je ovo iskustvo poboljšalo znanje jezika?

Nisam sigurna da li se moj akademski nivo jezika poboljšao, ali definitivno znam da mi se znatno poboljšao izgovor, kao i sloboda da pričam na holandskom, što mi je pre predstavljalo najveći problem. Takođe sam se više upoznala sa svakodnevnim govorom i slengom.

Koliko ti je vremena bilo potrebno da se adaptiraš? Šta ti nedostaje? Da li bi preporučila drugima da se prijave?

Kao što sam napomenula, na fakultetu smo dosta toga naučili o kulturi, tako da mi je to dosta pomoglo i došla sam manje više spremna, nakon mesec dana imala sam osećaj da ovde živim već godinu dana. Ali to moram i pripisati divnim ljudima koje sam upoznala na samom početku kao i svojoj *host* porodici *Schravemade* koji su mi za sve ovo vreme na raspolaganju što se tiče svega. Jedna od dužnosti *au-pair*-a je da uči decu engleski. Pošto sam ja četvrta koja je došla u njihovu porodicu preko *au-pair* programa, i dečaci već odlično pričaju engleski, odlučili su da ove godine oni meni pomognu u učenju jezika i u kući se priča isključivo holandski. Na početku mi je bilo teško,

op de kwaliteit van leven, mensen zijn meer ontspannen en minder gestrest. Ik denk dat dat het grootste verschil is, daarom werkt alles hier zoals het hoort. En natuurlijk, aangezien ik in Utrecht woon, moet ik FIETSEN noemen. Ik heb het gevoel dat iedereen hier ermee geboren is. In het begin was het een beetje moeilijk voor mij om aan het verkeer te wennen. Maar nu heb ik die bepaalde manier van denken al aangenomen. Ik betrap mezelf erop dat ik denk: ik ga met de fiets, het regent niet zo hard.

Omdat ik doordeweeks druk ben, heb ik een NS-kaart waarmee ik in het weekend gratis reis. Dus elke week bezoek ik een nieuwe stad. Ik kan zeggen dat tot nu toe, naast Utrecht, Leiden en Maastricht mijn favorieten zijn. Ik maakte ook van de gelegenheid gebruik om in dit deel van Europa te zijn. Dus mijn reizen zijn veel goedkoper dan vanuit Belgrado. Ik heb ook enkele andere Europese steden bezocht: Brussel, Parijs, Praag, München en Lissabon.

Ik weet niet wat ik als grootste indruk zou uitkiezen, maar zeker de hele sfeer in het land. Nederlanders zijn ontzettend aardig en proberen altijd te helpen. Tot nu toe heb ik alleen maar goede ervaring met mensen. Ook het feit dat ik al heb genoemd, dat tijd verstandig wordt gepland, wat stress verlicht. Natuurlijk is er de vrijheid die mensen hebben. Vrijheid van meningsuiting is nog steeds een van mijn favoriete dingen in dit land.

Denk je dat jouw taalvaardigheid verbeterd is dankzij dit programma?

Ik ben niet zeker of het academische niveau van mijn Nederlands verbeterd is. Maar ik weet zeker dat mijn uitspraak en vrijheid om in het Nederlands te spreken, wat vroeger mijn grootste problemen waren, veel hebben verbeterd. Ik raakte ook meer vertrouwd met alledaagse taalgebruik en jargon.

Hoelang duurde het voordat je gewend werd aan de omgeving? Is er iets dat je mist? Zou je dit programma aanbevelen aan iemand?

Zoals ik al zei, tijdens de studie leerden we veel over de Nederlandse cultuur, dus dat hielp me enorm en ik kwam min of meer voorbereid aan. Na een maand had ik het

ali sam izuzetno zahvalna, posebno što im nije problem da mi nešto ponove, da me isprave, ili da nekad čekaju dok ja sastavim rečenicu u svojoj glavi. Jedina stvar koja mi nedostaje su porodica i prijatelji.

Definitivno bih preporučila ovaj program drugima. Pored upoznavanja sa novom kulturom, jezikom i načinom života, ovaj program donosi mnoga nova poznanstva i prilike. Pored svih novih stvari koje možete da vidite i naučite, takođe možete naučiti dosta o sebi i možete da se razvijete na nekim poljima za koje niste slutili da su vam dostupna.

gevoel dat ik hier al een jaar woonde. Maar ik moet dat toeschrijven aan geweldige mensen die ik in het begin heb ontmoet. Evenals aan mijn gastgezin Schravemade, die al die tijd voor alles tot mijn beschikking hebben gestaan. Een van de taken van een au-pair is om de kinderen Engels te leren. Maar mijn gastgezin had drie au-pairs voor mij en de jongens spreken al heel goed Engels. Dus ze besloten me dit jaar te helpen de taal te leren en thuis wordt alleen Nederlands gesproken. In het begin was het moeilijk voor mij, maar daar ben ik enorm dankbaar voor. Evenals ben ik dankbaar voor het feit dat zij alles willen herhalen, mij corrigeren of soms wachten terwijl ik een zin in mijn hoofd maak. Het enige wat ik mis is mijn familie en vrienden.

Ik zou dit programma zeker aan anderen aanraden. Naast het leren kennen van een nieuwe cultuur, taal of levenswijze, brengt dit programma veel nieuwe kennissen en kansen met zich mee. Naast alle nieuwe dingen die je kan zien of leren, kan je ook veel over jezelf leren. Je kan je ontwikkelen op sommige gebieden waarvan je niet wist dat ze voor jou beschikbaar waren.

VII Evenementen

Događaji

Goran Đorđević

ORIGINAL I KOPIJA

Sećanje na jedan davni intervju

14.12-26.12.2022

**Galerija ULUS, Knez Mihajlova 37,
Beograd**

Kopija je sećanje, a kako se sećamo prošlosti određuje našu budućnost. Pored toga, kopija neke Mondrijanove slike je istovremeno i apstraktna i realistička slika. Ona od poznatog pravi nepoznato, potpuno suprotno od onoga što nam je donelo prosvetiteljstvo (modernost. A danas izgleda kao da živimo u vremenu kada nam sve što smo smatrali poznatim postaje nepoznato. Drugim rečima, razlike između poznatog i nepoznatog (istine i laži, smisla i besmisla) postepeno prestaju da budu vidljive kao da više i ne postoje.

Ova izložba je zasnovana na sećanju na jedan intervju koji sam dao Slobodanu Mijuškoviću objavljenog 1984. godine u časopisu Moment br.2. pod naslovom „Original i kopija“. Kao ilustracije objavljene su tri fotografije: skulptura „Autoportret sa modelom“ iz 1979, zatim kopija slike „Glasnici apokalipse“ iz 1980. i fotografija sa javnog kopiranja Mondrijana u Narodnom muzeju 1983. Svi ovi radovi su već bili izlagani u vreme kada su nastali. Kako sam se u skorije vreme vratio na ove radove praveći neke vrste kopija koje su zatim bile izložene u privatnom prostoru nedostupne javnosti, pomislio sam da bi bilo zanimljivo da se oni ovom prilikom prikažu zajedno u jednom prostoru. Tako je ova mogućnost da se napravi izložba u galeriji ULUSa bila prilika da se ovakva ideja i realizuje.

Sećanje na jednog Mondrijana

Tema ove priče proizilazi iz Kompozicije II koju je naslikao Pit Mondrijan u Parizu 1929. godine, koja se nalazi u Narodnom muzeju u Beogradu i njene kopije koju sam napravio 1983. godine u istom muzeju, inicirana brojnim kopijama iste slike koje sam počeo da pravim nedavno. Iako je u njenom centru umetničko delo jednog od najznačajnijih umetnika 20. veka, sama priča nema mnogo veze sa Mondrijanom ili istorijom umetnosti ili umetnosti uopšte. To je pre refleksija sećanja na ličnu prošlost i način na koji se sećanja mogu proizvesti i aktuelizovati kroz priču formiranu oko ove slike. Istovremeno ovim se pokazuje kako ono što je napravljeno kao umetničko delo može promeniti svoje značenje i ulogu i postati nešto drugo u zavisnosti od priče u kojoj se pojavljuje, u ovom slučaju kao oživljene uspomene mojih sećanja.

Autoportreti: Traktat o besmislu, II deo je izložbe slika i crteža nedavno postavljenih u privatnom beogradskom stanu koji nije otvoren za javnost.

Izloženi radovi su detalji preuzeti iz serije kopija slike iz 1969. pod naslovom Vesnici apokalipse. Ovi primerci su prvi put bili izloženi pre 40 godina, takođe u jednom beogradskom stanu. Nekoliko godina kasnije ovi primerci su objavljeni u filozofskom pregledu *Theoria* pod naslovom „Filozofski traktat o apsurd“.

U pismu urednicima iz 1981. napisao sam: „Ove kopije i njihove reprodukcije treba shvatiti kao materijalizovani izraz određenog stava koji je u svojoj suštini filozofski, ali za čije izražavanje se ne koriste slova, reči i rečenice.“

Mnogo godina kasnije, došao sam do zaključka da je lobanja na originalnoj slici u stvari moj autoportret, i odlučio da kao detalje naslikam kopije lobanja iz većeg broja kopija Predznanja apokalipse. Sada su predstavljeni na izložbi Autoportreti II deo Traktata o apsurd. – Goran Đorđević, Beograd, 19. 3. 2020.

Glasnici-naopačke *Traktat o besmislu – III deo*

Posle nedavne izložbe „Autoportreti“, ovo je druga izložba na srodnu temu postavljena 5. jula u istom stanu u Beogradu, koja će ostati zatvorena za posetioce na neodređeno vreme.

Original i kopije

Nekada davno u jednoj dalekoj zemlji odigrala se neobična izložba. Umesto originalnih umetničkih dela, kako je to u to vreme bio običaj, na ovoj izložbi predstavljene su brojne kopije iste slike Glasnici apokalipse. Bilo je samo nekoliko ljudi koji su svratili da vide predstavu. Jednog dana došao je usamljeni posetilac, nesvestan da se na izložbi nalaze samo kopije. Kada je ušao, odmah je počeo da posmatra prvu sliku koja je visila pored ulaza. Zatim je prešao na sledeću sliku. Primetilo se da je bio malo zbunjen, pošto je izgledalo da je druga slika ista kao prva, pa je odstupio korak unazad da ponovo proveriti prvu sliku. Krećući se napred-nazad, shvatio je da su ove dve slike u stvari iste. U tom trenutku polako je počeo da se okreće gledajući iz daljine ostale slike koje su visile na zidovima. Kada je shvatio da su sve slike iste, odmah je napustio izložbu. – Iz Priča o zanatlijama

Danas sam se setio ove stare priče dok sam gledao najnoviju instalaciju tih istih slika, samo što su one sada izložene naopačke. Sada sam se i ja zbunio i morao sam da napustim izložbu. Ne zato što su sve ovo bile kopije, već zbog načina na koji su obešeni. Tada mi je na pamet pala čudna misao. Shvatio sam da se ceo svet mora okrenuti naopačke da bi ova instalacija ponovo izgledala „normalno“. Takođe sam postao svestan da sam upravo naišao na treći iskorak u Tractatus Nonsensus. – Goran Đorđević, Beograd 5. 7. 2020.

CONNECTING THE FUTURE

piše/door: Luka Tramošljanin

U četvrtak, 9. marta 2023. godine, otvorena je grupna izložba *CONNECTING THE FUTURE (Povezujući budućnost)* u Galeriji DOTS u Beogradu. Ideja iza ovog projekta je predstavljanje i promovisanje stvaralaštva i saradnje osam mladih holandskih i srpskih umetnica i umetnika: Džulijet Altonen, Kaspar Dejong, Ruben Raven i Jope Venema iz Holandije, Bogdan Đukanović, Lena Milovanović, Lazar Stojić i Vanja Subotić iz Srbije. Dela izložena na ovoj izložbi sugerišu povezivanje dva grada, Amsterdama i Beograda, te će tokom 2023. godine u duhu te ideje i biti prikazana u oba grada.

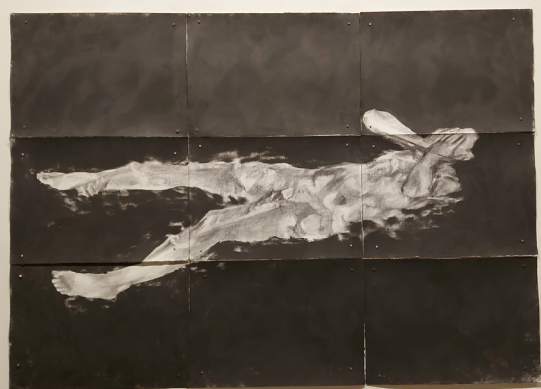
Iako postavka izložbe ne sadrži veliki broj radova, iz galerije smo izašli puni pozitivnih utisaka, pri čemu su nam *Rođendan* Lene Milovanović, *Odmotano I* i *Odmotano II* Džulijet Altonen naročito zapali za oko.

Otvaranju izložbe prisustvovala je šira publika, ali i umetnice i umetnici, a priliku da po prvi put, ili možda ponovo, vide ovu izložbu u Galeriji DOTS, posetioci imaju do 6. maja 2023. godine.

Op donderdag, 9 maart 2023 wordt de groepstentoonstelling *CONNECTING THE FUTURE* in de kunstgalerie DOTS in Belgrado geopend. Het idee achter dit project is het voorstellen en promoten van het kunstwerk en de samenwerking van acht jonge Nederlandse en Servische kunstenaressen en kunstenaars: Juliet Aaltonen, Kaspar Dejong, Ruben Raven en Joppe Venema uit Nederland, Bogdan Đukanović, Lena Milovanović, Lazar Stojić en Vanja Subotić uit Servië. De kunstwerken op deze tentoonstelling suggereren de verbinding tussen de twee steden, Amsterdam en Belgrado, en daarom zullen ze tijdens het jaar 2023 in beide steden tentoongesteld worden.

Hoewel de tentoonstelling geen groot aantal werken bevat, zijn we de galerie uitgegaan vol positieve indrukken, waarbij met name *Verjaardag* van Lena Milovanović en *Unwound I* en *Unwound II* van Juliet Aaltonen onze aandacht trokken.

De opening van de tentoonstelling werd bezocht door een breder publiek, maar ook door de kunstenaressen en kunstenaars. De kans om deze tentoonstelling in de kunstgalerie DOTS voor het eerst, of misschien nog een keer, te zien hebben de bezoekers tot en met 6 mei 2023.

Dvadeset godina Grupe za nederlandistiku / Twintig jaar Vakgroep neerlandistiek

piše/door: Nevena Kedžić

Grupa za nederlandistiku je 4. oktobra 2022. u Sali za sednice Filološkog fakulteta u Beogradu proslavila 20 godina postojanja, 35 godina od osnivanja Lektorata za nizozemski jezik u Srbiji i 30 godina postojanja godišnjaka za holandsku i flamansku književnost u prevodu *Erazmo*. Svečanosti su prisustvovali bivši i sadašnji studenti i studentkinje, kao i predstavnici ambasada Kraljevine Holandije i Kraljevine Belgije – politički savetnik Floris Serne i savetnik i konzul Tomas Mas.

Prisutni su bili u prilici da čuju rezultate istraživanja o iskustvima dosadašnjih studenata – koliko ih je do sada diplomiralo, čime se bave kao i koliko su zadovoljni studijama nederlandistike. Zatim su predstavljene novi brojevi časopisa *Paukenslag!*, koji uređuju studentkinje i studenti Grupe, i godišnjaka za holandsku i flamansku književnost u prevodu *Erazmo*. Deo programa koji je, čini se, privukao najveću pažnju publike, bio je intervju koji je 20. generacija studenata vodila sa studentima prve generacije. Program je zaokružio nastup hora, koji je osim pesama na nizozemskom, izveo i pesme na afrikansu i frizijskom jeziku.

Proslava je završena koktelom i otvaranjem izložbe posvećene holandskoj i flamanskoj umetnosti i kulturi i nizozemskom jeziku.

Op 4 oktober 2022 heeft de Vakgroep neerlandistiek niet alleen het 20ste jubileum gevierd maar ook 35 jaar van de oprichting van het Lectoraat voor de Nederlandse taal in Servië en 30 jaar van de oprichting van het jaarboek voor Nederlandse en Vlaamse literatuur in vertaling *Erazmo*. Op de ceremonie waren voormalige en tegenwoordige studenten en vertegenwoordigers van de Nederlandse en Belgische ambassades aanwezig – politieke adviseur Floris Serné en adviseur en consul Thomas Maes.

De aanwezigen hadden de gelegenheid om de resultaten van het onderzoek naar de ervaringen van de studenten te horen – het aantal afgestudeerden, wat hun beroep is en of ze tevreden met hun studie zijn. Daarna stelden studenten nieuwe edities van het studententijdschrift *Paukenslag!* en het jaarboek *Erazmo* voor. Het bleek dat het meest interessante deel van het programma het interview was. De twintigste generatie studenten hebben de eerste generatie geïnterviewd. Aan het einde van het programma trad het koor van onze vakgroep op. Ze hebben liedjes in het Afrikaans, Nederlands en Fries gezongen.

De viering werd afgerond met een receptie en de opening van de tentoonstelling over de Nederlandse en Vlaamse cultuur en kunst en de Nederlandse taal.

BORBA ZA ŽENSKA PRAVA U HOLANDIJI I BELGIJI

1636	prva žena na univerzitetu
1917-1919	žene u Holandiji dobijaju pasivno, a potom i aktivno pravo glasa
1948	žene u Belgiji dobijaju pravo glasa
1957-1968	zakon o jednako plaćenom radu za žene i muškarce u Belgiji
1969	zakon o jednako plaćenom radu za žene i muškarce u Holandiji
1984	legalizacija abortusa u Holandiji
1990.	legalizacija abortusa u Belgiji

Već u 17. veku Ana Maria van Shurman (Anna Maria van Schurman) postaje prva žena u Holandiji, ali i celoj u Evropi, koja je pratila nastavu na univerzitetu, doduše skrivena iza zavese. Početkom 20. veka, zahvaljujući prvom feminističkom talasu, i pre svega **Aleti Jakobs (Aletta Jacobs)**, žene u Holandiji dobijaju pravo na više obrazovanje. U to vreme je i u Belgiji fokus feminističkog pokreta bio na obrazovanju i građanskim pravima žena. Pored obrazovanja, u Holandiji u ovom periodu žene dobijaju i pravo glasa. Najvažnije ličnosti u toj borbi bile su **Aleta Jakobs** i **Vilhelmina Druker (Wilhelmina Drucker)**. U Belgiji žene dobijaju pravo glasa tek nakon Drugog svetskog rata.

Sedamdesete godine 20. veka bile su vreme drugog feminističkog talasa. Najznačajnija feministička grupa aktivna u ovom periodu, kako u Holandiji, tako i u Belgiji, bila je **Dole Mina (Dolle Mina)**. Zahvaljujući provokativnim akcijama Dole Mine, feminističke ideje dopiru i do najnižeg sloja društva. Glavna pitanja bila su legalizacija abortusa i kontraceptivnih sredstava, borba za jednaka prava žena u obrazovanju, na radnom mestu, u braku, ali i u društvu generalno.

Važno je spomenuti i prve žene na političkoj sceni Holandije i Belgije: **Marhu Klompe (Marga Klompé)** i **Lusi Dežardan (Lucie Dejardin)**. Borba za ženska prava je i danas i te kako važna, a jedno od njenih glavnih pitanja trenutno jeste inkluzivnost. Feminizam je borba za prava SVIH žena, što podrazumeva i žene iz višestruko marginalizovanih grupa.

Više informacija (na holandskom jeziku):

autor postera: Anja Tramošljanin

Jedan od postera s izložbe povodom jubileja bavi se borbom za ženska prava u Holandiji i Belgiji.

Sinterklaas

Piše/door: Danica Stanković

Prevela/vertaald door: Nevena Kedžić

Studenti sa Grupe za nederlandistiku su, u saradnji sa profesorima i asistentima, šestog decembra 2022. godine organizovali proslavu jednog od najvećih holandskih praznika, *Sinterklaas*. Gosti su počeli da pristizu i pre zvaničnog početka proslave u prostorije Alumnija Filološkog fakulteta, sa širokim osmesima na vedrim i rumenim licima i to ne samo studenti sa sve četiri godine nederlandistike, već i njihove kolege sa drugih katedara. Neki od njih su sa sobom doneli i prave poslastice – tradicionalne kolačiće koji se prave uoči praznika, različite vrste medenjaka i mafina. Nakon što su svi pokloniče koje su pripremili za svoje kolege u okviru igre 'Secret santa' odložili u veliku Sinterklasovu vreću punu čarolije, na scenu je stupio hor Grupe za nederlandistiku, vođen voljenom stranom lektorkom Renske Fenstra, sa vanrednim repertoarom prazničnih pesmica. Pored njihovog razdraganog pevanja mogli su se čuti i vedri smeh, veselo bodrenje i naposljetku jedan veliki aplauz. Tada je usledio glavni događaj tog ozarenog skupa – deljenje poklona iz Sinterklasove vreće. Studenti su dobili zadatak da anonimno odabranom kolegi ili kolegici udele poklon, sitnicu ogromnog značaja i napišu po koji stih na holandskom. Stručni žiri je zatim ocenjivao pesmice, a publika je glasanjem izabrala najbolji kolač. Pobjednici za najbolju pesmicu bili su Bogdan (s četvrte godine) koji je stihove posvetio Vanji, i Ivona (s prve godine), čija je pesmica bila posvećena autorki ovog teksta. A što se kolačića tiče, prvo mesto za najbolji medenjaka odnela je Anđela (s druge godine) sa svojim začinjnim medenjaciima preliveanim čokoladom, a drugo mesto su zauzele i Anja i Vanja...

Op 6 december 2022 organiseerden de studenten van het vakgroep Neerlandistiek, in samenwerking met hun professoren en assistenten, de viering van één van de grootste Nederlandse feestdagen, Sinterklaas. Al voor de officiële start van de viering kwamen de gasten binnen met brede glimlachen op stralende en blozende gezichten bij de Alumni van de Filologische Faculteit, en niet alleen de studenten van het vakgroep Neerlandistiek, maar ook hun collega's van andere afdelingen. Sommigen van hen brachten echte lekkernijen mee – traditionele koekjes, die op de vooravond van Sinterklaas worden gemaakt, verschillende soorten pepernoten en muffins. Nadat iedereen de cadeautjes in de grote Sinterklaaszak vol magie had gestopt, die ze voor hun collega's hadden klaargemaakt als onderdeel van het spel 'Secret Santa', nam het koor van het vakgroep Neerlandistiek, onder leiding van de geliefde lector Renske Feenstra, het podium met een repertoire van feestelijke liedjes. Naast hun vrolijke gezang, hoorde je ook vrolijk gelach, juichen en uiteindelijk één groot applaus. Toen kwam de hoofdgebeurtenis van die glinsterende bijeenkomst – het uitdelen van cadeautjes uit de zak van Sinterklaas. De studenten kregen de opdracht om een geschenk, een kleinigheid van groot belang, aan een anoniem geselecteerde collega te geven en een vers in het Nederlands te schrijven. De jury beoordeelde vervolgens de liedjes en het publiek stemde voor de beste koekjes. De winnaars voor het beste gedicht waren Bogdan (vierdejaars), die de verzen aan Vanja opdroeg, en Ivona (eerstejaars) wiens gedicht aan de auteur van deze tekst is opgedragen. En wat de koekjes betreft, de eerste plaats voor de lekkerste peperkoek ging naar Anđela (van het tweede jaar) met haar pittige peperkoek omhuld met chocolade en de tweede plaats werd door Anja en Vanja ingenomen...

Zelena ekonomija / Groene economie

Piše/door: Ivana Zubac

Decembra 2022. godine imala sam neverovatnu priliku da budem deo Erasmus+ programa koji se održao u Slenu, malom selu na severu Holandije. Tema ovog programa bila je zelena ekonomija. Imala sam priliku da upoznam ljude iz celog sveta, koji imaju istu želju za očuvanjem planete i prirode kao i ja. Program je trajao pet dana i svaki dan nam je bio odlično organizovan.

Svakog dana smo imali radionice. Omiljene su mi bile radionice na kojima smo mogli da probudimo svoju kreativnu stranu. Jedan od zadataka bio je da prikažemo svoj pogled na svet i njegovo očuvanje uz pomoć špageta i penastih bombona (*marshmallow*). Moj tim se opredelio da uz pomoć raspoloživog materijala napravi vetrenjaču (vidi sliku). To je bilo veoma zanimljivo. Tokom jedne druge radionice slikali smo svet oko sebe. Cilj ovih radionica bio je da izrazimo kreativnost, ali i da damo svoje mišljenje o zelenoj ekonomiji. Pored radionica organizovani su i okrugli stolovi na kojima smo obrađivali teme poput brze mode, biorazgradivih materijala, ali je bilo reči i o nekim našim ličnim strahovima i željama po pitanju sveta koji nas okružuje.

Iako sam tamo bila samo pet dana, imala sam osećaj da pripadam nekoj zajednici. Stekla sam dobre prijatelje i naučila puno toga. Smatram da su ova iskustva veoma dragocena jer otvaraju mnoga vrata u budućnosti i pružaju mogućnosti za napredovanje. Verujem da svako treba da doživi Erasmus+ iskustvo. Ukoliko vidite temu koja vas zanima *go for it*, vratite se puni utisaka i širih vidika.

In december 2022 kreeg ik de geweldige kans om deel uit te maken van het Erasmus+ programma dat plaatsvond in Sleen, een klein dorp in het noorden van Nederland. Het thema van dit programma was groene economie. Ik had de kans om mensen van over de hele wereld te ontmoeten die hetzelfde verlangen hebben om de wereld en de natuur te behouden als ik. Het programma duurde vijf dagen en elke dag was goed georganiseerd.

We hadden elke dag workshops. Mijn favoriete workshops waren die waar we onze creatieve kant konden laten ontwakken. Een van de taken was om onze kijk op de wereld en het behoud ervan te presenteren met behulp van spaghetti en spek. Mijn team heeft ervoor gekozen om daar een windmolen van te maken (zie foto). Dat was erg interessant. Tijdens een andere workshop hebben we de wereld om ons heen geschilderd. Het doel van deze workshops was om onze creativiteit te tonen maar tegelijkertijd onze mening te geven over de groene economie. Naast de workshops waren er ook rondetafelgesprekken georganiseerd. We behandelden onderwerpen als *fast fashion*, biologisch afbreekbare materialen, maar tegelijkertijd enkele van onze persoonlijke angsten en verlangens met betrekking tot de wereld om ons heen.

Hoewel ik er maar vijf dagen was, had ik het gevoel bij een gemeenschap te horen. Ik vond goede vrienden en leerde veel. Ik denk dat deze ervaringen heel waardevol zijn omdat ze later in je leven veel deuren voor je kunnen openen en je veel vooruitgang kunt boeken. Ik vind dat iedereen zijn of haar eigen Erasmus+ ervaring moet opdoen. Als je een onderwerp ziet dat je interesseert, ga ervoor, je komt terug vol indrukken en met een bredere kijk op de wereld.

Impresum

Redakcija:

Luka Tramošljanin, Jana Ćirović, Nevena Kedžić, Ivana Zubac,
Uroš Martinović, Nevena Dinić, Danica Stanković, Aleksandra
Dodić

Glavni urednik:

Luka Tramošljanin

Adresa redakcije:

Filološki fakultet,
Studentski trg 3,
11000 Beograd

Lektura i korektura:

Redakcija

Prelom:

Mila Vojinović

Naslovna strana:

Arhiva redakcije

Izdavač:

Centar za naučnu i kulturnu saradnju Srbije i zemalja
nizozemskog govornog područja Arius

Džona Kenedija 6,
11000 Beograd

Matični broj: 17646150

PIB: 104433590

ISSN: 1820-6014x

CIP: COBISS.SR – ID: 145128972